

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

63

Obi. 4800

KLEINE

5963-4

Nederlandsche Spraakkunst:

DOOR

Dr. W. J. VAN HELTEN.

TWEEDE DEELTJE.

LEER VAN DEN ZIN.

Nederlandsch Schoolemuzeum
 Prinsengracht 151 bij de Huisvestraat
 AMSTERDAM

ROTTERDAM,
 OTTO PETRI.
 1878.

S
b
z
i
1
i

Snelpersdruk van H. C. A. Thieme te Nijmegen.

V O O R W O O R D.

In deze Leer van den zin zijn enkele zaken , welke anders bij de Syntaxis plegen behandeld te worden , onbesproken gebleven. De betrekenis der voorzetsels toch alsmede de woordschikking in den zin zijn volgens mijn oordeel geen onderwerpen van dien aard , dat ze in een kleine spraakkunst een plaats verdienen. Aan andere gewichtiger punten , als b. v. aan de leer des conjunctiefs , des infinitiefs , van het praedicaatsnaamwoord , is daarentegen een grooter uitbreiding gegeven ; hun gewicht en belang voor het begrip der taal vorderen namelijk een meerdere grondigheid van behandeling , dan men er tot nog toe aan geschonken heeft. In de leer van den samengestelden volzin heb ik in verscheidene opzichten een groote omwenteling gebracht , niet uit lust om radicaal te zijn of te schijnen , maar omdat ik meermalen geen vrede kon vinden met de algemeen over dat onderwerp verbreide opvattingen.

Ten opzichte van het gebruik van dit IIde Deeltje wete men , dat bij elke verwijzing naar een paragraaf , waarbij niet Iste D. (Iste Deeltje) staat , de paragrafen van dit IIde Deeltje bedoeld worden. Vóór de Leer van den zin zijn voorts enkele noodwendige Toevoegselen tot en Verbeteringen op het Iste Deeltje geplaatst.

Rotterdam, 1 December 1877.

DE SCHRIJVER.

VERKORTINGEN.

d. i. beteekent dat is ;

t. a. pl. » ter aangehaalder plaatse ;
zelfstheid » zelfstandigheid.

Voor de overige verkortingen zie het Iste Deeltje.

TOEVOEGSELEN tot EN VERBETERINGEN op het 1ste Deeltje.

§ 2. Schrap hier : waarbij men iets denkt.

§ 32. Hier leze men :

sterk

zwak

I. *schrikken* als intransitief, als »doen schrikken ,”

IV. *stijven* als »stijf maken ,” als »versterken ,”

(b. v. de fijne wasch)

(b. v. iem. in 't kwaad)

§ 38. Hier verandere men in de *Aanvoegende wijs* gij *nemet*, noodet en gij *namet*, in : gij *neemt*, noodt, gij *naamt*. We zien dus, dat de 2de persoon van den tegenwoordigen en van den onvolm. verleden tijd in de aanvoegende wijs steeds denzelfden vorm heeft als in de aantoonende wijs.

§ 45. Lees voor : groeve de vormen moete

groeve

moete

§ 54. Vervang deze § door :

Alle van bijvoegel. nwoorden afgeleide denominatieven beteekenen :

a. »eene zelfstandigheid *worden* of *zijn*, welke zich door eene bepaalde eigenschap of betrekking kenmerkt ;” b. v. *dartelen*, *woeden*, van een oud adjectief *woed*, *woedend*, *groenen*, *rijpen*, *rotten*, *vlotten*, enz. ;

— b. »iemand of iets tot eene zelfstandigheid *maken*, welke zich door een bepaalde eigenschap of betrekking kenmerkt ; b. v. *richten*, van *recht*, *effenen*, *openen*, *ruimen*, *klaren*, *heelen*, *sterken*, *weeken*, *mijnen* (bij verkooping), enz.

- § 58. Schrap: *spelevaren*, d. i. spelende varen,
 § 77. Voeg vóór *maand* nog *eeuw*
 § 82. Vervang de **Aanmerk.** aldaar door het volgende:

Aanmerk. Soms wordt ook de mannelijke of vrouwelijke diernaam onzijdig, zoo hij gebezigd wordt voor een of andere stof, van dat dier voortkomend; vgl. b. v. *schildpad* vrouw. als dier-, onz. als stofnaam; *hermelijn*, *sabel*, mann. als dier-, onz. als stofnaam. (*Sabel* als wapen is vrouw.)

- § 91, 92 en 93. Vervang deze paragrafen door het volgende:

§ 91. Een bijvoeglijk naamwoord (*adjectief*) »wijst eene zelfstandigheid aan als zich of door een bepaalde eigenschap of door een betrekking in ruimte of tijd kenmerkende.» In het eerste geval noemt men de adjectieven *qualitatief* (vgl. b. v. *rood*, *groot*, *edel*, *trouw*, enz.); in het laatste *locatief* (vgl. b. v. *inwendig*, *voorste*, *laatste*, *vorig*, *vroeg*, enz.).

§ 92. Tot deze locatieve bijvoeg. nwoorden behooren ook: 1o de *bezittelijke adjectieven* (anders gewoonlijk *bezittel. voorwoorden* genoemd), nam. *mijn*, *ons*, *uw*, *zijn*, *haar*, *hun*, welke eene zelfstandigheid aanwijzen als zich kenmerkende door een betrekking met den bezitter of voortbrenger (vgl. b. v. *mijn huis*, *zijn werk*, waar *mijn*, *zijn* de zelfstheid *huis*, *werk* aanwijzen als in betrekking staande met den spreker, een derden persoon); 2o de *rangschikkende bijvoeg. nwoorden* (anders gewoonlijk *rangtelwoorden* genoemd), als *de eerste*, *tweede*, *derde*, enz., welke eveneens een zelfstheid aanwijzen als zich door een bepaalde betrekking in ruimte (rang) of tijd kenmerkende.

§ 93. Ten opzichte van de beteekenis verdeelt men de adjectieven in *concrete*, d. z. »die, welke eene zelfstandigheid aanwijzen als zich kenmerkende door eene met de zinnen waarneembare eigenschap of betrekking» (vgl. b. v. *rood*, *helder*, *inwendig*, enz.), en in *abstracte*, d. z. »die, welke eene zelfstandigheid aanwijzen als zich kenmerkende door eene *niet* met de zinnen waarneembare eigenschap of betrekking» (vgl. b. v. *deugdzaam*, *gerlijk*, *braaf*, enz.).

§ 95. Vervang in den 1sten regel eene eigenschap door: de kenmerkende eigenschap

§ 96. » » » » »,

§ 97. Aanmerk. 3. Vervang het aldaar gezegde door:

Zelden drukt de superlatief een zeer hoogen, in plaats van den hoogsten graad der kenmerkende eigenschap uit, als b. v. *best* = »zeer goed,» b. v. in »dat is *best*.» Dat voorts de adjectieven, welke eene zelfstandigheid aanwijzen als zich door een eigenschap kenmerkende, welke maar éénen graad kan hebben, als b. v. *vierkant*, *gouden*, *eeuwig*, enz. geen trappen van vergelijking hebben, spreekt vanzelf.

§ 100. Vervang hier het van regel 10 af tot aan het einde gezegde door:

evenzoo ook nog het bijvoeg. nw., dat attributief verbonden wordt met een zoogenaamden *qualitatieven* persoonsnaam (welke den bezitter van een waardigheid of hoedanigheid, den bekleeder van eenige betrekking noemt) en daarbij dient om dien persoon aan te wijzen als zich uitsluitend in zijne waardig-, hoedanigheid of betrekking door een bepaalde eigenschap kenmerkend (vgl. b. v. »als *dankbaar zoon* hadt gij wel anders kunnen handelen,» »*grappig verteller* als hij is, houdt hij het geheele gezelschap bezig,» »*slim rechtsgeleerde* als hij is, zal hij dat proces wel winnen,» enz., waar *dankbaar*, *grappig*, *slim* den persoon aanwijzen als zich niet in 't algemeen, maar slechts in de hoedanigheid van *zoon*, *verteller*, *rechtsgeleerde*, door een bepaalde eigenschap kenmerkend); zelfs wordt in dit geval de 3de en de 4de nv. aan den 1sten gelijk gemaakt, en zegt men b. v. »hij heeft zich als *dankbaar zoon* (4de nv.) tegenover zijn ouders getoond,» »u als *oud vriend* (3de nv.) zal ik dat genoeg doen,» omdat *dankbaar*, *oud* hier den persoon aanwijzen als zich slechts in de qualiteit van *zoon*, *vriend* door een bepaalde eigenschap kenmerkend.

§ 102. b. Vervang het aldaar gezegde door:

het door het onbepal. lidw. *een* voorafgegaan adjectief in den 1sten nv. enk. mann., wanneer dit namelijk

attributief verbonden wordt met een zoogenaamden *qualitatieven* persoonsnaam en daarbij dient om dien persoon aan te wijzen als zich uitsluitend in zijne qualiteit door een bepaalde eigenschap kenmerkend; in dat geval toch treedt evenzoo de sterke vorm in de plaats van den zwakken; vgl. b. v. *een groot jager, een goed koning, een groot man, een Zweedsch gezant*, iem., die als jager groot, als koning goed, als man (denkend wezen) groot is, als gezant in Zweden thuis behoort (als b. v. indertijd **Hugo de Groot**), enz., tegenover *een groote jager, een goede koning, een groote man, een Zweedsche gezant*, iem., die een jager en tevens groot, een koning en tevens goed, een man en tevens groot (van gestalte), gezant en tevens Zweed is, enz.; vandaar b. v. ook altijd *een gevaarlijk vijand, een grappig verteller, een vlijtig leerling, een streng rechter*, enz., doch daarentegen *een krachtige reus, een onnoozele zot, een gemeene schelm*, enz.; ook de 3de en 4de nv. kan in zulk geval aan den 1sten gelijk gemaakt worden.

§ 102. **Aanmerk.** Lees in het daar met kleine letters gedrukte in plaats van wanneer het nam. dient — te onderscheiden de woorden: wanneer het nam. dient om eene zelfstandigheid, welke in iemands bezit is, als zich door een bepaalde eigenschap of betrekking kenmerkende te onderscheiden

§ 107b. Vervang het aldaar gezegde door:

b. zoo het attributief wel vóór het substantief staat, maar daarvan door een lidwoord gescheiden is; b. v. »zoo laag eene handelwijze,» »geheel de schepping,» enz.;

c. zoo het praedicatief staat; b. v. »de vrouw is milddadig,» »ik sla de kippen dood,» enz.

§ 110. Lees in den 4den regel van onderen: *vlijtige*

§ 129b. Vervang het aldaar gezegde door:

b. zoo 't grondwoord een adjectief is »de eigenschap, de betrekking in ruimte of tijd hebbende of vertoonende, door welke zich de door 't grondwoord aangewezen zelfstandigheid kenmerkt;» vgl. b. v. *dierbaar*, van *dier*, duur, *beldachtzaam*, *gemeenzaam*, *armelijk*, *wekelijk*, *ziekelyk*, *mid-*

dellijk (van het adject. *middel*, in 't midden zijnde; let op de dubbele *l*), *goedig*, enz.; zoo 't grondwoord een telwoord is, »het door 't grondwoord genoemde getal,» zoo 't grondw. een bijwoord is, »de door 't grondw. aangeduide betrekking in ruimte of tijd hebbende of vertoonende;» b. v. *eenzaam*, *eenig*, *innig*, *nederig*, *vorig*, enz.;

§ 130. Voeg in regel 11 achter toestand nog: van den in 't grondwoord genoemden persoon vertoonende en schrap in reg. 12 vertoonende,

§ 131. Vervang »gelijkende op de door 't grondw. genoemde eigenschap» door: »gelijkende op eene zelfstandigheid, welke door het grondwoord als zich door een bepaalde eigenschap kenmerkende aangewezen wordt;»

§ 135b. Vervang hier dat »eene eigenschap — zelfstandigheid noemt; door: dat »de door 't tweede lid genoemde zelfstandigheid aanwijst als zich door een bepaalde eigenschap kenmerkend»

§ 139. Vervang het aldaar gezegde door:

De meeste samengestelde bijvoeg. nwoorden wijzen een zelfstandigheid aan als zich kenmerkende door eene eigenschap, welke door het in 't eerste lid uitgedrukte begrip bepaald wordt. Dit bepalende eerste lid is dan:

a. een substantief, hetwelk of »als bepaling van het tweede lid (het adjectief) afhangt» (vgl. b. v. *roemvol*, *schaaduwrijk*, *babbelziek*, *merkwaardig*, van een oud substant. *babbel*, *gepraat*, *merk*, *opmerking*, *bewonderenswaardig*, enz.) of »een zelfstandigheid noemt, waarmede de door het tweede lid (het adjectief) aangewezen zelfstandigheid in haar kenmerkende eigenschap vergeleken wordt» (vgl. b. v. *eivol*, *sneeuw wit*, *hemelsblauw*, *doodsbenauwd*, *benauwd* als een doode, *vuurrood*, *kogelrond*, enz.);

b. een bijwoord, dat de kenmerkende eigenschap der door het tweede lid (het adjectief) aangewezen zelfstandigheid bepaalt;» vgl. b. v. *welgemoed*, *welzalg*, *Zeergeleerd*, *Weleerwaard*, *Hoogedelachtbaar*, *innet*, *overwaar*, enz.

Opmerking. Bestaat het samengestelde bijvoeg. nwoord

uit twee adjectieven, dan wijst het eene zelfstandigheid aan als zich door twee eigenschappen te gelijk kenmerkende; vgl. b. v. *Edelachtbaar*, *doofstom*, *openbaar*, uit *open* en het oude *baar*, *naakt*, enz.

§ 145. Lees in plaats van in verbinding met een meervoudig onbepalend telwoord de woorden: in verbinding met *aller* en *beider*

§ 173. Lees in plaats van (*Honderd* en *duizend* — »viertal, vijftal”) het volgende: (*Honderd* en *duizend* zijn niet als telwoorden, maar als substantieven (= »honderdtal, »duizendtal”) te beschouwen, wanneer ze, door geen bepalend telwoord of door een onbepalend telwoord voorafgegaan, in 't meerv. gebezigd worden; in *honderd*, *vijfhonderd*, *duizend*, *drie duizend menschen*, b. v. hebben we met telwoorden te doen, in *honderden*, *duizenden menschen*, *vele duizenden runderen*, *eenige honderden gewonden* echter met zelfst. naamwoorden. *Millioen* is altijd een substantief.

§ 182. Vervang het aldaar op bladz. 96 gezegde door:

Gelijk het adjectief bij het substantief geplaatst wordt »om de door dat substantief genoemde zelfstandigheid aan te wijzen als zich door een bepaalde eigenschap of betrekking in ruimte of tijd kenmerkend,» zoo dient het bijwoord, *bij een werkwoord* geplaatst, »om de door dat werkwoord genoemde openbaring van bestaan aan te wijzen als zich door een bepaalde eigenschap of betrekking in ruimte of tijd kenmerkend.» De eigenschap nu eener openb. v. best. vatten we op òf als de wijze, waarop deze openb. v. best. plaats grijpt, òf als de wijze, waarop men zich die openb. v. best. voorstelt. Vandaar alzoo de verdeeling der bijwerkwoorden voorkomende bijwoorden in:

§ 183. Vervang het aldaar gezegde door:

Gelijk de achtervoegsels *er* en *ste*, *st*, achter het adjectief of bijwoord gevoegd, »een hooger en den hoogsten trap eener kenmerkende eigenschap (van een zelfstandigheid of van een openbaring van bestaan) aanduiden» (zie § 95 en 96), zoo dienen ook sommige bijwoorden, bij een adjectief

of bijwoord geplaatst, »om den meerderen of minderen graad der kenmerkende eigenschap (van een zelfstandigheid of openbaring van bestaan) aan te duiden." Vandaar de zogenaaamde bijwoorden *van graad*; b. v. *zeer*, *te*, *al te*, *meer*, *minder*, *uiterst*, *bovenst*, enz.

§ 188. Vervang het aldaar gezegde door :

Een voorzetsel (*praepositie*) »wijst de betrekking aan welke er tusschen twee zelfstandigheden bestaat of ontstaat." Het middel tot het bestaan of ontstaan van zulk een betrekking is of een openbaring van bestaan of een eigenschap. In uitdrukkingen, als b. v. »hij ligt onder de tafel," »zij stierf na haar vader," »hij leefde tijdens het bestand," »ik wilde u wegens mijn zoon spreken," wijst *onder* de betrekk. aan tusschen *hij* en *tafel*, *na* de betrekk. tusschen *zij* en *vader*, *tijdens* tusschen *hij* en *het bestand*, *wegens* tusschen *u* en *zoon*; het middel tot het bestaan of ontstaan dier betrekking is de openb. van best., uitgedrukt door *ligt*, *stierf*, *leefde*, *spreken*. In uitdrukkingen als »het boek daar op de tafel," »brieven uit Indië," enz. wijst *op* de betrekk. aan tusschen *boek* en *tafel*, *uit* de betrekk. tusschen *brieven* en *Indië*; het middel tot het bestaan of ontstaan dier betrekking is de in de gedachten in te vullen openb. v. best. *liggende*, *komende*. In uitdrukkingen als »uw broeder is boos op mij," »dat is goed voor de gezondheid," enz. wijst *op* de betrekk. aan tusschen *broeder* en *mij*, *voor* de betrekk. tusschen *dat* en *gezondheid*; het middel tot het ontstaan of bestaan dier betrekking wordt uitgedrukt door *boos*, *goed*. Eene zoodanige betrekking nu is of plaatselijk (vgl. de 1ste, 4de en 5de uitdrukking), of tijdelijk (vgl. de 2de en 3de uitdrukking), of overdrachtelijk (vgl. de andere uitdrukkingen); in dit laatste geval heeft zich de overdrachtelijke betrekking echter steeds uit de plaatselijke of tijdelijke ontwikkeld.

§ 190e. Voeg hierachter :

nopens, voor *nopends* (»voor zoover noopt, d. i. aangaat, raakt); enz.;

§ 190f. Schrap hier: *nopens den uitslag* en »terwijl de uitslag noopt,»

Verbetering op het IIde Deeltje.

§ 90. *Algemeene opmerk.* Voeg achter *plaatselijke* nog: en *tijdelijke*, en achter *afschieden*,» enz. nog: »*van jaar tot jaar.*»

HET WERKWOORD.

OVERGANKELIJKE, ONOVERGANKELIJKE, LIJDENDE, WEDERKEERIGE EN
ONPERSOONLIJKE WERKWOORDEN.

§ 1. Het *transitieve* verbum drukt steeds eene *bewerking* uit.
Deze *bewerking* is :

òf een *brengen* of *houden* van het voorwerp in een of anderen
toestand ; vgl. b.v. *scheuren*, *dekken*, *verteren*, *dooden*, *genezen*,
braden, *reinigen*, enz. ; dit »brengen in een toestand” kan ook een
brengen in den toestand van aanwezigheid zijn, dus een »te voor-
schijn brengen, voortbrengen, vertoonen, verrichten”, als b.v.
in *bouwen*, *maken*, *zingen* (b.v. een lied), *spreken* (b.v. woorden),
uildenken, *zeggen*, enz. ;

òf een *brengen* of *houden* van het voorwerp in een of ande-
ren stand ; vgl. b.v. *brengen*, *jagen*, *zenden*, *leiden*, *zetten*, *gooien*,
leggen, *vasthouden*, enz. ; zoo ook *geven*, *nemen*, *stelen*, eig. »het
verplaatsen des voorwerps van den eenen bezitter naar den an-
deren”, *ompraten*, *omkooopen*, eig. »het brengen van 't voorwerp
van 't eene standpunt op een ander” enz. ;

òf eenvoudig een *brengen* of *houden* van het voorwerp in be-
trekking met den werker zelven ; vgl. b.v. *steken*, *raken*, *treffen*,
zien, *hooren*, *voelen*, *haten*, *kwellen*, enz., welke eenvoudig eene
openb. v. best. noemen, *ten gevolge* waarvan de werker het object
met zich zelf in *betrekking* brengt of houdt.

§ 2. Die werkwoorden alzoo, in wier beteekenis niet het be-
grip »bewerken” opgesloten ligt, zijn *intransitief* ; tot hen behoo-
ren verscheidene verba, die een *handeling* uitdrukken (als b.v.

dansen, loopen, springen, weenen, klagen, enz.) en alle, die »een verkeerens of komen in een toestand, stand of betrekking” beteekeken (vgl. 1ste Deeltje, § 20). Enkele anders steeds intransitiëve werkwoorden kunnen intusschen, ten gevolge van eene wijziging van hun beteek., in bepaalde gevallen transitief worden, en wel doordien ze de opvatting »te voorschijn brengen, verrichten” of »in een toestand brengen” (vgl. boven § 1) aannemen. Dit heeft plaats :

a. bij die intrans. verba, welke met een zelfst. nw. verbonden worden, dat dezelfde openb. v. best. als het werkw., doch zelfstandig voorgesteld, uitdrukt; vgl. b.v. »een eervollen dood sterven”, »den slaap des rechtvaardigen slapen”, »een eerlijken strijd strijden”, »een zonderlingen droom droomen”, »zijn gang gaan”, enz., waar het ww. zijne gewone beteek. met die van »verrichten, te voorschijn brengen, vertoonen” verwisseld heeft; (gelijk uit de gegeven voorbeelden blijkt, wordt het voorwerp bij zulke verba gewoonlijk door een adjectief of bepaling in den genitief, vergezeld);

b. bij die intrans. verba, welke met een zelfst. nw. worden verbonden, dat eene zelfsth. noemt als *produkt* der door 't verbum uitgedrukte openb. v. best.; vgl. b.v. »zich een bochel lachen”, »zich een ongeluk vallen”, »zich een breuk springen”, »wraak ademen”, »woede snuiven”, »vuur blazen”, »het (d. i. het weder) vriest dik ijs”, »het regent bloemen, gelukwenschen”, enz., waar het ww. zijn gewone beteek. met die van »voortbrengen” of »te voorschijn brengen, vertoonen” verwisseld heeft;

c. bij die intrans. verba, welke met een substantief of voornwoord verbonden worden en met een adjectief, 'twelk de door dat substantief genoemde of door dat voornw. aangeduide zelfstandigheid aanwijst als *ten gevolge* van de door 't werkwoord uitgedrukte openb. v. best. van een bepaalde eigenschap voorzien; vgl. b.v. »zijn schoenen scheef loopen”, »zijn oogen blind kijken”, »zich moe loopen”, »zich ziek werken”, »zich gek studeren”, enz., waar *scheef*, *blind*, *moe*, *ziek*, *gek* de door *schoenen*, *oogen* genoemde en door *zich* aangeduide zelfstandigheden aanwijzen als ten gevolge van het *loopen*, *kijken*, enz. van een bepaalde

eigenschap voorzien; de werkwoorden hebben hier hun gewone beteek. met die van »in een toestand brengen, maken» verwisseld.

§ 3. Slechts de werkelijk transitieve verba, alzoo die, welke een voorwerp bij zich hebben kunnen en een »brengen of houden van dat voorwerp in een toestand, stand of in betrekking tot den werker zelve» beteekenen, kunnen ook *lijdend* (*passief*) gebezigd worden en een »gebracht worden of zijn in een toestand, stand of betrekking tot iem. of iets» (vgl. Iste D. § 18) uitdrukken. Toch gebeurt het meermalen dat werkwoorden, die geen eigenlijk voorwerp bij zich hebben, dus eigenl. niet transitief zijn, ten gevolge van een gewijzigde opvatting van het begrip als werkelijk overgankelijk beschouwd worden en als zoodanig ook den lijdenden vorm aannemen.

a. Zoo is het naamw., hetwelk in den 4den nv. een werkw. vergezelt, dat uit een intransitief enkelvoudig verbum en een voorzetsel is samengesteld, geen voorwerp, maar staat in den door de praepositie der samenstelling geregeerden accusatief (zie § 96). Desnietteenstaande worden dergelijke samenstellingen meermalen, wanneer men hun beteekenis met die van een transitief ww. gelijkstelde en hierbij tevens den eigenlijk door het voorzetsel geregeerden accusatief als een objectsaccusatief beschouwde, passief gebezigd. Zoo verg. men »die weg wordt begaan», »dat huis is bewoond», »hij werd aangestaard, aangekeken», »de vijand is aangevallen, overvallen», »de nacht werd doorwaakt», enz., waar men het ww. niet als »op iets gaan, in iets wonen, aan (= naar) iem. staren, kijken, aan (= op), over iem. vallen, door (= tot het einde van) iets waken» opvatte, maar als »gebruiken, zien, raken, ten einde brengen.»

b. Evenzoo worden intransitieve werkwoorden, die eigenlijk een »handelen ten voordeele, nadeele of ten opzichte van een of andere *belanghebbende* of *belangstellende* zelfstheid (vgl. § 91 b en c) beteekenen, of die met een voorzetsel, dat den datief regeert, samengesteld zijn (zie § 91*), en in beide gevallen alzoo een naamw. in den 3den nv. bij zich hebben, wel eens in betrekking tot de door dat naamw. genoemde of aangewezen zelfst-

heid als een »brengen, houden van die zelfsth. in eenigen toestand" stand of in een betrekking met den werker zelven" beschouwd; hierdoor ziet men dan ook het naamw., in den datief, als een object aan en bezigt het werkw. zelfs in 't passief. Zoo staat het geregeerde naamw. bij *baten, helpen, dienen, schaden, volgen, gehoorzamen, in de rede vallen, geluk wenschen, lastig vallen*, enz., bij *bijstaan, nakijken, naleven, nakomen, voorbijgaan, voorkomen*, enz., eigenlijk in den datief. Doordien men echter de werkwoorden opvatte als »bevoordeelen, ondersteunen, benadeelen, trachten te bereiken, als meerdere erkennen, onderbreken (in het spreken), gelukkig noemen, hinderen, ondersteunen, zien, ten uitvoer brengen, 'over 't hoofd zien, beletten," enz., doordien men ze dus als een »brengen, houden in een toestand" beschouwde, maakte men het naamw., in den 3^{den} nv., tot object; en vandaar dan ook het passieve gebruik van dergelijke verba, als b.v. in »gij wordt gebaat, geholpen, gediend, geschaad," »hij wordt gevolgd, gehoorzaamd," »ik word in de rede gevallen, geluk gewenscht, lastig gevallen," »hij wordt bijgestaan," »dat opstel is nagekeken," »dit bevel wordt nageleefd, nagekomen," »die man wordt voorbijgegaan," »dat onheil is voorkomen," enz.

§ 4. Ofschoon voorts een intransitief ww. eigenlijk niet passief kan voorkomen, zoo laten toch de meeste intransitieve verba, die een *handeling* beteekenen, het passief gebruik toe in den 3^{den} pers. enk., en dat wel om hetzelfde uit te drukken als een actieve vorm, met het onbepalend voornw *men* tot onderwerp; vgl. b.v. *er wordt gelachen, geloopen, gewandeld*, enz. = »men lacht, loopt, wandelt," enz. De verklaring van dergelijke vormen is de volgende. Wil men een actief werkw. in een passieven vorm omzetten, dan wordt 't object van den actieven vorm in den passieven vorm tot subject, terwijl 't subject van den actieven vorm in den passieven als bepaling (met *door*) voorkomt; vgl. b.v. »mijn vader slaat den hond" naast »de hond wordt door mijn vader geslagen." Zal een dergelijke omzetting plaats hebben bij een actief ww., met het onbepalend vnw. *men* tot subject en een verzwegen object, dan wordt bij dien passieven vorm het nu tot subject geworden object van het actieve werkw. evenzeer ver-

zwegen, terwijl ook daarenboven het subject van 't actieve ww., nam. het onbepal. vnw. *men*, dat tot bepaling wordt, kortweg onuitgedrukt blijft; vgl. b. v. *men eet, men spreekt, naast er wordt gegeten, er wordt gesproken, (er staat hier als onbep. bijw. = »ergens»)*. Verleid door de gelijkheid in beteekenis van zoodanige passieve en actieve met een transit. werkw. gevormde uitdrukkingen, begon men ook naast actieve uit een onbep. onderwerp *men* en een intransit. werkw. bestaande uitdrukkingen passieve, als de bovengenoemde, te bezigen. In navolging van *er wordt gegeten, gesproken, enz.*, naast *men eet, spreekt, enz.*, ontstonden er b.v. naast *men lacht, loopt, wandelt, enz.* passieve uitdrukkingen als *er wordt gelachen, geloopt, gewandeld, enz.*, ofschoon toch bij deze laatste en dergelijke niet, evenals bij de eerstgenoemde en regelmatige, een verzwegen subject in te vullen is. Bij *er wordt gegeten, gesproken, enz.* kan men zich een subject der passieve openb. denken, bij een onregelmatig gevormd *er wordt gegeten, geloopt, gewandeld, enz.* niet.

§ 5. De wederkeerige werkwoorden, met den 4^{den} nv., kunnen tweërlei beteekenis hebben:

a. òf ze drukken een »bewerken» uit, hetwelk van eene zelfst.heid als van het onderwerp uitgaat en op diezelfde, door het wederkeerig vnw. aangewezen, zelfsth. overgaat; ze beteekenen alzoo dan voor dezelfde zelfsth. te gelijk een »bewerken» en een »bewerkt worden»; vgl. b. v. *zich wasschen, z. zetten, z. bedroeven, z. prijzen, enz.*, werkwoorden, die we zuiver *reflexief* zullen noemen;

b. òf ze drukken wel voor de zelfsth., in zooverre ze object is, een »bewerkt worden» uit, doch stellen daarbij de openb. v. best. van diezelfde zelfstandigheid, in zooverre deze subject is, niet voor als »bewerken,» maar als slechts »ten gevolge van aard of natuur de gelegenheid tot het bewerkt worden geven;» de »bewerker» is dan een geheel andere zelfsth.; vgl. b.v. zinnen, als »zout *lost zich* snel op in water,» »dat proces *verwikkelt zich* door die omstandigheid,» »de bloem *opent zich* door invloed der zon,» »het gerucht *verspreidt zich*,» »die zaak *schikt zich* ten goede,» enz., waar het reflexieve ww. wel het »opgelost, verwikkeld, geopend, verspreid, geschikt worden» der zelfsth. *zout,*

proces, bloem, gerucht, zaak uitdrukt, doch bij de bewerking »oplossen, verwikkelen, enz." aan diezelfde zelfsth. slechts dat aandeel toekent, dat ze ingevolge haar natuur voor genoemd bewerkt worden geschiktheid vertoont; de zelfsth., die eigenlijk »bewerkt," is eene andere, hier nam. in de drie eerste zinnen de uitgedrukte *water, die omstandigheid, de zon*, in de twee laatste b.v. een verzwegen *menschen* (die vertellen), *een persoon* of *zaak* (die met de zaak te maken heeft); het gebruik van dergelijke wederk. werkwoorden, die we *passief-reflexief* zullen noemen, is in de tegenwoordige taal zeer beperkt; het meest worden ze gebruikt in de onbepaalde wijs, die afhangt van *laten*; vgl. b.v. in »die houtsoort laat zich moeielijk bewerken," »dat laat zich verklaren," »die grond laat zich goed bewerken," »dat laat zich hooren," enz.

§ 6. Ten opzichte van de *onpersoonlijke* werkwoorden, die een *gevoelsaandoening* uitdrukken, zij opgemerkt, dat bij deze de *werkelijk onpersoonl.* zeer licht met de *schijnbaar onpersoonl.* (vgl. Iste D. § 22) verward worden. Daarom wete men:

werkelijk onpersoonlijk zijn, behalve de in § 22 (Iste D.) genoemde *het hongert, dorst, nog: het smaakt, het berouwt, het smart, het lust, het walgt, het dunkt, het ergert, het verbaast, het verwondert, het verheugt, het heugt mij, u*, welke, met *het*, ter vervanging van het niet uitgedrukt onderwerp »het lichaam," »de geest," eigenlijk beteekenen: »het lichaam, de geest heeft mij, u, enz. (= ten voor- of nadeele van mij, u, enz.) *smaak, berouw, smart, lust, walg, dunk* (= meening), *erger, baas, wonder, heuge*" (de vier laatste woorden zijn in de tegenwoordige taal verloren gegaan en beteekenden, het eerste »*ergernis*," het tweede en het derde »*verwondering*," het laatste »*vreugde*" of »*herinnering*"); de werkwoorden zelve zijn denominatieven, volgens § 53 b (Iste deeltje) gevormd van de grondwoorden *smaak, berouw, smart, lust, enz.*;

schijnbaar onpersoonl. zijn daarentegen: *het verdriet* (= »*kwelt*"), *het spijt* (= »*kwelt*"), *het grieft* (= »*steekt*"), *het bedroeft, het belieft, het behaagt, het verblijdt, het schijnt, het blijkt, het komt voor, het verveelt, het voegt, het past mij, u, enz. enz. enz.*, bij welke *het* alzoo als voorlooper van 't volgend onderwerp staat (zie t. a. pl.)

Bij de *werkelijk onpersoonl.* verba is dus de begeleidende infinitief niet, evenals bij de *schijnbaar onpersoonlijke*, als subject (vgl. t. a. pl.), maar als bepaling, en wel als *locatieve infinitief* der eerste of der tweede soort op te vatten; vgl. b.v. *het walgt, het smart, het ergert, het verwondert, het verheugt mij u dit te zeggen* d. i. »de geest heeft mij walg, smart, enz. in het zeggen»; *het heugt mij niet, het berouwt mij dat gedaan te hebben*, d. i. »de geest heeft mij geen herinnering, berouw in het gedaan hebben» (vgl. § 25 c); *het lust mij u te vragen*, d. i. »de geest heeft mij lust tot het vragen» (vgl. § 24 a en b). Evenzoo staat ook bij deze *werkel. onpers.* verba de bijzin met *dat* niet, evenals bij de *schijnbaar onpersoonl.*, als subject, maar als bepaling *van reden* of als object; in *het ergert, smart, verwondert, verbaast, verheugt mij, dat gij gekomen zijt*, b.v. is »dat gij gekomen zijt» een bepaling, evenals in *ik erger mij, verheug mij, dat gij gekomen zijt* (vgl. hierover § 110 c opmerk. 1); in *het heugt mij, dat hij hier is geweest, het dunkt mij, dat gij gelijk hebt*, b.v. is »dat hij hier is geweest,» »dat gij gelijk hebt,» een object, evenals in *ik herinner mij, dat hij hier is geweest, ik meen, dat gij gelijk hebt* (vgl. § 108). In *het verblijdt, bedroeft, spijt mij*, enz., *dat gij gekomen zijt*, is daarentegen »dat gij gekomen zijt» als subject van het *schijnbaar onpersoonl. ww.* te beschouwen (vgl. § 107).

Opmerking. Intusschen heeft men veelvuldig de bovengenoemde *werkelijk onpersoonl.* werkwoorden met de *schijnb. onpers.* verward en meermalen de eerste als de laatste beschouwd en gebezigd. En daar nu bijna elk *schijnb. onpersoonl. verbum*, behalve een volgenden infinitief of bijzin, ook een voorafgaand substantief of voornaamwoord tot subject kan hebben (vgl. b.v. »*dat spijt mij,» »uw gedrag bedroeft, verblijdt mij,» »gij schijnt mij de zaak te begrijpen»* enz.), zoo bezigt men, ten gevolge der genoemde verwarring, ook wel sommige oorspronkelijk *werkelijk onpersoonl.* verba met een subject; vgl. b.v. »*dat verheugt mij,» »dat smart mij,» »uw gedrag verwondert, verbaast, ergert mij,» »dat dunkt mij goed,»* enz. Bij eene zoodanige verwarring verloor men dan niet alleen het oorspronkelijk karakter dier *werkelijk onpersoonl.* werkwoorden uit het oog, maar begon ook de oorspronk. betee-

kenis er van anders te beschouwen ; zoo vatte men *bij zulk een persoonlijk gebruik* des verbums *smaken*, *lusten* op als »smakelijk, aangenaam zijn," *smarten* als »smartelijk zijn," *walgen* als »walgelijk zijn," *dunken* als »schijnen," *ergeren* als »boos maken," *verwonderen* als »verwonderd maken," *verheugen* als »verheugd maken," *heugen* als »in herinnering zijn."

DE PERSONEN DES WERKWOORDS.

§ 7. Ieder werkwoord, in de aantoonende en de aanvoegende wijs, is steeds vergezeld van een naamwoord (zelfst. nw. of voornw.) als onderwerp. Slechts in de zegswijzen *zegge*, *verzoeke* (z. Iste D. § 40 a) en *verblijve* (= »ik verblijf," aan 't slot eens briefs, vóór de ondertekening) wordt het pers. vnw. *ik* weggelaten.

§ 7*. Bij het werkw. in de gebiedende wijs laat men het persoonl. vnw. des 2den persoons als onderwerp gewoonlijk weg, b. v. *ga weg* ; *loopt vooruit*. Alleen wanneer men den aangesproken persoon met nadruk wil aanwijzen, bezigt men het vnw., b. v. in »doe *gij*, mijn zoon, steeds uw plicht ;" dus ook bij tegenstelling van den 2den pers. tegenover een anderen, b. v. in »loop *gij* vooruit, dan blijf *ik* hier."

§ 8. De *werkelijk onpersoonlijke* werkwoorden (vgl. Iste D. § 22 en boven § 6), bij welke het onderwerp, als voldoende bekend, niet behoeft genoemd of aangewezen te worden, nemen toch in den regel het onbepalend vnw. het (= »iets") bij zich, als b. v. *het regent*, *het lust mij*, enz. Staat echter het bij 't verbum behoorend vnw. *mij*, *ons*, *u*, *hem*, *haar*, *hen* daarvóór, dan bezigt men dit *het* niet, als b. v. in *mij hongert*, *ons dorst*, *hem lust*, *mij dunkt* (bij dit laatste ook, wanneer *mij*, *ons*, enz. achter 't nw. staat en de uitdrukking als bepalingsbijzin *van overeenkomst*, zonder voegwoord, vgl. § 110 h, gebezigd wordt ; zie aldaar), enz. Voorts blijft dit *het* ook weg bij de schijnbaar onpersoonl. werkw. *schijnt* en *komt voor*, zoo die *mij*, *ons*, *u*, enz. vóór zich nemen ; vgl. b.v. »dit is, naar *mij schijnt*, de waarheid ;" »*mij komt voor*, dat hij gelijk heeft," enz.

DE TIJDEN DES WERKWOORDS.

§ 9. Eene openb. v. best., door een werkwoord uitgedrukt, kan men zich voorstellen:

a. òf als *nog voltooid wordende*, dus *nog onvoltooid* (a) òf als *voltooid* (aa);

b. òf als *op een tegenwoordig tijdstip* (b) òf als *op een verleden tijdstip plaats hebbend* (bb);

c. òf als *reeds plaats hebbende* (c) òf als *eerst zullende plaats hebben*, *toekomstig* (cc).

§ 10. Ten gevolge van de verschillende verbindingen van deze voorstellingen ontstaan de verschillende tijden des werkwoords, wier hoogste getal acht we in de aantoonende wijs aantreffen (zie Iste D. § 39), namelijk:

a. de *tegenwoordige t.*, waarin men zich een op. v. best. voorstelt als *»op een tegenwoordig tijdstip nog onvoltooid»* (alzo $a + b + c$); vgl. b. v. *ik neem*, *ik sterf*, *ik word geslagen*;

b. de *onvolm. verleden t.*, waarin men zich een op. v. best. voorstelt als *»op een verleden tijdstip nog onvoltooid»* (alzo $a + bb + c$); vgl. b. v. *ik nam*, *ik stierf*, *ik werd geslagen*;

c. de *volm. verleden t.*, waarin men zich een op. v. best. voorstelt als *»op een tegenwoordig tijdstip reeds voltooid zijnde»* (alzo $aa + b + c$); vgl. b. v. *ik heb genomen*, *ik ben gestorven*, *ik ben geslagen*;

d. de *meer dan volm. verleden t.*, waarin men zich een op. v. best. voorstelt als *»op een verleden tijdstip reeds voltooid zijnde»* (alzo $aa + bb + c$); vgl. b. v. *ik had genomen*, *ik was gestorven*, *ik was geslagen*;

e. de *toekomende t.*, waarin men zich een op. v. best. voorstelt als *»op een tegenwoordig tijdstip eerst in de toekomst en dat wel onvoltooid zullende plaats hebben»* (alzo $a + b + cc$); vgl. b. v. *ik zal nemen*, *sterven*, *geslagen worden*;

f. de *toekomende verleden t.*, waarin men zich een op. v. best. voorstelt als *»op een verleden tijdstip eerst in de toekomst en dat wel onvoltooid zullende plaats hebben»* (alzo $a + bb + cc$); vgl. b. v. *ik zoude nemen*, *sterven*, *geslagen worden* (vgl. Iste Deel § 39 N. B.);

g. de *volmaakt toekomstige t.*, waarin men zich een op. v. best. voorstelt als »op een tegenwoordig tijdstip eerst in de toekomst en dan wel voltooid zullende plaats hebbende” (alzo *aa + b + cc*); vgl. b. v. *ik zal genomen hebben, gestorven zijn, geslagen zijn*;

h. de *volmaakt toekomstige verleden t.*, waarin men zich een op. v. best. voorstelt als »op een verleden tijdstip eerst in de toekomst en dan wel voltooid zullende plaats hebben” (alzo *aa + bb + cc*); vgl. b. v. *ik zoude genomen hebben, gestorven zijn, geslagen zijn* (vgl. Iste D. § 38 N. B.).

Aanmerking 1. Zoowel de *onvolm. verl. t.* als somwijlen de *volm. verled. t.* worden ook gebezigd om een op. v. best. voor te stellen als »op een verleden tijdstip juist voltooid wordend” (dus niet als »op een verleden tijdstip nog onvoltooid,” zie **b**, noch als »op een tegenwoordig tijdstip reeds voltooid,” zie **c**); vgl. b. v. »hij kwam gisteren om vier uur thuis,” »hij is gisteren om vier uur thuis gekomen;” in dat geval bezigt het Fransch den *passé-défini*, als b. v. »hier il rentra à quatre heures chez lui,” nooit *rentré* of *est rentré*.

Aanmerk. 2. Met de gewone, door middel van het hulpww. *zullen* omschreven, *toekomstige* en *volm. toekom.* tijden verwarren men niet de uitdrukkingen, welke bestaan uit een volgenden infinitief en *ik zal, wij zullen*, in de oorspronk. beteek. »ik moet, wij moeten,” als b. v. »gij zult u wel vergist hebben,” »hij zal gaan, of hij wil of niet”; hier toch is *zult, zal* een gewoon werkw. (geen hulpwerkw.), met een daarvan afhangenden *locatieven* infinitief (zie § 24a).

§ 11. Somtjids wordt de *tegenwoordige t.* ook gebezigd:

a. ter voorstelling der op. v. best. als »op een verleden tijdstip juist voltooid wordend”, dus in plaats van den *onvolm. verled.* of den *onvolm. verled. t.* (vgl. § 10 *aanmerk. 1*); dit geschiedt, wanneer men om aan 't verhaal levendigheid bij te zetten het verledene als tegenwoordig voorstelt; een zoodanige tegenw. t. heet dan *historische tegenw. t.* of *historisch praesens*; vgl. b. v. »nauwlijks had ik hem dat gezegd, of hij vliegt op van zijn stoel, rent het huis uit en zet den bedelaar, die juist den hoek der straat omgeslagen had, achterna”;

b. ter voorstelling van een openb. v. best. als »op een tegenwoordig tijdstip eerst in de toekomst en dan wel onvoltooid zullende plaats hebben”, dus in plaats van den *toekomenden t.*; vgl. b. v. »ik kom dadelijk bij u”, »hij gaat morgen op reis”, »wij worden 't volgende jaar *verplaatst*”, enz.;

c. ter voorstelling van een op. v. best. als »op een tegenwoordig tijdstip eerst in de toekomst en dan wel voltooid zullende plaats hebben”, dus in plaats van den *volm. toekom. t.*; dit geschiedt echter alleen in voorwaardelijke bepalingbijzinnen, als b. v. in »zoo gij hem *verlaat*, zal hij diep ongelukkig wezen”, waar *verlaat* de beteekenis »zult verlaten hebben” heeft.

§ 12. Evenals een *tegenw. t.* weleens den dienst van den *toekom. verricht*, zoo kan in de plaats van een *volm. toekom. t.* ook wel een *volm. verled. t.* gebezigd worden; vgl. b. v. »als ik *gestorven ben*, moet gij hem dien brief geven”, voor *zal gestorven zijn*.

DE INDICATIEF (AANTOONENDE WIJS).

§ 13. De *indicatief* is de wijze »waarbij men eene openb. v. best. voorstelt als *werkelijk, stellig* plaats hebbende.” De *indicatief* heeft acht tijden (zie § 10).

DE CONJUNCTIEF (AANVOEGENDE WIJS).

§ 14. De *conjunctief* is de wijze »waarbij men eene openb. v. best. voorstelt als *niet werkelijk, niet stellig* plaats hebbende, doch als tevens *gewenscht, gevreesd of mogelijk*.” (Men lette wel op de noodwendige vereeniging van een der begrippen *gewenscht, gevreesd, mogelijk* met het begrip *niet werkelijk*; wil men nam. een op. v. best. voorstellen als eenvoudig *niet werkelijk*, zonder daarmede een der andere genoemde begrippen te verbinden, dan plaatst men slechts een ontkenning bij het in den *indicatief* staande *werkw.*; in »hij *spant* zich *niet* in” b. v. stelt men de op. v. best. eenvoudig als *niet werkelijk* voor; wil men echter aanduiden, dat men zich die op. v. best. als *niet werkelijk*, doch als tevens *gewenscht* denkt, b. v. in »hij *spanne* zich wat meer *in*,” of dat men zich het »zich inspannen” als *niet werkelijk*, doch als tevens *mogelijk* voorstelt,

b. v. in »hij spanne zich in, zooveel als hij wil, zijn moeite zal toch vergeefsch zijn,» dan is de conjunctief de vereischte vorm.)

§ 15. De conjunctief heeft niet, gelijk de indicatief, behoefte aan *toekomende* tijden. Dewijl toch de aanvoegende wijs. de op. v. best. als gewenscht, gevreesd of mogelijk, dus als bij de gewenschte, gevreesde, mogelijke verwezenlijking in allen geval eerst in de toekomst plaats hebbende voorstelt, zoo ligt in die wijze de gedachte aan de toekomst reeds vanzelf opgesloten. Een *tegenw. t.* des conjunctiefs (b. v. *hij geve*), met zijn ingesloten begrip van toekomst, drukt alzoo niets anders uit dan een *toekom. t.* des conjunctiefs (b. v. *hij zulle geven*, zoo die nam. bestond) zou doen; evenzoo drukt de *onvolm. verl. t.* des conjunctiefs (b. v. *hij geve*) hetzelfde uit als de *toekom. verl. t.* dier wijze (b. v. *hij zoude geven*); evenzoo drukt de *volm. verl. t.* des conjunctiefs (b. v. *hij hebbe gegeven*) hetzelfde uit als de *volm. toekom. t.* dier wijze (b. v. *hij zulle gegeven hebben*, zoo die nam. bestond) zou doen; evenzoo eindelijk drukt de *meer dan volm. verl. t.* des conjunctiefs (b. v. *hij hadde gegeven*) hetzelfde uit als de *volm. toekom. verled. t.* dier wijze (b. v. *hij zoude gegeven hebben*). De *toekomende* tijden des conjunctiefs konden dus zeer goed gemist worden; en wat den *toekom. t.* (b. v. *hij zulle geven*) en den *volm. toekom. t.* dier wijze (b. v. *hij zulle gegeven hebben*) betreft, ontbreken ze dan ook werkelijk. Alleen de *toekom. verl. t.* (b. v. *hij zoude geven*) en de *volm. toekom. verled. t.* des conjunctiefs (b. v. *hij zoude gegeven hebben*) hebben zich, ofschoon overbodig, in onze taal naast den *onvolm. verl. t.* (b. v. *hij gave*) en den *m. d. volm. verl. t.* dier wijze (b. v. *hij had gegeven*) gevestigd en worden in enkele gevallen (zie ben. § 19) in plaats van deze laatste gebezigd (alzo b. v. *hij zoude geven* voor *hij gave*, *hij zoude gegeven hebben* voor *hij hadde gegeven*); we noemen ze echter gemaks- en duidelijkheids-halve, wegens hunne gelijkheid met den *onvolm. verl.* en den *m. d. volm. verl. t.* des conjunctiefs, den *omschreven onvolm. verl.* en den *omschreven m. d. volm. verl. t.* der aanvoeg. wijs (vgl. Iste Deeltje, § 39 N. B.).

§ 16. Tot recht begrip van den conjunctief in onze taal zij er voorts aan herinnerd: 1^e. dat in vele personen des werkwoords

de aanvoeg. w. zich *in vorm* van de aantoon. w. niet onderscheidt (z. Iste D. § 39, en de *Toevoegselen en Verbeteringen* op die §); 2e dat ook in die personen, waarin de beide wijzen verschil van vorm vertoonen, tegenwoordig bijna regelmatig de vorm des indicatiefs in de plaats van dien des conjunctiefs gebezigd wordt (vgl. Iste D. § 40 g; alzoo b. v. *ik, hij nam* voor *ik, hij name, hij neemt* voor *hij neme*). Dien ten gevolge is het gewoonlijk onmogelijk den conjunctief *aan den vorm* te herkennen en kan meestal slechts bij een nauwlettend nagaan van de voorstellingswijze der openb. v. best., d. i. bij nauwkeurige onderscheiding der voorstelling van het »gewenschte, gevreesde, mogelijke» en der voorstelling van de »werkelijkheid,» de met den indicatief in vorm overeenstemmende of de door een indicatiefvorm vervangen conjunctief, tegenover den waren indicatief, onderkend worden. De eerste soort van aanvoeg. w. zullen we voortaan *schijnbaren indicatief* (verkort *sch. ind.*), de laatste *onechten indicatief* (verkort *one. ind.*) noemen.

Opmerk. Slechts in twee gevallen kan de conjunctiefvorm, en wel die van 't praesens en 't perfectum, niet door een vorm des indicatiefs vervangen worden, nam. 1o in hoofdzinnen, ter uitdrukking van het *gewenschte* of *begeerde*, en 2o in de *niet voorwaardelijke* bepalingsbijzinnen (vgl. § 110 b), welke met geen voegwoord, vragend vnw. of vragend bijwoord aanvangen; vgl. b. v. »God *geve* het», »God *zegene* u», »men *geloove* het of niet, waar is het toch,» enz. In 't imperf. en plusquamperf. is de vervanging des conjunctiefvorms door dien des indicatiefs nagenoeg tot regel geworden; vormen als *gave, name*, enz. zijn zeer zeldzaam en alleen in hoogerem stijl gebruikelijk.

§ 17. De conjunctief komt alzoo voor (vgl. § 14):

a. in alle hoofdzinnen, ter uitdrukking van het *gewenschte*; b. v. in »God *zegene* u», »lang *leve* de koning», enz.; evenzoo in alle hoofdzinnen, ter uitdrukking van het *toegestemde* (want »toestemmen» is niets anders dan »wenschen, wat een ander begeert»), als b. v. in »op uwe bede *zij* hij dan vrij», »wat mij betreft, *kome* hij dan terug», enz.;

b. in alle bijzinnen, ter uitdrukking van het *gewenschte* of *gevreesde*, namelijk:

a. in die *subjects-* en *objectsbijzinnen* (vgl. § 107 en 109) en die *bepalingsbijzinnen van betrekking* (vgl. § 110f), welke verbonden zijn met een hoofdzin, waarin een werkw. of substantief, met een begrip van »wensch" of »zorg, bevel" (= openbaring van een wensch), van »vrees" of »verhinderig" (= openbaring van vrees), voorkomt; dergelijke werkw. en zelfst. nw. zijn b. v. *wenschen*, *hopen*, *verwachten*, *verlangen*, *begeeren*, *verkiezen*, *willen*, *er voor zijn*, *wensch*, *hoop*, *verwachting*, *wil*, *doel*, enz., enz.; *zorgen*, *toezien*, *opletten*, *aansporen*, *bevelen*, *zeggen* (bevelen), *gebieden*, *zorg*, *bevel*, *gebod*, enz. enz.; *vreezen*, *duchten*, *er tegen zijn*, *vrees*, *angst*, *gevaar*, enz. enz.; *beletten*, *verhoeden*, *verhinderen*, *oppassen*, *waarschuwen*, *verbieden* (beide laatste = »met woorden trachten te verhinderen"), enz. enz.;

voor zoodanige bijzinnen, met den conjunctief, vergelijkte men b.v.:

»wij *wenschen* van harte, dat hij *slage*" of »*slaagt*" (one. ind.); »het is onze hartelijke *wensch*, dat hij *slage*" of »*slaagt*" (one. ind.); »zij *hoopten*, dat gij *kwaamt*" (sch. ind.); »hij verkeert steeds in de *hoop*, dat het nog eenmaal weer goed *worde*" of »*wordt*" (one. ind.); »ik *verlang*, dat hij het geld *betale*" of »*betaalt*" (one. ind.); »het was onze stellige *verwachting*, dat hij *kwame*" of »*kwam*" (one. ind.); »geheel uw leven moet dit ten *doel* hebben, dat weder de ware leer in de afvallige Nederlanden *heersche*"; »wij *hoopten* gisteren nog altijd, dat gij *teruggekomen waart*" (sch. ind.);

»zie toe, dat hij niet *ontsnappe*" of »*ontsnapt*" (one. ind.); »ik zeg en *beveel* u, dat gij het *doet*" (sch. ind.); »het was altijd zijn *zorg*, dat alles met orde *geschiedde*" (sch. ind.);

»wij *vreezen*, dat het maar al te waar *zij*" of »*is*" (one. ind.); »zijn voogd *was* er *tegen*, dat hij naar Batavia *vertrok*" (one. ind.); »er bestond groot *gevaar*, dat hij *wegliepe*" of »*wegliep*" (one. ind.);

»zij *verhoedden* wel, dat hij hun te na *kwam*" (one. ind.); »ik *waarschuw* u, dat gij het niet *doet* (sch. ind.); enz. enz.;

b. in die *objectbijzinnen* (vgl. § 107) en die *bepalingsbijzinnen van betrekking* (vgl. § 110 f), welke verbonden zijn met een hoofdzin, waarin een adjectief, met het begrip »wenschelijk", »begeerig" of »bevreesd" voorkomt; vgl. b.v.: »het is niet *goed* (=

wenschelijk), dat de mensch alleen zij" of »is" (one. ind.); »het was noodig dat zij *vertrokken*" (sch. ind.); »het is beter, dat hij alleen *ga*" of »*gaat*" (one. ind.); »ik ben er op *gesteld*, dat hij bijtijds naar huis *kome*" of »*komt*" (one. ind.); »zij waren *bezorgd*, *bevreesd*, dat het *misliepe*" of »*misliep*" (one. ind.); enz.;

c. in de *bepalingsbijzinnen van doel*, met de voegw. *opdat, dat, ten einde* (vgl. § 110 d); vgl. b. v. »hij werkt ijverig, *opdat* hij u *inhale*" of »*inhaalt*" (one. ind.); »ik bond den hond vast, *dat* hij u niet *bete*" of »*beet*" (one. ind.); »verberg u *ten einde* de schildwacht u niet *bemerke*"; enz.; [let wel op het verschil tusschen *bepalingsbijzinnen van doel*, welke den conjunct. hebben, en *bepalingsbijzinnen van gevolg* (vgl. § 110 e), die den indicatief hebben; zoo drukt b.v. in »hij brengt mij nog zoover, *dat ik zijn zin doe*" de bijzin een doel uit en is alzo *doe* als een schijnb. indic. op te vatten; in »hij heeft mij zoover gebracht, *dat ik nu zijn zin doe*" is daarentegen de bijzin gevolguitdrukkend en alzo *doe* een werkelijke indicatief];

d. in die *voorwaardelijke bepalingbijzinnen* (vgl. § 110 b), waarin de voorwaarde als »gewenscht" wordt voorgesteld; vgl. b.v. »hij kan hier blijven, *zoo* hij zich maar (nam. gelijk ik wensch) behoorlijk *gedrage*" of »*gedraagt*" (one. ind.); »ik stem dat niet toe, *tenzij* hij mij (nam. gelijk ik wensch) behoorlijken waarborg *geve*" of »*geeft*" (one. ind.); »zij mochten vroeger altijd meegaan, *zoo* ze zich, maar behoorlijk *gedroegen*" (sch. ind.); vgl. daarentegen »*zoo* gij dat *doet*, help ik u niet"; »indien hij *weggegaan is*, meld het mij dan"; enz., waar de voorwaarde niet als »gewenscht" wordt voorgesteld en de voorstelling dus het ww. in den indicatief vereischt;

c. in die *niet-voorwaardelijke bepalingbijzinnen* (vgl. § 110 b), waarin men de openb. v. best. als »mogelijk", niet als »stellig, werkelijk" voorstelt; vgl. b.v. »of die beambte ook *wegga*, beter wordt het toch niet"; »hoe het ook zij, gij hebt schuld"; »of dit ook vroeger wel eens *veroorloofd werde* of *werd* (one. ind.), *ware* of *was* (one. ind.), tegenwoordig mag het in geen geval geschieden"; »wat hij ook *zegge*, ik luister er toch niet naar" »hij *biede* mij zooveel als hij wil, ik sta het toch niet af"; vgl. daarentegen »hoewel ik het *weet*, zeg ik het toch niet"; »niet-

tegenstaande die beambte *weggaat*, het wordt niet beter"; »al is het zoo, gij hebt toch schuld"; enz., waar de openb. v. best. niet als »mogelijk", doch »stellig" wordt voorgesteld en mitsdien de indicatief gevorderd wordt.

Opmerk. De onder a en b besproken conjunctieven noemen we *conjunctieven van wensch of vrees*, de onder c behandelde *conjunctieven van mogelijkheid*.

§ 18. Het gewone karakter van het imperf. en 't plusquam-perf. des conjunctiefs bestaat, gelijk we in de vorige § uit verschillende voorbeelden zagen, in de aanwijzing van eene *in een verleden tijd* als »gewenscht," »gevreesd" of »mogelijk" voorgestelde openb. v. best.; vgl. b.v. »hij hoopte, vreesde *gisteren* den ganschen dag, dat ik *kwame* of *kwam* (one. ind.), *gekomen ware* of *was*" (one. ind.); »of dit vroeger wel eens *veroorloofd werde, ware*, tegenwoordig mag het in geen geval geschieden"; en andere boven aangevoerde zinnen. Daarenboven echter kunnen ook diezelfde tijden *in betrekking tot een tegenwoordig tijdstip* gebezigd worden; dan stellen ze, evenals het praesens en 't perfect. des conjunctiefs, eene openbaring v. best. voor als op het tegenwoordig tijdstip »gewenscht", »gevreesd" of »mogelijk", doch verbinden, in tegenstelling tot het praesens en 't perfect. des conjunctiefs, met deze voorstelling tevens die *van eene uiterst geringe waarschijnlijkheid der verwezenlijking van den uitgedrukten of in de vrees opgesloten wensch of de uitgedrukte onderstelling*. Zoo vergelijkte men zinnen als »*geve* God u gezondheid", »of die beambte ook *wegga*, *weggegaan* zij, beter wordt het toch niet", waar de vervulling van den wensch, van de onderstelling als *vrij wel* mogelijk of waarschijnlijk wordt voorgesteld, tegenover zinnen als »*gave* God u toch gezondheid", »al *ging* (one. ind.) die beambte ook *weg*, beter *werd* (one. ind.) het toch niet"; »al *was* (one. ind.) die beambte ook *weggegaan*, het *ware* vooreerst toch niet beter *geworden*", waar de vervulling van de onderstelling als *zeer weinig* waarschijnlijk, als *haast onmogelijk* wordt voorgesteld.

Zulk een imperf. en plusqperf., dat we met den naam van *praesentiaal imperf.* en *plqperf. des conjunctiefs* zullen bestempelen, gebruikt men in onze taal:

a. in *alle voorwaardelijke bepalingsbijzinnen* (vgl. § 110 b), waarin de voorwaarde als op een tegenwoordig tijdstip wel niet onmogelijk, maar toch als zeer onwaarschijnlijk voorgesteld wordt, alsmede in de met zulk een bijzin in betrekking staande *hoofdzinnen*, waarin men de van die voorwaarde afhankelijke openb. v. best. evenzoo als op een tegenwoordig tijdstip onwaarschijnlijk voorstelt; vgl. b. v. »zoo hij zich maar meer moeite *gave* of *gaf* (one. ind.), dan *kwame* of *kwam* (one. ind.) hij er wel”; »indien hij mijn raad *gevolgd ware* of *was* (one. ind.), dan *stond* (one. ind.) het nu beter met hem”; »*had* (sch. ind.) hij 't mij maar *gezegd*, ik *had* (sch. ind.) hem wel *geholpen*”; enz.;

b. in *alle niet-voorwaardelijke bepalingsbijzinnen* (vgl. § 110 b), waarin de uitgedrukte veronderstelling als op een tegenwoordig tijdstip wel niet onmogelijk, maar toch als zeer waarschijnlijk voorgesteld wordt, alsmede in de met zulk een bijzin in betrekking staande *hoofdzinnen*, waarin men de van die onderstelling niet afhankelijke openb. v. best. evenzoo als op een tegenwoordig tijdstip zeer onwaarschijnlijk voorstelt; vgl. b.v. »*had* (sch. ind.) hij 't mij maar *gezegd*, ik *had* (sch. ind.) hem wel *geholpen*”; »al *gave* of *gaf* (one. ind.) hij zich nog zooveel moeite, hij *kwame* of *kwam* (one. ind.) toch niet door zijn examen”; »al *had* (sch. ind.) hij het vandaag nog zoo goed *gemaakt*, voor zijn vroegere onachtzaamheid *strafte* (sch. ind.) ik hem toch”; enz.;

c. in *alle bijwoordelijke bijzinnen van vergelijking*, die met het voegw. *alsof* of *als* beginnen (vgl. § 113 opmerk. 4); in deze namelijk wordt de onderstelde omstandigheid als zeer onwaarschijnlijk voorgesteld; vgl. b. v. »hij spreekt, alsof hij de wijsheid in pacht *had* (sch. ind.)”; »hij spreekt als *had* (sch. ind.) hij de wijsheid in pacht”; »gij komt, als *waart* (sch. ind.) gij geroepen”; »hij leeft, alsof hij millionair *ware* of *was* (one. ind.)”; »u overvalt een gevoel, alsof gij nu werkelijk aan de uiterste grens der wereld *stondt* (sch. ind.)”; enz.

Opmerk. 1. Tot de voorwaardelijke bepalingsbijzinnen behoeven men ook de schijnbare hoofdzinnen, ter uitdrukking van het met zeer weinig hoop op verwezenlijking gewenschte, als b.v. »*gave* God hem toch gezondheid”; »*deed* (sch. ind.) hij het maar”; »*ware* hij maar hier *gekomen*”; enz. Eigenlijk toch zijn deze en

dergelijke zinnen niets anders dan voorwaardel. bepalingbijzinnen, bij welke een daarmede in betrekking staande hoofdzin, als b.v. »dan ware het goed”, »dan ware ik tevreden”, verzwegen, alzoo als *elliptisch* in te vullen is.

Opmerk. 2. Tot de met een voorwaardel. bepalingbijzin in betrekking staande hoofdzinnen (z. boven a) zijn ook die te rekenen, waarin een werkw., met een begrip »wenschen,” in het praesentiaal imperf. conjunct., voorkomt, en bij welke een bijzin, als »zoo het geoorloofd ware”, »zoo er geen bezwaar bestond”, of iets dergelijks verzwegen is; vgl. b.v. »ik wilde (sch. ind.) wel, ik wenschte (sch. ind.) wel, had gaarne (sch. ind.), dat het mogelijk ware of was” (onc. ind.), met verzwijging van een der genoemde bijzinnen. Zulke hoofdzinnen, met een elliptischen bijzin, bezigt men om beleefdheidshalve de begeerte niet stellig uit te drukken, maar als afhangerende van eene (in den verzwegen bijzin met een praesentiaal imperf. conjunct. uitgedrukte) en dus als niet al te zeker voorgestelde voorwaarde.

§ 19. Zoowel in plaats van het gewone imperf. en plqprf. des conjunctiefs als van het praesentiaal imprf. en plqprf. kan men in enkele gevallen den met *zoude* omschreven vorm (vgl. Iste Deel bl. 23) bezigen; nam.:

a. in de meeste bijzinnen, ter uitdrukking van het *gewenschte* of *gevreemde*; vgl. b.v. naast de in § 17 b, a, b, c, gegeven voorbeelden, met gelijke beteekenis: »zij hoopten, dat gij *zoudt* komen;” »het was onze stellige verwachting, dat hij *zou* komen;” »wij hoopten gisteren nog altijd, dat gij *zoudt teruggekomen zijn*;” »zijn voogd *was er tegen*, dat hij naar Batavia *zou vertrekken*;” »er bestond *groot gevaar*, dat hij *zou wegloopen*;” »zij waren bezorgd, bevreesd, dat het *zou misloopen*; »ik bond den hond vast, dat hij u niet *zou bijten*;” enz.; uitgezonderd zijn echter de conjunctieven, ter uitdrukking van het gewenschte, in voorwaardelijke bepalingbijzinnen (vgl. § 17 b d; in het daar aangevoerde voorbeeld kan *gedroegen* niet door *zouden gedragen* vervangen worden), alsmede de objectsbijzinnen, die zelve afhangen van een hoofdzin, met een in het praesentiaal imperf. des conjunctiefs staand werkw. van »wenschen” (vgl. § 18, *opmerk. 2*; in het

daar aangevoerde voorbeeld kan het praesentiaal imperf. conjunct. van den bijzin, *ware of was*, niet vervangen worden door *zoude zijn*;

b. in hoofdzinnen, die in betrekking staan tot een voorwaardelijken of niet-voorwaardelijken bepalingbijzin, met een werkw. in het praesentiaal imperf. of plqprf. des conjunctiefs (vgl. § 18 **a** en **b**; in de daar aangevoerde voorbeelden kan *kwame, kwam, stond, strafte* vervangen worden door *zou komen, zou staan, zou straffen*); dus ook in die hoofdzinnen, waarin een werkw., met een begrip »wenschen», in het praesentiaal imperf. des conjunctiefs, met een elliptischen voorwaardelijken bijzin, gebezigd wordt (vgl. § 18, *opmerk.* 2; in de daar aangevoerde voorbeelden kan *ik wilde, wenschte, had gaarne* vervangen worden door *ik zou willen, wenschen, gaarne hebben*).

Opmerk. In één geval bezigt men in de tegenwoordige taal regelmatig voor het imperf. en plqprf. conjunct. den *omschreven* vorm, nam. in vraagzinnen, die eigenlijk bijzinnen zijn ter uitdrukking van het *gevreesde* en afhangen van een uitgedrukten of verzwegen hoofdzin, met een praedicaatswerkw., waarin een begrip »vreesen» opgesloten ligt. Vgl. b.v. »ik vrees er voor, ik weet niet, of hij wel *zou toegeven* ;» »gelooft gij, dat het *lukken zou* ?» »meent gij, dat hij *zou toegestemd hebben* ?» waar in *ik weet niet, gelooft gij? meent gij?* de gedachte »ik vrees» opgesloten ligt; voorts »*zou hij 't doen* ?» »*zou hij terugkeeren* ?» »of hij 't *zou doen* ?» »of hij *zou terugkeeren* ?» enz., vragen, welke afhangen van een verzwegen »meent gij, gelooft gij dat» (= ik vrees er voor, dat).

§ 20. **a.** Ter vervanging van den conjunctief, in werkelijke of schijnbare hoofdzinnen, ter uitdrukking van het *gewenschte* (zie § 17a en § 18 *opmerk.*, 1), of in niet-voorwaardelijke bijzinnen, ter uitdrukking van eene *mogelijkheid* (z. § 17c), bezigt men ook een omschrijving met den infinitief van 't werkw. zelve en den conjunctief van *mogen*; vgl. b. v. »*moge* God u *zegenen*» voor »*zegenen*» (vgl. boven § 17a); »*mocht* (sch. ind.) God u toch eindelijk *gezondheid geven* ,» voor »*gave*» (vgl. § 18 *opmerk.* 1); »hij *moge* mij zooveel *bieden*, als hij wil, ik sta het toch niet af,» voor »hij *biede*» (vgl. § 17c).

b. Ter vervanging van den conjunctief in hoofdzinnen, ter uitdrukking van het met *aansporing gewenschte*, bedient men zich ook van den imperatief enkelv. van *laten*, namelijk van *laat* + volgend object (den aangespoorde) + *locatieven* infinitief (vgl. beneden § 24a); deze vervanging is geoorloofd, waanneer de aangespoorde zelfstheid als 3de persoon staat, en *noodzakelijk*, als die aangespoorde zelfstheid een 1ste pers. is (bij den 2den pers. is de vervanging onmogelijk). Vgl. b. v. »*laat hem oppassen*», »*laat dien man voorzichtig zijn*», naast »*hij passe op*», »*die man zij voorzichtig*»; en »*laat mij voorzichtig zijn*», »*laat ons oppassen*», voor een niet meer gebruikelijk »*zij ik voorzichtig*», »*passen* (sch. ind.) *wij op*." Dikwijls maakt men in dergelijke uitdrukkingen, ofschoon onregelmatig, het object tot subject en verbindt er dan het werkw. *laten* in den *onechten* (voor den conjunctief staanden) *indicatief* mede; vgl. b. v. »*laat hij oppassen*,» »*laat de man oppassen*,» »*laat ik voorzichtig zijn*,» »*laten wij oppassen*." Dergelijke zegswijzen verschillen in beteekenis niet van de bovengenoemde en oorspronkelijke.

Opmerk. 1. Een niet door *laat* omschreven conjunctief, ter *aansporing* van een 1sten persoon, bezigen we in de hedendaagsche taal nog alleen in een paar uitdrukkingen, als »*nemen* (sch. ind.) *we eens aan*, *stellen we eens*, *dat het waar is*,» waarvoor echter natuurlijk ook »*laat ons* of *laten wij eens aannemen*, *stellen*» gezegd wordt.

Opmerk. 2. Met de boven besproken ter *aansporing* dienende uitdrukkingen, met *laat*, verwarre men niet die, waar *laat* + object + *locatieve* infinitief een verzoek uitdrukt; b. v. »*laat mij gaan*, *bid ik u*;» »*laat ons*, als 't u belieft, met u op reis *gaan*;» »*laat hem*, ik smeeek u er om, naar huis terugkeeren,» enz.

DE IMPERATIEF (GEBIEDENDE WIJS).

§ 21. De *imperatief* is de wijze »waarbij men eens openb. v. best. als *niet werkelijk* plaats hebbende, doch als tevens *bevolen* voorstelt." De *imperatief* wordt slechts in den 2den pers. (enk. of mv.) gebruikt. Behalve door den gewonen vorm der gebiedende

w. (b. v. »ga», »gaat weg» enz.), stelt men een openb. v. best. als »bevolen» voor, d. i. drukt men een »bevel» ook nog uit:

a. door een infinitief; b. v. »flink werken, jongens»;

b. door den 2den pers. van den tegenw. t. des indicatiefs; als wanneer de *toon* der uitdrukking het bevel aanduidt; b. v. *gij gaat allen onmiddellijk weg»*;

c. door den 2den pers. van den tegenw. t. des indicatiefs van 't ww. *moeten* of *zullen*, gevolgd door een infinitief (*zullen*, is hier geen hulpww. ter vorming van het futurum, maar heeft als zelfstandig ww. de beteek. »verplicht zijn, moeten»); b. v. »gij moet» of »gij zult dadelijk van hier *vertrekken*, zeg ik u»;

d. door een verleden deelw.; b. v. »de hand aan 't werk *geslagen*,» »snel de paarden *bestegen*, mannen;» bij zulk een deelw. is het hulpww. *zij, mogen zijn* (in den wenschenden conjunctief) in de gedachten in te vullen; alzoo eig. »de hand (zij) aan 't werk geslagen,» »de paarden (mogen) snel bestegen (zijn);» diensvolgens is dus het begeleidend substantief (hier »de hand,» »de paarden») eig. als onderwerp op te vatten; dewijl men echter langzamerhand dergelijke passieve verleden deelwoorden niet meer als deelwoorden begon te beschouwen, maar ze met een actieven imperatiefvorm gelijkstelde (hier alzoo met »slaat de hand aan 't werk,» »bestijgt de paarden»), kwam men er ook toe zulk een begeleidend substantief als object aan te zien en als zoodanig in den 4den nv. te plaatsen; vandaar b. v. »maar kom, *den moed* weer opgevat»; »komt, makkers, *den vijand* aangevallen», enz., in plaats van het oorspronkelijke en regelmatige »*de moed* (zij) opgevat», »*de vijand* (zij) aangevallen.»

DE INFINITIEF (ONBEPAALEDE WIJS).

§ 22. De *infinitief* is de wijze »waarbij men de openb. v. best. in de voorstelling afscheidt van het onderwerp, d. i. van de zelfsth., die haar bestaan openbaart»; hij is alzoo de wijze, waarbij men de openb. v. best. als iets zelfstandigs voorstelt en komt daarom eenigszins in karakter met het substantief overeen. In »*spreken* is zilver, *zwijgen* is goud» b. v. zondert men in de voorstelling de

openb. v. best. »spreken, zwijgen» af van de zelfsth., die »spreekt, zwijgt», denkt men alleen aan de openb. v. best., niet aan de zelfsth., die »spreekt, zwijgt.» Krijgt een infinitief een lid-, een voorwoord of een bezitt. bijv. nw. vóór zich, hangt hij van een naamw. in den 2den nv. af, neemt hij een buigingsuitgang (s) aan of wordt hij door een voorzetsel, zonder *te*, voorafgegaan, dan wordt hij daardoor tot zelfst. nw. Zoo is b. v. *luieren* een onbep. w. in »luieren is een ondeugd», doch een substantief in »het, dat, uw luieren, Johans luieren»; zoo is *zwerfen* een infinit. in »hij gaat *zwerfen*», doch een zelfst. nw. in »*zwerfens* moe»; zoo is *vragen* een infinit. in »ik kom dat *vragen*», maar een substant. in »*door vragen* wordt men wijs.»

§ 23. Een onbepaalde wijs kan tweeërlei karakter vertoonen: of ze hangt af van een werkw., een substant., of een adjectief en staat daarmede in de betrekking, welke we zouden kunnen uitdrukken door een voorzetsel *tot* (*naar, op, aan*) of *in* en een als substantief (met lidw.) gebezigde onbep. wijs; zulk een infinit. heet dan *locatieve infinitief*, en wel, zoo hij door *tot* (*naar, op, aan*) te verklaren is, *locatieve infinit. der eerste soort*, zoo hij in de door *in* uitgedrukte betrekking staat, *locat. infinit. der tweede soort*;

of ze staat, evenals een zelfst. nw., als onderwerp, voorwerp, praedicaat, of als geregeerd door een met *te* verbonden voorzetsel; zulk een infinit. heet dan *naamwoordelijke infinitief*.

In beide gevallen is het voor het karakter des infinitiefs onverschillig, of die wijze het voorzetsel *te* al dan niet vóór zich aanneemt.

Opmerk. Men onderscheide den als subject, object, praedicaat staanden of door een voorzetsel voorafgeganen *naamwoordelijken infinitief* wel terdeeg van den als een *werkelijk substantief* gebezigten *infinitief*. De laatste heeft altijd een lid-, een voornaamwoord, een bezittel, adjectief, een genitiefbepaling of een voorzetsel, zonder *te*, vóór zich of wordt zelfs verbogen (vgl. boven § 22); hij heet dan ook niet infinitief, maar *verbaal substantief* (vgl. § 35). De naamwoordel. onbep. wijs daarentegen heeft of het voorzetsel *te* of niets vóór zich (vgl. § 28).

§ 24. Een *locatieven infinitief der eerste soort*, alzoo in de *betrekking tot (naar, op, aan)*, ontmoeten we :

a. na alle verba, met een begrip 1^e *begeerte, neiging (gewoonte)*, *hoop, vrees*, 2^e *voornemen*, 3^e *bevel, dwang, verplichting*, 4^e *bevoegd-, gereed-, geschiktheid*, 5^e *pogen, beginnen, ondernemen*; vgl. b. v. 1^e. »hij begeert, wenscht, verlangt, hoopt, vleit zich, verwacht *te slagen*”, d. i. heeft *begeerte, den wensch, verlangen naar het slagen, hoop, verwachting op het slagen*; »hij gelieft niet *te, wil niet hooren*”, d. i. heeft *geen lust, neiging tot het hooren*; »hij gewent zich, pleegt *te schreeuwen*”, d. i. neemt aan, heeft de *neiging (gewoonte) tot het schreeuwen*; »hij vreest het *te zeggen*”, d. i. heeft *geen verlangen naar het zeggen*; 2^e. »hij zal het doen, denkt, belooft, vergeet dat *te doen*”, d. i. heeft, openbaart, heeft niet het plan *tot het doen*; »ik kom *helpen*”, »hij liep het zijn vader *vertellen*”, »hij gaat zijn zuster *halen*” d. i. *tot het helpen, tot het vertellen, tot het halen*; 3^e. »ik bevel, dwing, gelast u het *te doen*”, d. i. drijf u *tot het doen*; »hij deed, liet mij de kamer *ontruimen*”, d. i. dreef mij *tot het ontruimen*; »hij bewoog mij u *te helpen*”, d. i. *tot het helpen*; »hij moet dat *weten*, behoort, dient, behoeft dat niet *te weten*”, d. i. heeft (niet) de *verplichting tot het weten*; 4^e. »hij kan, mag *gaan*”, d. i. heeft de *bevoegdheid tot het gaan*; »ik laat hem *gaan*”, d. i. geef hem de *bevoegdheid tot het gaan*; »hij durft *spreken*, waagt *te spreken*”, d. i. is *gereed, bereid tot het spreken*; »hij weet *te handelen*”, d. i. heeft de *geschiktheid tot het handelen*; »hij leert, ik leer hem *pianospelen*”, d. i. hij krijgt de *geschiktheid, ik maak hem geschikt tot het pianospelen*; 5^e. »hij poogt, beproeft, tracht, ziet (= »tracht”), zoekt mij *te vangen*”, d. i. doet moeite *tot het vangen*; »hij begint, vangt aan *te spelen, gaat wandelen*”, d. i. geeft zich *aan het spelen, aan het wandelen*; »hij komt *te sterven*”, d. i. *tot het sterven*; enz.;

b. na alle substantieven, met het begrip 1^e *begeerte, neiging (gewoonte)*, *hoop, vrees*, 2^e *voornemen*, 3^e *bevel, dwang, verplichting*, 4^e *gereed-, bevoegd-, geschiktheid*, 5^e *poging, moeite*; verg. b. v. 1^e. »hij heeft lust, trek, neiging, de *gewoonte, het vooruitzicht, de hoop, hij koestert vrees, angst dat te doen*”, d. i. heeft

lust, trek, neiging, de gewoonte (neiging) *tot*, het vooruitzicht, de hoop *op*, geen lust *tot* het doen; 2e. »ik heb plan het *te* doen”, d. i. *tot* het doen; 3e. »gij hebt den plicht *te* gehoorzamen”, d. i. *tot* het gehoorzamen; 4e. »ik ben niet in de gelegenheid *te* komen, in staat *te* loopen”, d. i. *tot* het komen, het loopen; »hij heeft zich moeite gegeven mij *te* overtuigen”, d. i. *tot* het overtuigen; »hij deed een poging mij over *te* halen”, d. i. *tot* het overhalen; enz.;

C. na alle adjectieven, met het begrip 1e *begeerig, geneigd* (gewoon), *bevreesd*, 2e *verplicht*, 3e *bevoegd, gereed, geschikt*; verg. b. v. 1e. »ik ben begeerig dat *te* vernemen, geneigd dat *te* gelooven, gewoon dat *te* doen”, d. i. *tot* het vernemen, gelooven, doen; »ik ben bevreesd dat *te* zeggen”, d. i. niet geneigd *tot* het zeggen; 2e. »gij zijt verplicht *te* gehoorzamen”, d. i. *tot* het gehoorzamen; 3e. »wij zijn bevoegd, gereed, bekwaam dit *te* doen”, d. i. *tot* het doen; evenzoo na de werkw. *zijn, blijven, staan, vallen* en *hebben*, bij welke het adjectief, dat het begrip *verplicht, geschikt, gereed* uitdrukt, eenvoudig *verzwegen* wordt; vgl. b. v. »daar blijft nog veel *te* doen”, d. i. (verplicht) *tot* het gedaan worden; »die brief is niet *te* lezen”, d. i. niet (geschikt) *tot* het gelezen worden; »dat staat *te* bezien”, d. i. staat (is verplicht) *tot* het bezien worden; »het valt niet *te* ontkennen”, d. i. valt niet (is niet geschikt) *tot* het ontkend worden; »hij heeft niets *te* doen”, d. i. (verplicht) *tot* het gedaan worden; »wat heeft hij *te* zeggen”? d. i. (verplicht) *tot* het gezegd worden; »hij heeft niets *in te* brengen”, d. i. heeft niets (geschikt) *tot* het ingebracht worden; »hij weet niet *wat te* doen”, d. i. wat hij heeft (geschikt) *tot* het gedaan worden (met een *verzwegen hij heeft*, vgl. beneden); evenzoo ook in uitdrukkingen, als »de *te* lezen boeken”, »de *te* bespreken zaken”, enz. d. i. de *tot* het gelezen worden (geschikte of verplichte) boeken, de *tot* het besproken worden (verplichte) zaken; ook hier is nam. het adjectief *geschikt, verplicht* in de gedachte in te vullen.

Opmerking. In uitdrukkingen als de bovengenoemde »hij heeft niets *te* doen,” »wat heeft hij *te* zeggen?” »hij heeft niets *in te* brengen,” »hij weet niet *wat te* doen,” enz. heeft evenals in de andere, waarin een locatieve infinit. met *zijn, blijven, staan, vallen*

verbonden wordt, de onbepaalde wijs een actieven vorm, doch een passieve beteekenis (vgl. beneden § 27); het verbum, dat in zulk een infinitief gebezigd wordt, moet dus steeds transitief zijn. Bij *hebben* intusschen heeft men het oorspronkelijk karakter der beteekenis veelal uit het oog verloren en is men begonnen in uitdrukkingen als de bovenstaande verkeerdelijk het object van *hebben* als voorwerp van den locatieven infinitief te beschouwen, terwijl men dan evenzeer ten onrechte dien infinitief niet meer met een verzwegen *verplicht, geschikt*, maar met *hebben* in betrekking bracht. Zoo kwam het, dat men *hebben* opvatte als = »behoeven,” »moeten,” »willen,” »kunnen,” alzo de bovengenoemde zinnen gelijkstelde met »hij *behoeft* niets te doen,” »wat *wil* hij zeggen?” »hij *kan* niets inbrengen,” »hij weet niet wat hij doen *moet*.” En toen nu eenmaal een dergelijke verkeerde opvatting van 't karakter en de beteekenis van het met een locatieven infinitief verbonden *hebben* had postgevat, begon men ook de onbepaalde wijs van intransitieve (dus niet passief te bezigen) verba met *hebben* te verbinden en b.v. te zeggen: »wat heeft hij *te lachen*?” »gij hebt hier niet *te komen*,” enz.

§ 25. Een *locatieven infinitief der tweede soort*, d. i. in de betrekking *in*, ontmoeten we:

a. na de verba *zien, vinden, voelen, hooren en heeten* (= »aanwijzen” in de zegswijze »iemand heeten liegen”); vgl. b.v. »ik zie, vind hem *liggen*,” »ik voel de pijn *komen*,” »ik hoor hem *komen*,” »hij heet mij dat *liggen*,” d. i. ik zie, vind hem *in* het *liggen*, voel de pijn *in* het *komen*, hoor hem *in* het *komen*, komende, hij heet (wijst aan) mij *in* het *liggen*, *liggende*;

b. na alle verba, die een *meening* of een *uiting van een meening* uitdrukken, als b.v. in »hij denkt, meent, gelooft *te zullen slagen*,” »ik beweer, zeg, verzeker, ontken het *te weten*,” »hij zwoer het niet *te weten*,” enz.; hier is een eertijds gebruikelijk wederkeerig vnw., als voorwerp, weggelaten, zoodat deze en dergelijke zinnen te verklaren zijn als »hij denkt, meent, gelooft (zich) *in* het *zullen slagen, slagende*,” »ik beweer, zeg, verzeker, ontken (mij) *in* het *weten, wetende*,” »hij beweerde (zich) bij eede *in* het niet *weten, niet wetende*;”

c. na enkele verba en adjectieven, die een *gemoedsaandoening* uitdrukken, als b.v. in »ik verheug mij, bedroef mij, verbaas mij, verwonder mij, ik ben verheugd, gelukkig, bedroefd, verbaasd, verwonderd dat *te hooren*,” d. i. in het hooren, hoorende; »ik schaam mij het *te zeggen*,” d. i. in het zeggen, zeggende;

d. na de werkw. *loopen, staan, zitten, liggen, komen, zijn*, wanneer de infinitief een gelijktijdige openb. v. best. noemt; vgl. b.v. »hij loopt, staat, zit, ligt *te rooken*,” d. i. in het rooken, rookende; »hij komt, is komen *aanloopen*,” d. i. in het aanloopen, aanloopende; »ik ben hem *te wachten*, hij is wezen *spelen*,” d. i. ik verkeer in het wachten, hij heeft verkeerd in het spelen;

e. na de werkw. *heeten, den naam hebben, blijven* (= »voortgaan met”), *blijken, schijnen, voorkomen*, enz.; vgl. b.v. »hij heet, heeft den naam dat *gedaan te hebben*,” d. i. in het gedaan hebben, gedaan hebbende; »gij blijft *staan*, d. i. in het staan (vgl. daarentegen »gij blijft *eten*,” d. i. met het plan tot eten, § 24, a 2e); »gij blijkt, schijnt, komt mij voor dat *te weten*,” d. i. zijt blijkbaar, schijnbaar, in voorkomen in het weten, wetende;

f. na *helpen, hebben, houden, ophouden*, en het bijvoeg. nw. *bezig*; vgl. b.v. »hij hielp mij *afstijgen*,” d. i. in het afstijgen; »hij hield mij *staan*,” »hij heeft twee paarden op stal *staan*,” d. i. in het staan, staande; »ik houd op *te spelen*,” d. i. in het spelen; »hij is bezig *te overleggen*,” d. i. in het overleggen.

Opmerk. Niet van een verbum, substantief of adjectief afhankelijk staat een locatieve infinit. in een uitdrukking, als »daarnaar *te oordeelen* heeft hij gelijk,” d. i. in het oordeelen daarnaar.

§ 26. Een *naamwoordelijken* infinitief ontmoeten we:

a. als onderwerp; b.v. in »*dwalen* is menscheijk,” »het is niet verstandig zoo *te handelen*,” enz.;

b. als voorwerp; b.v. in »hij acht het veiliger u niet *te misleiden*,” ik vind het niet verstandig zoo *te handelen*,” enz., waar men zich wel wachte het woordje *het*, dat slechts als voorlooper van 't werkelijke object staat, als voorwerp te beschouwen;

c. als praedicaat van de vnwoorden *dit, dat, wat, het* bij de werkw. *heeten* (trans. en intr.), *noemen, vinden, zijn, blijven* en *worden*; b.v. in »wat noemt, heet, vindt gij *werken*? waar de

infin. als praedic. van 't voorwerp staat; »dat heet, dat is werken,» »het is, blijft, wordt met hem *sukkelen*,» waar de infinit. als praedic. van 't onderw. staat;

d. geregeerd door een met *te* verbonden voorzetsel; b.v. in »door zoo *te handelen*,» »na het gedaan *te hebben*,» *alvorens weg te gaan*,» »om dit *te zeggen*,» enz.

Aanm. In enkele gevallen is de infinitief met *om* niet naamwoordelijk, maar locatief, namenlijk wanneer *om* versterkend vóór *te* geplaatst is en evengoed kon gemist worden (vgl. § 28 opmerk. 1).

§ 27. De actieve *locatieve* infinitief tegenwoord. tijd van een transitief ww. heeft somtijds *passieve* beteekenis, nam.:

a. altijd in de uitdrukkingen, met een verzwegen adjectief *verplicht, geschikt, gereed* (z. § 24 c, waar tevens de aangehaalde voorbeelden zijn na te lezen);

b. somtijds na de werkw. *zien, hooren, doen, laten* en *bevelen* (vgl. § 25 a en § 23 a); vgl. b.v. »hij zag zijn vader door de Spanjaards *doodslaan*,» »wij hoorden dat stuk *spelen*,» »hij deed, liet zijn paard *beslaan*,» »hij beval dien hond *weg te jagen*,» enz., waar, de infinitieven de opvatting hebben »doodgeslagen, gespeeld, beslagen, weggejaagd worden,» vgl. echter daartegenover »hij zag zijn vader den hond *slaan*,» »wij hoorden dien kunstenaar *spelen*,» »hij deed, liet zijn knecht het bevel *uitvoeren*,» »hij beval mij den hond *weg te jagen*,» enz., waar de infinitieven een actieve beteekenis hebben. In dergelijke zinnen moet men in den samenhang uit de begeleidende woorden kunnen opmaken, of we den infinitief met een passief of met een actief begrip hebben op te vatten; wijst de samenhang dit niet duidelijk aan, dan vermijde men dergelijke constructies of richte ze zoo in, dat de samenhang of de begeleidende woorden geen misvatting of onduidelijkheid toelaten. Men wachte zich dus voor zinnen, als b.v. »in dien slag zien we de Franschen overwinnen,» »dat kind zag zijn vader nog op zijn tachtigste jaar *doopen*» (waar *overwinnen* en *doopen* zoowel in een passieve als in een actieve beteek. op te vatten zijn) en vervange ze, naar gelang van hetgeen men wil te kennen geven, door andere; zoo zegge men »in dien slag zien we de Franschen

de overwinning behalen," »dat kind zag zijn vader nog op zijn tachtigste jaar de doopbediening verrichten," wanneer de onbep. w. een actief begrip moet hebben, en »in dien slag zien we de Fr. de nederlaag lijden," »dat kind zag zijn vader nog op zijn tachtigste jaar den doop ontvangen," zoo de infinit. een passieven zin moet vertoonen.

§ 28. Ten opzichte van *te* vóór den infinitief zij opgemerkt, dat dit regel is zoowel bij de locatieve als bij de naamwoordelijke onbepaalde wijs. Alleen in de volgende gevallen wordt *te* weggelaten:

a. vóór den locatieven infinitief, die afhangt van de werkw. *willen* (vgl. § 24, a 1^e), *zullen* (2^e), *moeten* (3^e) *mogen*, *kunnen*, *durven* (4^e), *gaan* (= »beginnen" 5^e); vgl. voor voorbeelden de t. a. pl. gegevene;

b. vóór den locatieven infinit., die afhangt van de werkw. *komen*, *loopen*, *gaan*, en het doel der beweging uitdrukt; vgl. b.v. »ik kom *helpen*"», »hij liep het zijn vader *vertellen*"», »hij gaat zijn zuster *halen*"», enz.; let daareutegen op *komen* (= »geraken tot iets"), met *te*, b.v. in »hij komt *te sterven*" (vgl. § 24, a 5^e) en *loopen* in een andere betrekking (z. ben. d); voorts op *komen*, (terzelfder plaatse);

c. vóór den locatieven infinit., die afhangt van de ww. *doen*, *laten*, *leeren* (trans. en intr.) (vgl. § 24 a 3^e en 4^e), *zien*, *vin-den*, *voelen*, *hooren* en *heeten* (= »aanwijzen") (vgl. § 25 a); vgl. voor voorbeelden de t. a. pl. gegevene;

d. vóór den locat. infinit., die afhangt van een der in een samengestelden tijd (met *hebben*, *zijn*) gebezigde werkwoorden *loopen*, *staan*, *zitten*, *liggen*, *komen*, *zijn*, en een gelijktijdige openb. v. bestaan noemt (z. § 25 d); vgl. b. v. »hij heeft *loopen*, *staan*, *zitten*, *liggen* *rooken*"», ik ben *komen* *loopen*"», »hij is *wezen* *vis-schen*"»; worden echter *loopen*, *staan*, *zitten*, *liggen*, *zijn* in een niet samengestelden tijd gebezigd, dan volgt de infinitief met *te*; vgl. b.v. »hij *loopt*, *staat*, *zit*, *ligt* *te rooken*"», »ik ben hem *te wacht-en*"»; na *komen*, ook al staat het in een enkelvoudigen tijd, volgt echter de infinit. steeds zonder *te*; alzoo »hij komt *aanloopen*"»;

e. vóór den locatieven infinit., die afhangt van *helpen*, *houden*

en *hebben* en na de twee laatste werkwoorden in opvatting met een tegenwoordig deelw. overeenkomt (vgl. § 25 e en de daar aangehaalde voorbeelden);

f. vóór den naamwoordelijken infinit., die als onderwerp (vgl. § 26 a) vóór zijn werkw. staat, als b.v. in »*dwalen* is mensche-lijk», daarentegen met *te*, zoo het onderw. achter zijn werkw. geplaatst is, als b.v. in »het is mensche-lijk *te dwalen*»;

g. vóór den naamwoordel. infinit., die als praedicaat gebezigd wordt (vgl. § 26 c en de daar aangehaalde voorbeelden).

Opmerk. 1. Soms wordt *te*, vóór den locatieven infinitief der eerste soort (z. § 24), nog overbodig (*pleonastisch*) vermeerderd met het voorzetsel *om*; zelden na verba, als b.v. in »hij bewoog mij *om u te helpen*» (vgl. § 24 a 2e); meermalen na substantieven en adjectieven (vgl. § 24 b en c), als b.v. in »hij heeft de gewoonte *om dat te doen*», »de zucht *om te schitteren*», »verlof *om te gaan*», »hij is niet in staat *om dat te doen*», »wij zijn geneigd *om het te gelooven*», »hij is geschikt *om dat te doen*», enz. In al deze en dergelijke constructies, waar natuurlijk ook het gebruik van *te* alleen kan volstaan, dient *om* dus niet ter vorming van naamwoordelijke infinitieven (vgl. § 26 aanm.). Zinnen als »hij doet alles *om zijn doel te bereiken*», »ik ben hier gekomen *om te zien*», enz., waar *om* als voorzetsel van *doel* staat en steeds door *ten einde* te vervangen is, zijn wel te onderscheiden van de bovengenoemde met *om te = te*.

Soms neemt ook de naamwoordelijke infinitief een overbodig *om* vóór *te*; vgl. b.v. »hij acht het veiliger *om u niet te misleiden*»; »het is uw plicht *om hierop te letten*»; enz. Ook hier kan natuurlijk dit *om* niet door *ten einde* vervangen worden en is daarom licht te onderscheiden van het werkelijke voorzetsel van *doel*.

Opmerk. 2. Men lette wel op het verschil in gebruik tusschen den locatieven infinit. der eerste soort en dien der tweede soort na *zien*; de eerste neemt, evenals na de andere werkw., met het begrip »trachten, pogen», *te* vóór zich, als b.v. in »hij ziet mij *te vangen*» (vgl. § 24 a 5e); den anderen bezigt men zonder *te* als in »ik zie hem liggen (vgl. § 25 a). Na *leeren* volgt de loca-

tieve infinit. zonder *te* (zie boven **c**); wanneer echter het ww. beteekent »door ondervinding (*niet door oefening*) de geschiktheid tot iets krijgen», dan wil het gebruik *te*; vgl. b.v. »door scha en schande moet hij leeren voorzichtiger *te zijn*» tegenover »hij leert *pianospelen*».

§ 29 a. Alle werkwoorden, die een *locatieven* infinitief, zonder *te*, achter zich nemen (zie § 28 a—e), bezigen, *wanneer ze door dien infinitief gevolgd worden*, ter vorming van de samengestelde tijden, met *hebben* of *zijn*, de onbepaalde wijs in plaats van het anders gebruikelijk verleden deelwoord. Slechts *hebben* en *houden* maken hierop eene uitzondering. Vgl. alzoo b.v. »hij heeft het niet *willen*, *mogen*, *kunnen*, *durven*, *moeten* doen» (vgl. § 28 a), »ik ben hem *komen* helpen», »hij is het zijn vader *loopen* vertellen», »hij is zijn zuster *gaan* halen» (vgl. § 28 b), »wij hebben hen *zien*, *hooren* komen», »zij hebben hem op den grond *vinden* liggen», »ik had den pijn *voelen* opkomen», »ik heb 't hem *heeten* liegen» (vgl. § 28 c), »wij hebben *loopen*, *zitten*, *liggen* rooken», »wij zijn *komen*, *wezen* spelen» (vgl. § 28 d), »ik heb hun *helpen* werken» (vgl. § 28 e). Daarentegen b.v. »wij hebben veel koeien op stal staan *gehad*», »ik heb hen staan *gehouden*» (zie boven).

b. Ook enkele andere werkwoorden, die den *locatieven* infinitief, met *te*, achter zich nemen, bezigen in het bovengenoemde geval, *wanneer ze door den infinitief gevolgd worden*, de onbepaalde wijs in plaats van 't verleden deelw., nam. *schijnen*, *weten*, *gelieven*, *begeeren*, *verlangen*, *verkiezen*, *meenen*, *denken*, (= »van plan zijn»), *zoeken*, *trachten*, *pogen*, *zien* (= »trachten»), *behoeven*, *behooren*, *dienen* en *beginnen*; behalve de drie eerste is echter bij alle ook het participium gebruikelijk. Vgl. b.v. »hij heeft het *schijnen* te weten», »hij heeft mij *weten* over te halen», »hij heeft het niet *gelieven* te doen»; en »hij heeft mij *begeeren*, *verlangen*, niet *verkiezen*» of »*begeerd*, *verlangd*, niet *verkozen* mij te zien»; »ik had dat *meenen*, *denken*» of »*gemeend*, *gedacht* dat te doen», enz. enz.

HET PARTICIPIUM (DEELWOORD).

§ 30. Het *deelwoord* (*participium*) »wijst een zelfstheid aan, als zich *tijdelijk*, *gedurende korter of langer tijd* door een bepaalde openb. v. best. kenmerkende;” het komt dus in zooverre overeen met het adjectief, dat evenzeer »eene zelfstheid aanwijst als zich door een of ander kenmerkende” (zie *Toevoegselen en Verbeteringen* op § 91); terwijl echter bij het deelwoord dit kenmerk »eene bepaalde *tijdelijke* openb. v. bestaan” is, is dat bij het bijvoeg. nw. »eene bepaalde *blijvende* eigenschap of betrekking in ruimte of tijd” (vgl. t. a. pl.). Zoo lette men b.v. op uitdrukkingen als »een *speelsch* kind”, »een *dorstig* mensch”, »een *doode* os”, »de *aanwezige* gasten”, waar door de adjectieven een zelfstheid wordt aangewezen, die zich door de *eigenschap* »speelschheid, dorst, levenloosheid, aanwezigheid” kenmerkt, doch vergelijkte daarmee uitdrukkingen als »een *spelend* kind”, een *dorstend* mensch”, een *gedoode* os”, de *aangekomen* gasten”, waar door de deelwoorden een zelfstheid wordt aangewezen, die zich kenmerkt door de *tijdelijke* openb. v. best. »spelen, dorsten, gedood zijn, aangekomen zijn.”

§ 31. Meermalen wordt een tegenwoordig of verleden deelwoord tot bijvoeg. naamw., m. a. w. wordt het woord niet meer gebezigd om een zelfstheid aan te wijzen als zich door een bepaalde *tijdelijke* openb. v. best., maar door een bepaalde *eigenschap* kenmerkende.

Zulk een deelwoord, dat we dan *deelwoordelijk* bijvoeg. nw. of *participiaal adjectief* noemen, ontmoeten we b.v. in uitdrukkingen als »een *oppassend* arbeider”, »een *tijdroovende* arbeid”, »een *godvreezend* man”, »een *slaande* klok”, »een *beschuldigend* geweten”, »een *rondtrekkende* troep”, enz.; hier toch heeft men eene zelfstheid op 't oog, die zich kenmerkt door een bepaalde *blijvende* eigenschap, d. i. »door *voortdurend* of *herhaaldelijk* een bepaalde openb. v. best. te vertoonen”, niet een zelfstheid, welke zich kenmerkt door een *tijdelijke* openb. v. best., d. i. »door op een of anderen tijd eene bepaalde op. v. best. te vertoonen, door op een gegeven tijdstip op te passen, tijd te rooven, God te vree-

zen, enz." Evenzoo treffen we b.v. *participiale adjectieven* in uitdrukkingen, als b.v. »een *opgeschoten knaap*», »een *overdreven voorstelling*», »een *gewasschen kleed*», »een *verlaten huis*», een *gesprongen snaar*», enz.; hier toch heeft men alweer een zelfstheid op 't oog, die zich kenmerkt door een bepaalde *blijvende eigenschap*, d. i. hier »door een *blijvend* opgeschoten, overdreven, gewasschen, verlaten, gesprongen zijn», niet eene zelfstheid, welke zich kenmerkt door een *tijdelijke* openb. v. best., d. i. hier »door *op een of anderen tijd* opgeschoten, overdreven, gewasschen, enz. te zijn."

Aanmerk. 1. De tegenwoordige deelwoorden, welke van een *oneigenlijk* samengesteld werkw. (met een oorspronk. voorzetsel als eerste lid, vgl. 1ste Deel § 62) gevormd zijn, verplaatsen, wanneer ze bij wijziging hunner beteekenis tot participiale adjectieven worden, gewoonlijk den op dat eerste lid rustenden klemtoon op het tweede; vgl. b.v. de participiale adjectieven *uitnemend*, *oppassend*, *uitstekend*, *oplóopend* (b.v. in »een *oplopend mensch*»), *innemend*, enz., tegenover de deelwoorden, b.v. in »de eieren *uitnemende* en bij de arbeiders *óppassende* bracht hij den morgen in den tuin door;» »de vlag *uitstekend* viel hij uit het venster;» »de trap *óploopende* vond ik dit liggen;» »het fort *innemende* vonden de soldaten geen enkelen vijand meer daarin."

Aanmerk. 2. De participiale adjectieven kunnen natuurlijk ook als substantieven gebezigd worden; alzoo *de, een razende, de, een geleerde, de gevangene*, enz. Ook kunnen ze tot bijwoorden worden; vgl. b.v. »hij vroeg zeer *deelnemend* naar u,» »dat helpt *uitstekend*,» »hij is *overdreven vriendelijk*,» »dat is *razend gemeen*,» enz.

§ 32. Evenals de bijwoorden, die, bij een verbum gevoegd, in vorm met een adjectief overeenkomen, oorspronkelijk bijvoegwoorden zijn met een (later afgefallen) naamvalsuitgang *e* en eenvoudig »op de wijze van de door 't adjectief aangewezen zelfstheid" beteekenen (vgl. § 62), zoo werden ook de van tegenwoordige deelwoorden gevormde en bij een verbum geplaatste participiale adjectieven met een oorspronkelijken (doch in de tegenwoordige taal afgefallen) uitgang *e* voorzien om »op de

wijze van de door 't participiaal adjectief aangewezen zelfstheid" uit te drukken. Zulke *bijvoegelijk* gebezigde deelwoordelijke adjectieven zien we b.v. in uitdrukkingen, als »*zittend, loopend werken*," »*zittend leven*," »*vallend ziek zijn*," »*razend pijn hebben*," »*ijlend de koorts hebben*," enz., d. i. »*werken, leven, ziek zijn, gelijk dat een zelfstandigheid doet (op de wijze van iemand), die voortdurend of herhaaldelijk zit, loopt, valt*," of »*zoo pijn, de koorts hebben, dat men gelijk is aan een zelfstheid, die voortdurend of herhaaldelijk raast of ijlt*;" alle in volkomen overeenstemming met bijwoorden van wijze, als b.v. in »*ijverig werken*," »*kalm leven*," »*gevaarlijk ziek zijn*," »*ellendig pijn hebben*," d. i. »*werken, leven, ziek zijn, pijn hebben, gelijk dat iemand doet, die ijverig, kalm, gevaarlijk (voor zich zelf), ellendig is*." Bezigt men nu in plaats van dergelijke werkwoorden een verbaal substantief (zie § 35), dan wordt het bijwoord tot bijvoeg. naamwoord, *maar behoudt bij de door dat verbale substantief genoemde zelfstandige openbaring van bestaan zijn bijwoordelijke beteekenis*. Vgl. alzoo naast de laatstgenoemde werkwoorden, met een bijwoordelijk gebezigd adjectief, de met een adjectief verbondene verbale zelfstandige naamwoorden, als *een ijverig werk, een kalm leven, een gevaarlijke ziekte, ellendige pijn, een gevaarlijke koorts*, d. i. niet »*een werk, leven, ziekte, pijn, koorts, die (dat) ijverig, kalm, gevaarlijk, ellendig is*," maar »*een zoodanig(e) werk, leven, ziekte, pijn, koorts, als iemand verricht, leidt, heeft, die ijverig, kalm, leven, gevaarlijk, ellendig is*." En op gelijke wijze nu vgl. men ook naast de eerstgenoemde verba, met een bijwoordelijk gebezigd participiaal adjectief, de met een participiaal adjectief verbonden verbale substantieven, als b. v. *een zittend, loopend werk, een zittend leven, de vallende ziekte*, niet »*een werk, leven, ziekte, enz., dat (die) zittend, loopend, vallend, enz. is*," maar »*een zoodanig(e) werk, leven, ziekte, als iemand verricht, leidt, heeft, die herhaaldelijk of voortdurend zit, loopt, valt; evenzoo is ook een razende pijn, een ijlen de koorts, niet »een pijn, die razend, een koorts, die ijlend is*," maar »*een zoodanige pijn, koorts, dat hij, welke die heeft, steeds of veelvuldig raast, ijlt*."

§ 33. Slechts die verleden deelwoorden, welke van een verbum gevormd zijn, dat zich van *zijn* ter omschrijving bedient, kunnen ook zonder dit hulpww. gebezigd worden; alzoo de verleden deelwoorden van de passieve verba alsmede van die werkwoorden, welke »een *komen* in een toestand, stand of betrekking" uitdrukken (vgl. Iste D. § 40 h); vgl. b. v. »het door u *gebouwde* huis," »een aan mij *afgezonden* brief," »*opgeroepen* om te verschijnen gaf hij geen taal of teeken van zich," »naar beneden *gekomen* werd ik daarop opmerkzaam," »een al te vroeg *gestorven* kind," enz. Bij het deelw. van *blijven* en *zijn* blijft dit *zijnde* nooit weg, bij dat van de werkwoorden van beweging zelden; men zegt liever *naar huis gereisd, gezeild, gevaren, gereden zijnde*, enz. dan *n. h. gereisd, gezeild*, enz., zonder *zijnde*.

Een verleden deelwoord, zonder hulpww., kan dus volgens het boven aangemerkte in beteekenis niet gelijkstaan met een met *hebbende* omschreven vorm; *gearbeid, gedanst, gesprongen*, enz. kan niet de opvatting hebben »*gearbeid, gedaust, gesprongen hebbende*." Toch ontmoeten we in onze taal een groot aantal schijnbare verleden deelwoorden, welke een onregelmatig begrip vertoonen en die men door bijvoeging van *hebbende* of *zich — hebbende*, niet van *zijnde* zou willen verklaren. Vgl. b. v. (*oud*)*gediende, saamgezworen, bevaren* (b. v. »een bevaren matroos"), *bereisd, belezen*, in beteek. ongeveer = »*gediend, saamgezworen, veel bevaren, bereisd, gelezen hebbende*;" voorts *beraden, verslapen, getroost, ingespannen, verwonderd, verheugd, vergenoegd*, enz., in beteek. ongeveer = »*zich beraden, verslapen, getroost, ingespannen, verwonderd, verheugd, vergenoegd hebbende*." De verklaring van eene dergelijke opvatting ligt buiten het bestek van dit boekje; alleen zij opgemerkt, dat deze en dergelijke woorden geen eigenlijke participia meer zijn, maar *participiale adjectieven*.

Opmerk. In *afgeleefd, vergeten* (b. v. *eervergeten, godvergeten*), *welgezeten, ingezeten, gelegen* en *belegen* echter hebben we geen deelwoorden, met onregelmatige beteekenis, te zien; integendeel is hun begrip regelmatig afgeleid uit eene oude beteekenis »*komen* in een toestand, stand," welke eigen was aan *afleven*, door

te lang leven uitgeput raken, *vergeten*, komen in den toestand van onwetendheid, *zitten*, gaan *zitten*, *inzitten*, ergens gaan wonen, *liggen*, *beliggen*, gaan *liggen*.

HET ZELFSTANDIG NAAMWOORD.

§ 34. Als substantieven worden ook andere rededeelen gebezigd, nam. wanneer ze de beteekenis krijgen van een zelfstandig naamwoord. Zoo, behalve het bijvoeg. nw. (vgl. Iste D. § 108—110) en een tot substantief geworden infinitief (vgl. § 22), ook nog:

een telwoord, als b. v. in »*veel* is u gegeven”, »*veel*, *weinig*, *minder*, *meer* menschen” (*menschen* staat hier als onechte bijstelling, vgl. § 94 d), enz. (vgl. Iste D. § 177, *aanm.* 3);

een bijwoord, als b. v. in »er werd *rechts* (= »eene beweging naarrechts”) gecommandeerd”;

een bijwoordelijke uitdrukking, als b. v. in »*driemaal* (= »een driemaal herhaalde handeling”) is scheepsrecht”;

een voorzetsel, als b. v. »zijn *van* (= »familienaam”) is niet bekend”, »het *voor* en *tegen*” (= »de goede en de kwade zijde”);

een voegwoord, als b. v. »er is een *maar* (= »beperking”) bij”, »er is een *als* (= »voorwaarde”) aan verbonden”;

een tusschenwerpsel, als b. v. »hij riep *hola*” (= »het woord *hola*”).

§ 35. De substantieven, welke eene zelfstandig gedachte openbaring van bestaan noemen, als b. v. *loop*, *dood*, *wandeling*, *raad*, *liefde*, enz., dus ook de tot zelfst. nw. geworden infinitieven, als b. v. *het loopen*, *dat springen*, enz. (zie § 22), heeten *verbaale* of *werkwoordelijke* substantieven.

§ 36. Sommige substantieven komen nooit anders dan in het enkelv. voor, als b. v. *geluk*, *invloed*, *hoogmoed*, *honger*, *dorst*, *vermoede*, *hoop*, *bedrog*, *verdriet*, *twijfel*, *gedrag*, *doel*, *gelaat*, *leer*, enz.; wil men van deze en dergelijke een meervoud vormen,

dan kan men dat somtijds door voorvoeging van *soorten van* omschrijven, alzoo b. v. *veel soorten van geluk, invloed, hoogmoed, honger, dorst, armoede*, of men kan een meervoudsvorm bezigen van een ander woord, met gelijke beteekenis, als b. v. *verwachtingen, bedriegerijen, verdrietelijkheden, twijfelingen, gedragingen, doeleinden, aangezichten, leeringen* (ook *leerstukken of leerstellingen*), enz.

§ 37. Sommige woorden komen alleen in 't meervoud voor, vooral wanneer ze zelfstandigheden noemen, welke men zich steeds alleen in een menigte of als samen verbonden voorstelt; vgl. b. v. *ouders, lieden, de mazelen, de pokken, hersens, ingewanden, verzenen, kosten, inkomsten, de Alpen, de Vogezen*, enz.

HET BIJVOEGELIJK NAAMWOORD.

§ 38. Sommige adjectieven worden alleen als *bijvoegelijke bepalingen*, alzoo *attributief* gebezigd (vgl. § 80 h), andere weder uitsluitend als *praedicaatsadjectieven* (vgl. § 61 b, 65 b en 69); tot de eerste behooren alle stoffelijke adjectieven, zoowel die op *-en* als die op *-sch* (b. v. *lakensch, duffelsch*), en de met *-lijksch, -lingsch, -waartsch* afgeleide; als voorbeelden van de laatste lette men b. v. op *bedacht, beducht, bereid, benoodigd, getroost, gewaar, kwijt, kond* (in *kond doen*), *braak* (in *braak liggen*), enz.

§ 39. Behalve wegens den vorm (vgl. Iste D. § 95), wordt het adjectief in den comparatief nog door *meer* omschreven, wanneer het dient om een zelfde zelfstandigheid aan te wijzen als zich door de eene eigenschap in een hooger graden kenmerkende dan door de andere; b. v. »hij is *meer lui* dan (hij) dom (is)», enz.

§ 40. Wanneer men van twee zelfstandigheden of van twee vereenigingen van zelfstandigheden de eene wil aanwijzen als zich door een zelfde eigenschap in hooger graden kenmerkende dan

het adjectief, dat juist de tegenovergestelde beteekenis heeft. Vgl. b. v. »hij is *lui*er (d. i. minder vlijtig) dan zijn broeder»; »de jongens van deze klasse zijn alle meer of min vlijtig, hij echter is *de lui*ste." Vooral heeft dit plaats bij die adjectieven, bij welke de kenmerkende eigenschap betrekkelijk is, als b. v. bij *groot* en *klein*, *vet* en *mager*, *dik* en *dun*, *oud* en *jong*, enz.

§ 43. *Het bezittelijk adjectief.* a. Evenals men bij het persoonl. vnw. in den pluralis van het vrouwel. ook den vorm *haar* in plaats van *hun*, *hen* kan bezigen (vgl. Iste D. § 148 a), zoo kan van vrouwelijke zelfstandigheden ook in plaats van het bezitt. adject. *hun* de vorm *haar* gebruikt worden; vgl. b. v. »die vrouwen gaan *haar* (of *hun*) mannen te gemoet", enz.

b. Het bezittel. adjectief richt zich steeds naar het werkelijk, niet naar het taalkundig geslacht van de bezittende of voortbrengende zelfstandigheid (vgl. § 44 d); alzoo b. v. »dat meisje heeft *haar* pop verloren", »dat wijf is niet op *haar* mond gevallen", »Zijne Majesteit gaf *zijn* hooge tevredenheid te kennen", enz.

c. In de spreektaal wordt het achter een substantief of voornaamwoord gevoegde bezitt. adjectief gebruikt ter omschrijving van den genitief van dat subst. of pronomen; vgl. b. v. »*Jan* zijn vader", »*Wie* zijn pet is dat"? »*uw* vrouw *haar* (of *er*) japon is gescheurd", enz.

HET VOORNAAMWOORD (EN HET LIDWOORD).

§ 44. *Persoonlijke voornaamwoorden.* a. Naast de in het Iste D. 145, opgegeven genitiefvormen van het persoonl. vnw. heeft de hoogere en deftiger taal ook nog een vorm op *e*, als *mijne*, *uwe*, *zijne*, enz. Vgl. b. v. »*mijne* is de zee en al haar macht", »*mijne* is de wrake", enz.

b. De Romeinsche keizers namen sedert het laatst der 3de eeuw

n. Chr. gewoonlijk een mederegent aan; vandaar dat zij in hunne besluiten (*edicten*) niet in het enkelvoud van zich spraken, maar in het meerv.; met *wij* toch bedoelden ze *ik* en *mijn mederegent*. Langzamerhand begon deze wijze van spreken voor den keizer, ook wanneer hij geen mederegent had, eene vaste en staande te worden en als 't ware als een teeken der majesteit in gebruik te komen. Van de Romeinsche keizers namen de latere Germaansche vorsten dit gebruik over. Vandaar nog hedendaags in koninklijke besluiten: *Wij Willem III, Koning der Nederlanden, enz.*

Ook schrijvers bezigen meermalen, wanneer ze van zich zelve spreken, den pluralis in plaats van den singularis; b. v. *wij hopen, dat ons boekje niet van onnut zal zijn*. Dit gebruik is daaruit te verklaren, dat de schrijver, zijne eigene meening als ook door den lezer gedeeld beschouwend, zich als 't ware in gedachte met dezen tot een meervoud vereenigt.

c. Ten gevolge van het gebruik van den pluralis des 1sten persoons, in plaats van den singularis, als teeken van majesteit, van aanzien, van eerbiedwaardigheid, begon men ook bij 't aanspreken van een enkel persoon, dien men eerbied wilde betoonen, den meervoudsvorm te bezigen; vandaar het Fransche *vous*, en in navolging daarvan ons *gij* (zie verder Iste D. § 147 a).

d. Men wachte zich wel bij het uitdrukken eener *wederzijdsche* (niet *wederkeerige*) openb. v. best., in plaats van *elkander*, het vnw. *zich* te bezigen; dit zou een foutieve navolging der Hoogduitsche taal (*Germanisme*) zijn. Verkeerdelijk zegt dus BILDERDIJK in zijn *Vloek*: »Vaak spraken *zich* de twee gelieven Bij 't licht der maan In 't uur der minnaars en der dieven Door 't venster aan.»

e. Wijst het persoonl. vnw. op eene vrouwelijke zelfstandigheid, welke te voren door een onzijdig substantief is genoemd, dan kan men dat vnw. in het grammaticale onzijdig geslacht bezigen; gewoonlijk echter richt men zich dan naar het werkelijk geslacht der zelfstandigheid en zegt b. v. als antwoord op een vraag (als »wie is dat meisje"? »kent gij dat meisje"? »ik ken ze (zelden *het*) niet", »ik heb ze (zelden *het*) nooit gezien", enz. (vgl. § 43 b).

§ 45. *Betrekkelijke voornwoorden.* a. Het naamwoord, waarop

het betrekk. vnw. terugslaat, het *antecedent*, wordt, zoo het een persoonlijk vnw. van den 3den pers. of een aanwijzend pronomen is en in den nominatief staat, meermalen weggelaten, vooral wanneer ook het betr. vnw. een 1ste nv. is. Men bezigt alsdan gewoonlijk den vorm *wie* (vgl. Iste D. § 151 b), zelden *die*, en altijd *wat*, nooit *dat*. Vgl. b. v. *wie dat zegt, liegt; die dat gedaan heeft, verdient streng bestraft te worden; wat u verhaald is, is volkomen waar*, enz. Staat *wie, die* in den accusat. of datief en het antecedent in den 1sten nv., dan is de uitlating van het laatste zeldzaam; b. v. *wien gij zoekt, is de bedoelde man niet; wien gij beveelt, moet u ook gehoorzamen; liever. die is, enz., die moet, enz.* Zeer gewoon is daarentegen de uitlating weder, wanneer beide, het relatieve pronomen en het antecedent, accusatieven of datieven zijn; b. v. *wien gij zoekt, kunt gij hier niet vinden; wien ik vertrouw, kunt gij ook gerust vertrouwen*. Bij *wat*, hetzij in den 4den hetzij in den 1sten nv., ontbreekt het antecedent echter veelvuldig; b. v. *wat ik u gezegd heb, is waar*. Gelijk voorts uit de hier gegeven voorbeelden blijkt, gaat bij de uitlating de zin, met het betrekk. vnw., gewoonlijk aan den hoofdzin vooraf. Zelden en alleen in gekunstelden en afkeuringswaardigen stijl heeft de uitlating van 't antecedent in andere gevallen dan de bovengenoemde plaats, als b. v. in »*schenk geen geloof, wie u eenmaal belogen heeft,*” enz.

b. Het betrekkelijk vnw. stemt met zijn antecedent overeen in geslacht, in getal en in *persoon*. Vandaar alzoo: »gij zoudt mij, *die* u zoo gaarne geholpen *had*, maar hebben moeten vragen”; »u, *die* toch steeds een zoo goed inzicht *had*t, heeft niemand willen gelooven”, enz.; in den eersten volzin staat *die* wegens zijn antecedent *mij* in den 1sten pers., in den anderen wegens u in den 2den persoon.

Is het antecedent een met den demunitiefuitgang *je (tje)* voorziene eigennaam, dan richt zich het relatieve pronomen niet naar het grammaticale onzijdig geslacht, maar naar het werkelijk mannel. of vrouwel. geslacht der bedoelde zelfstandigheid; b. v. »het laatst evenwel (nam ik afscheid) van Keesje, *die* mijn koffertje gekrooien had”; »Truitje, *die* anders niet verlegen was, werd rood als een

kraal." Ditzelfde is ook *gewoonlijk* 't geval, wanneer 't antecedent een persoonsnaam is, waaraan de deminutiefuitgang *je (tje)* ter uitdrukking van lieftaligheid, alzoo ter vorming van een liefkoozingswoordje (vgl. Iste D. § 121, op 't einde) toegevoegd is; b. v. »het is mijn papaatje, *die* het mij gezegd heeft;" »uws broeders meisje, *die* gisteren hier was, heeft het mij verteld." Wordt echter het deminutief ter uitdrukking van kleinheid of geringschatting gebezigd, dan stemt het betrekk. vnw. met het onzijdige grammaticale geslacht van 't antecedent overeen; b. v. »hier is het vrouwtje, *dat* ik u wou laten zien"; »zoo'n ventje, *dat* nauwelijks tot tien kan tellen, wil ook meepraten."

c. Het betrekk. vnw. *welke*, *dat*, den vorm *welks* uitgenomen, slechts in de schrijf- en de deftiger spreektaal voorkomt (vgl. Iste D. § 152), bezigt men gemeenlijk ter vervanging van *die*, *wie*, wanneer het zelfstandig of bijvoegelijk gebruikte aanwzj. voornw. *die* onmiddellijk als antecedent voorafgaat; b. v. »dien, *welken* ik strakjes nog hier vind, jaag ik weg"; voorts ook in één van twee relatieve bijzinnen, waarvan de laatste van den voorgaanden afhangt; b. v. »de meid, *die* de vaas gebroken heeft, *welke* ik van mijn oom ten geschenke gekregen heb, is weggejaagd" of »de meid, *welke*, d. v. g. h., *die* ik enz."

d. Opmerkelijk is ook het volgende gebruik van het betrekk. vnw. Wanneer namelijk het relatieve pronomen als subject in een *objectsbijzin*, met het voegw. *dat* (vgl. § 108), behoort, wordt het in plaats van in dien bijzin in den hoofdzin geplaatst, alwaar het dan als object van 't praedicaatswerk. optreedt; vgl. b. v. »hij is de man, *dien* ik weet, dat aan die misdaad medeplichtig is"; hier toch is de door *dien* aangewezen zelfstheid eigenlijk subject van *medeplichtig is*.

e. In het Iste D. § 150 zagen we reeds dat in een zin, als b. v. »hij is in zijn onderneming geslaagd, *welk* *geluk* hij vooral aan u te danken heeft," *welk* niet bijvoegelijk, maar zelfstandig op te vatten is. Ditzelfde is ook het geval, wanneer ter wille der duidelijkheid het substantief, dat antecedent is, nogmaals achter het relatief pronomen geplaatst wordt; b. v. in »wij hebben uitvoerige berichten over die krijgsfeiten ontvangen, *welke* berichten onze belangstelling ten zeerste gaande maken", enz.

§ 46. *Aanwijzende voornaamwoorden.* a. Het vnv. *deze* wordt in 't mannel. en vrouwel. alleen in de volgende gevallen zelfstandig gebezigd :

a. wanneer het dient om op den laatsten van twee voorafgenoemde personen te wijzen ; b. v. »Pyrrhus trachtte Fabius Maximus tot ontrouw aan zijn vaderland over te halen ; *deze* echter bood aan alle aanbiedingen weerstand” ; wil men dan ook nog op den eerstgenoemden wijzen, dan bezigt men *gene* ; b. v. »ik heb zoowel Johan als Cornelis gesproken, *dezen* (ook *den laatste*) op de zwemplaats, *genen* (ook *den eerste*) op de societeit” ;

b. wanneer *deze* in verbinding met *die* of met *gene* gebezigd wordt = *de een* — *de ander* ; vgl. »alles wapende zich ter verdediging, *deze* (*de een*) met een paar pistolen, *die* (*gene, de ander*) met een geweer” ; heeft men eene drieledige verdeling noodig ; dan zegt men *deze* — *die* — *die weer*, enz. of *deze* — *die* — *gene*, b. v. »alles wapende zich ter verdediging, *deze* (*de een*) met een paar pistolen, *die* (*de ander*) met een geweer, *die weer* (*gene, een derde*) met een sabel” ; bij een meer dan drieledige verdeling zegt men het liefst *de een* — *de ander* — *een derde* — *een vierde*, enz.

Opmerking. In de onder a besproken gevallen zijn *deze* en *gene* eigenlijk, evenals *de eerste*, *de laatste*, (*de*) *eerstgenoemde*, (*de*) *laatstgenoemde*, zelfstandig gebezigde bijvoeg. naamwoorden ; wijzen ze daarom op meerdere personen, dan wordt hun meervoud als bij de zelfstandig gebruikte adjectieven met *n* gevormd ; b. v. »de Duitschers zoowel als de Franschen volhardden in den oorlog, *dezen* (*de laatsten*) omdat ze nog steeds op een gunstigen keer des krijgsgeluks hoopten, *genen* (*de eersten*) dewijl ze den vijand geheel wilden vernederen.”

b. Wordt het bijvoegelijke *deze* tegenover *die* gesteld, dan wijst het eerste op de naastbijzijnde, het laatste op de meer verwijderde zelfstandigheid ; vgl. b. v. »neem gij *dezen* stoel, dan neem ik *dien*” ; »we zullen de leerlingen in twee afdeelingen verdeelen ; neem gij dan *deze* voor uw rekening, dan zal ik op *die* een oog houden.” Hetzelfde onderscheid bestaat er, wanneer men het zoowel zelfstandig als bijvoegelijk gebezigde onzijdige *dit* plaatst

tegenover *dat*. Ook wanneer *deze*, *dit* niet tegenover *die*, *dat* gesteld wordt, dient het nooit om op eene andere zelfstandigheid, dan een in plaats of tijd nabijzijnde te wijzen; met *deze man*, *dit woord*, enz. bedoelt men nooit een ver verwijderde of lang te voren genoemde zelfstandigheid.

c. Wordt *die*, *dat* niet tegenover *deze*, *dit* gesteld, dan duidt het niet bijzonder op eenige verwijdering der aangewezen zelfstandigheid, het wijst dan eenvoudig met grooter of geringer nadruk eene zelfstandigheid aan. Zelfstandig gebezigd kan het daarom:

a. in de plaats van het persoonl. vnw. van den 3^{den} pers. staan;

b. v. f. »als gij den sleutel vindt, geef *dien* (of *hem*, *em*) dan aan den concierge”;

b. een voorafgaand substantief vervangen; b. v. »ziedaar het kleet mijner zuster en *dat* mijner vrouw”;

»ik heb de boeken van Johan en *die* van Cornelis nagezien”;

c. overbodig (*pleonastisch*) achter een substantief geplaatst worden, ten einde de door dat substant. reeds genoemde zelfstandigheid nog daarenboven met eenigen nadruk aan te wijzen; b. v. »Kees *die* wil niet meegaan”;

dit laatste geschiedt echter alleen in de gewone en minder deftige spreektaal.

d. Vóór een bezittel. adjectief staat nooit een lidwoord; vandaar dat ook in uitdrukkingen, met *te* vóór *mijn*, *zijn*, *uw*, enz., dit *te* nooit een *r* of *n*, als teeken der samentrekking uit *te der*, *te den*, mag aannemen; alzoo steeds *te uwer* *verjaring*, *te mijnen* *huize*, *te uwen* *behoeve*, enz., nooit *ter uwer*, *ten mijnen*, enz. (vgl. beneden § 49 a). Het voornw. *deze* echter kan ter nadere aanwijzing vóór het bezittel. adjectief geplaatst worden; vgl. b. v. *deze uwe* *misdaad*, *dit mijn* *geschenk*, enz.

§ 47. Het *bepalend lidwoord*, dat eertijds een bijvoegel. aanw. vnw. was (vgl. Iste D. § 162), dient in overeenstemming met zijn oorsprong »om van zelfstandigheden, welke denzelfden naam dragen, er één of meer te onderscheiden en tevens aan te duiden, dat men bij die onderscheiding één of meer *bepaalde* zelfstandigheden op 't oog heeft.” Vgl. b. v. »*de koning* is gestorven,” »*hier is het zout*,” »*dat is het kind* mijner zuster,” »*zij zijn de misdadigers*,” »*ik heb de pennen* daar gezien,” *dat zijn de kinde-*

ren mijner zuster," waar men door het bezigen van 't bepalend lidw. aanduidt, dat men een bepaalden koning, een bepaalde massa zout, een bepaald kind, enkele bepaalde misdadigers, enkele bepaalde pennen, enkele bepaalde kinderen in de voorstelling afzondert van alle andere zelfstandigheden, die ook *koning, zout, kind, misdadiger, pen, kind* heeten; vgl. daarentegen »er is een koning gestorven," »hier is zout," »dat is een kind mijner zuster," waar men wel een enkele doch geen bepaalde zelfstandigheid afzondert van de andere, welke *koning, zout, kind* heeten, en »zij zijn misdadigers," »ik heb daar pennen gezien," »dat zijn kinderen mijner zuster," waar men wel meerdere, doch geen bepaalde zelfstandigheden afzondert van de andere, welke *misdadiger, pen, kind* heeten.

§ 48. Bestaat er hetzij in 't algemeen hetzij in den gedachtenkring, waarin we ons op het oogenblik van ons spreken bewegen, maar *éene* zelfstandigheid van denzelfden naam, dan is natuurlijk zoowel de onderscheiding als de aanduiding, dat men een *bepaalde* zelfstandigheid op 't oog heeft, overbodig; die *eenige* zelfstandigheid immers kan geene andere dan de *bepaalde* zijn, en wat reeds duidelijk blijkt, behoeft niet aangeduid te worden. Daarom wordt dan ook het bepal. lidw. weggelaten, *ofschoon men een bepaalde zelfstandigheid op 't oog heeft*:

a. bij den eigennaam, die of in 't algemeen of in den gedachtenkring, waarin we ons bij 't spreken bewegen, of met zijne geleidende, voorafgaande bepaling slechts aan *éene* zelfstandigheid eigen is; b.v. *Frankrijk, Londen, Cicero, »Willem* heeft het gedaan," »*Van Houten* moet hier komen" (wanneer we onder de personen, waarmede we op 't oogenblik te maken hebben, er slechts één kennen, die *Willem, Van Houten* heet), *Hendrik IV van Frankrijk, Willem de Zwijger, Johanna van Orleans, Mülheim aan de Roer*, enz.; bestaan er voor ons echter meerdere zelfstandigheden, welke denzelfden eigennaam dragen, of wordt de eigennaam als soortnaam gebezigd om »een persoon" te noemen »welke op den genoemde gelijkt," dan kan, zoo men één of meer bepaalde zelfstandigheden van dien naam op 't oog heeft, het bepal. lidw. niet wegblijven; b.v. »dat is *de Willem*, dien gij

zoekt;" »wij zullen *de Maria's* uit die klasse aanwijzen;" »Napoleon is *de Caesar* der 19de eeuw;" enz.;

b. bij een verwantschapsnaam, die voor ons op 't oogenblik waarop we spreken, slechts aan één der personen, met welke we te maken hebben, eigen is; b.v. »vader wilde mij niet laten gaan;" »oom is gekomen;" »tante had het mij al lang gezegd;" enz.; evenzoo bij *Dominee*, b.v. in »daar kwam *Dominee* aan;"

c. bij ieder ander substantief, dat in de beteekenis, waarin men het op dat oogenblik bezigt, een zelfstandigheid noemt, welke *alleen* haren naam draagt; vgl. b.v. »hij zou *hemel* en *aarde* willen bewegen om zijn zin te krijgen;" »God is goed;" »een jaar lang zag hij *zon* noch *maan*;" zoo ook bij een stofnaam, zoo die een stof in haar geheel noemt, of bij een substantief, dat een eigenschap, een toestand, een handeling in 't algemeen noemt (niet een bepaald deel van die eigenschap, dien toestand, die handeling); de stof namelijk, in haar geheel, de eigenschap, de toestand, handeling, in 't algemeen, draagt tegenover andere stoffen, eigenschappen, toestanden, handelingen, *alleen* haar (zijn) naam; vgl. b.v. »water is een vloeibare stof;" »brandewijn bevriest niet licht;" »deugd wordt bij overdrijving meermalen tot *ondeugd*;" »kennis is macht;" »hoogmoed komt vóór den val;" »schoonheid is vergankelijk;" enz.

Opmerk. 1. Ofschoon intusschen in de bovengenoemde gevallen het gebruik van het bepal. lidw. niet noodig is, noch ter onderscheiding, noch ter aanduiding, dat men een bepaalde zelfstandigheid op 't oog heeft, zoo wordt desnietteenstaande het woordje *de*, *het* toch somtijds *overbodig* (*pleonastisch*) gebezigd, nam.:

a. meermalen vóór eigennamen, wanneer die een adjectief bij zich hebben; b.v. *het trotsche Frankrijk*, *de dappere Maurits van Nassau*, enz.; somwijlen kan echter het lidw. dan, en met recht, wegblijven, als b.v. »daar woont *mooi Mietje*," »*roode Robert* heette de aanvoerder der bende," enz.;

b. meermalen ook bij den naam van een in haar geheel beschouwde stof of van een in 't algemeen opgevatte (n) eigenschap, toestand of handeling, en dat wel waarschijnlijk om zoodanige

uitdrukkingen te onderscheiden van de onbepaalde, welke een onbepaald gedeelte der stof, der eigenschap, des toestands, der handeling beteekenen en evenzeer, doch hier wegens hun onbepaaldheid, het lidwoord missen; vgl. alzoo »(het) water is een vloeibare stof;" »(de) brandewijn bevriest licht;" »(het) geld regeert de wereld;" »(de) schoonheid is vergankelijk;" »(de) smart kan lichaam en geest verteren;" »(de) liefde is de schoonste goedsaandoening der menschen;" enz., waarschijnlijk ter onderscheiding van onbepaalde uitdrukkingen, als »hij drinkt water, brandewijn;" »hij heeft geld;" »dat gebouw munt uit door schoonheid;" »hij heeft smart, koestert liefde;" enz.;

c. meermalen bij *zon, maan, aarde, hemel*, en altijd bij diernamen, wanneer ze in 't enkelvoud gebezigd worden om de geheele soort te noemen en dus eigenlijk ook een zelfstandigheid noemen, welke haar naam *alleen* draagt; vgl. b.v. »de hond is een nuttig dier;" »het kameel is het schip der woestijn;" enz.

§ 49. Ook wanneer één of meer zelfstandigheden reeds door een bepaling of anderszins van de andere van denzelfden naam onderscheiden en tevens met nadruk aangewezen worden, is de onderscheiding en de aanduiding, dat men bepaalde zelfstandigheden op 't oog heeft, onnoodig. Vandaar dat het bep. lidw. nog wegblijft:

a. wanneer de zelfstandigheid door een het substantief vergezellend aanwijzend of vragend voornw. of bezittelijk adjectief reeds duidelijk is aangewezen (*de . het* in *degene, hetgene, dezelfde, hetzelfde* is een bestanddeel van 't voornw., geen lidwoord); daarom is alzoo ook in uitdrukkingen als *ter uwer verjaring, ten mijnen huize, ten uwen behoefte*, enz., *ter, ten*, dat voor *te der, te den*, zoude staaen, te verwerpen en door *te* te vervangen;

b. wanneer het substantief den aangesproken persoon noemt, want het aanspreken eens persoons wijst reeds duidelijk genoeg den bedoelden persoon aan; b. v. »*lieve Zus, ik laat u weten*" , enz.;

c. bij een titel of verwantschapsnaam, welke een persoon noemt, die door den als bijstelling volgende eigennaam reeds dui-

delijk genoeg wordt aangewezen; b. v. *Keizer Alexander van Rusland, Graaf Floris de Vette, Doctor Koenen, Professor De Vries*, enz.;

d. wanneer een der adjectieven *gemeld, meergemeld, genoemd, bovengenoemd, gezegd*, enz. met het karakter van aanwijzende voornwoorden gebezigd worden, als b. v. in *gemelde burgemeester, genoemde mijnheer*, enz.; intusschen kunnen deze woorden ook hun karakter van bijvoeg. nw. behouden en een lidw. vóór zich nemen, als b. v. in *de gemelde burgemeester, de genoemde mijnheer*, enz.

§ 50. Wanneer het substantief door een genitiefbepaling wordt voorafgegaan, valt voorts het bepalend lidwoord steeds weg; vgl. b. v. *vaders laarzen, Karels boeken, der vaders roem*, enz., naast *de laarzen van vader, de boeken van Karel, de roem der vaders*, enz.

§ 51. Oudtijds bezigde men, ook wanneer men een bepaalde zelfstandigheid op 't oog had, geen bepal. lidwoord; als spoor van dit ontbreken van een bepal. lidw. hebben we nog enkele vaste en staande uitdrukkingen behouden, als b. v. *vandaag, 10 morgen, vanavond, naar stad, van huis, aan boord, op stoel* (b. v. »de predikant staat op stoel”), waar we een bepaalde zelfstheid van alle andere, die denzelfden naam dragen onderscheiden en volgens den thans geldenden regel een bepalend lidwoord moesten bezigen.

§ 52. *Vragende voornaamwoorden*. In plaats van de vragende onverbuigbare bijvoegelijke naamwoorden *wat voor een, wat voor*, in de vraag, en van *wat een en welk een*, in den uitroep (vgl. Iste D. § 166), bezigt men in den hooger en stijl ook *wat*, eveneens in alle drie geslachten en zoowel in den singularis als in den pluralis; b.v. »*wat hoop koestert gij nog na dat bericht?*” »*wat moeder zal haar kind niet verzorgen!*”

Ook bezigt men *wat, wat al* = »hoeveel”, waarvoor in den lageren stijl *wat een*; b.v. »*wat landen hebt gij reeds bezocht, wat al menschen ontmoet!*” »*wat een lui staan daar voor de poort!*”

§ 53. *Onbepalende voornaamwoorden*. a. Het vnw. *men*, dat

anders dient om op meerdere zelfstandigheden te wijzen, die men niet bepaald kan of wil aanduiden, wordt ook wel eens gebezigd ter vervanging van het persoonl. vnw. *zij*; b. v. »de ruiters kregen bevel onmiddellijk te paard te stijgen, en nauwelijks zat *men* in den zadel, of daar verscheen reeds de voorhoede van den vijand.»

b. In plaats van *iemand* bezigt men ook wel in dezelfde be-teekenis, dus ook als onbep. vnw. *deze en gene, de een of de ander, een enkele*; b. v. »ik spreek tegenwoordig nog al eens *iemand, dezen en genen, den een of den ander, een enkele* uit den Haag;» dit *enkele* wordt dan natuurlijk als een zelfstandig gebruikt ad-jectief verbogen.

§ 54. *Het onbepalend lidw. een*, dat oorspronkelijk een telwoord was, dient »om een enkele *onbepaalde* zelfstandigheid van de an-dere, welke denzelfden naam dragen, te onderscheiden.» Het duidelijkste blijkt deze kracht van het onbepalend lidwoord bij stofnamen en namen van een eigenschap, toestand of handeling. Bezigt men deze zonder lidwoord, dan noemen ze de stof in haar geheel (vgl. § 48 **c**) of een onbepaald gedeelte (vgl. § 48 *opmerk. b*) daarvan, de eigenschap, den toestand, de handeling in 't al-gemeen (vgl. § 48 **c**) of een onbepaald gedeelte daarvan (vgl. § 48 *opmerk. b*); vgl. b. v. »*water* is een vloeibare stof»; »geef mij *water*»; »*schoonheid* is vergankelijk»; »*armoede* is geen schande»; »dat landschap munt uit door *schoonheid*»; »hij leeft in *armoede*» (zie voorts de t. a. pl. gegeven voorbeelden). Plaatst men daar-entegen vóór de bedoelde substantieven het lidw. *een*, dan geeft men daardoor duidelijk te kennen, dat men dien naam als ook aan andere zelfstandigheden eigen beschouwt en hem bezigt om een of ander uit de genoemde stof bestaand voorwerp of eene bijzon-dere soort van de stof, de eigenschap, den toestand of de handeling te noemen. (Vgl. b. v. »dat is *een water* in de provincie Gelder-land;» *een glas; een hout*; »dat is *een wijn* uit Spanje;» »dat is *een* bijzondere *schoonheid*;» »hij koestert voor u *een liefde* zonder grenzen;» »dat is *een smart* om ze nooit meer te verge-ten;» enz. enz. Zoo wordt ook *een* somtijds met een verzamel-woord (*collectief*) verbonden, wanneer dit een enkel individu der

massa noemt; vgl. b. v. *een land, een zee, tegenover land, zee*, dat de geheele massa of een onbepaald deel der massa noemt.

§ 55. Oudtijds bezigde men, wanneer men een enkele *onbepaalde* zelfstandigheid van de andere, die denzelfden naam droegen, wilde onderscheiden, geen onbepalend lidw., maar gebruikte eenvoudig het enkele substantief. Van dit ontbreken van een onbepal. lidw. heeft de hedendaagsche taal nog enkele sporen bewaard in vaste en staande uitdrukkingen, als b. v. »dat kan *kat* noch *hond* verstaan;» »hij heeft *kind* noch *kraai*;» vooral na voorzetsels als *op straat, op reis, op weg, in bed, op muziek, in druk, aan tafel, over tafel, over zee, in last, op last, te grave, enz. enz.*

HET TELWOORD.

§ 56. Wanneer men oudtijds wilde uitdrukken, dat eenige zelfstandigheid tegelijk met een of meer anderen eenige openb. v. best. vertoonde, dan deed men dat o. a. op de volgende wijzen: òf men zeide b. v. »ik kom *mijn tiendes*,» »hij komt *zijn tiendes*,» (*mijn, zijn* als 2de nv. van het persoonl. vnw.), of ook »ik kom *mij tienden*,» »hij komt *hem tienden*,» d. i. men bezigde een zogenoemden *absoluten* genitief of datief, die gelijkstond met een bijzin als »terwijl ik, hij tiende is;» òf men voegde vóór dien datief het voorzetsel *met* (dat oudtijds den 3den nv. regeerde) en zeide alzoo »ik kom *met mij tienden*,» »hij komt *met hem tienden*,» d. i. ook = »terwijl ik, hij tiende is;» òf men zeide »wij komen *ons tiener*,» »zij komen *haar tiener*» (*ons* als 2de nv. van *wij*, *haar* als oude 2de nv. van *zij*), d. i. men bezigde een *absoluten* genitief, die gelijkstond met »terwijl wij, zij tien zijn.» Door invloed van uitdrukkingen, als »ik kom *met mij tienden*,» »hij komt *met hem tienden*,» nam ook de laatstgenoemde de praepositie *met* (met een 3den nv.) aan; vandaar »wij komen *met ons tieners*,» »zij komen *met hun tieners*,» en evenzoo »gij komt *met u tieners*;»

zelfs behield men bij den 3den pers. wel den genitiefvorm *haar (er)*, in plaats van *hun*, en zei, gelijk wij b. v. nog wel in de spreektaal »zij komen met *haar (er) tienen*” (ook van mannelijke zelfstandigheden). Door invloed van uitdrukkingen, als »hij komt *zijn tiendes*,” enz. behield men voorts ook wel bij den 3den pers. den genitiefvorm van 't enkelv. ook in de zegswijze, met een meervoudig subject, vanwaar b. v. het in de spreektaal gebruikelijke »zij komen *met zijn tienen*.” Ja zóó zelfs is men aan dit *zijn* gewoon geraakt, dat men het ook meermalen in den 1sten en 2den pers. meerv. gebruikt en in de omgangstaal b. v. zegt »wij komen, gij komt *met zijn tienen*.”

HET VOEGWOORD.

§ 57. *Het voegwoord.* Na comparatieven, na *ander, anders*, na *geen, niemand, niets* of een vragend voornw., in een vraag, waarop men een ontkennend antwoord verwacht, bezigt men gewoonlijk *dan*, doch ook meermalen *als*; vgl. b. v. »hij is verstandiger *dan, als* zijn broeder;” »ik heb 't anders verwacht, *dan, als* 't gebeurd is;” »ik heb geen klein geld *dan, als* dit;” »niemand weet het beter *dan, als* gij;” »wie zou het kunnen doen *dan, als* gij?” enz. (vgl. § 80 g, 81 c, 110 g, 113 a).

ENKELVOUDIGE ZIN.

HET SUBJECT (ONDERWERP), HET PRAEDICAATSWERKWOORD (WERKWOORDELIJK GEZEGDE) EN DE BEPALINGEN VAN HET LAATSTE.

§ 58. Een *gedachte* bestaat *noodwendig* uit *twee* bestanddeelen, nam. 1° uit een of meer zelfstandigheden, welke haar bestaan

openbaart of openbaren, en 2^e uit een openbaring van bestaan, welke men aan die zelfstandigheid of -heden toeschrijft. Een *zin* is een uitgedrukte gedachte of wel de uitdrukking eener gedachte, en bestaat dus ook *noodwendig* uit twee bestanddeelen, nam. 1^e uit het woord, dat de zelfstandigheid, welke haar bestaan openbaart, noemt of aanwijst, d. i. een *zelfst. nw.* (vgl. Iste D. § 64) of een *zelfstandig voornaamwoord* (vgl. Iste D. § 141), en 2^e uit het woord, dat de openbaring van bestaan noemt, welke aan een zelfsth. wordt toegeschreven, d. i. een *werkwoord* (vgl. Iste D. § 18). Vgl. b. v. »vader komt,» »Jan loopt,» »hij wandelt,» »dat helpt,» »wie roept?» enz. Zulk een zelfst. nw. of zelfst. vnw. heet dan *subject* (*onderwerp*); zulk een werkw. *praedicaatswerkwoord* (*werkwoordelijk gezegde*). Iedere *zin* alzoo bestaat noodwendig uit een *subject* en een *praedicaatswerkw.*

Opmerking 1. Als subject komt behalve een substantief en een zelfstandig voornwoord ook voor een zoogenaamde *naamwoordelijke* infinitief (zonder *te* of met *te* of met *om te*, vgl. § 23 en 26a en § 28 *opmerk.* 1); zoo b. v. in »*dwalen* is menschelijk,» »het is menschelijk *te dwalen*,» »het is uw plicht *om* hierop *te letten*,» enz.

Opmerk. 2. Ten opzichte van het subject onderscheide men wel het karakter van het voornw. *het* bij de werkelijk onpersoonlijke en bij de schijnbaar onpersoonlijke werkwoorden (vgl. § 6). In »*het walgt* mij dat te zien,» »*het dunkt* mij goed zoo te handelen,» »*het heugt* mij niet u gezien te hebben,» enz. is *het* als plaatsvervaanger van 't verzwegen *lichaam, geest* als onderwerp op te vatten, terwijl de onbepaalde wijs als locatieve infinitief (vgl. t. a. pl.) te beschouwen is. Bij de schijnbaar onpersoonl. verba daarentegen, als b. v. in »*het verdriet* mij dat te hooren,» »*het verveelt* mij dat te zeggen,» »*het past* u niet zoo te spreken,» enz. is daarentegen *het* slechts voorlooper van 't volgende onderwerp, d. i. van den op 't praedicaatswerkw. volgenden naamwoordelijken infinitief (vgl. t. a. pl.). [Is intusschen het oorspronk. werkelijk onpersoonl. ww. door misbruik tot een schijnbaar onpersoonl. verbum geworden (zie § 6 *opmerk.*), dan krijgt het, met de verandering zijner beteekenis, ook een uitgedrukt substantief of voornwoord tot subject.]

Opmerk. 3. De onbepaalde passieve, van *intransitieve* werkwoorden gevormde, uitdrukkingen, als b. v. *er wordt gelachen, gelooopen, gewandeld*, enz., waar een subject der passieve openb. v. best. zelfs niet in de gedachten in te vullen is (vgl. § 5), schijnen eene uitzondering te maken op het boven gezegde. Men bedenke evenwel, dat dergelijke uitdrukkingen onregelmatig gevormd zijn en lette hier niet op den vorm, maar op de beteekenis; *er wordt gelachen, gelooopen, gewandeld* toch beteekent niet »een of andere zelftheid wordt gelachen, gelooopen, gewandeld,» maar »men lacht, loopt, wandelt.» Hun wezenlijk onderwerp is dus het niettegenstaande den vorm in de gedachte aanwezige *men*; hun wezenlijk praedicaatswerkw. is geen passief verbum, maar een actief.

§ 59. Een werkwoord, als *praedicaatswerkwoord* gebezigd, kan vergezeld zijn :

a. van een substantief of zelfstandig vnw., in den *accusatief*; ter noeming of aanwijzing van 't *object (voorwerp)* der door 't verbum genoemde openb. v. best. (*voorwerp* of *object bij 't praedicaatswerkw.*); vgl. b. v. »uw vader roept den hond, mij;» »wien roept uw vader?» enz.;

Opmerking. Als object komt behalve een substantief en zelfstandig voorwoord ook voor een zoogenaamde *naamwoordelijke infinitief* (met *te* of *om te*, vgl. § 23, 26 b en 28 *opmerk. 1*); vgl. b. v. »ik vind het niet verstandig zoo *te handelen*,» »hij acht het veiliger *om u niet te misleiden*,» enz.;

b. van een *in den genitief, datief* of *accusatief* staande of met een *voorzetsel* verbonden zelfstandig naamwoord of zelfstandig voornaamwoord, ter noeming of aanwijzing van een zelfstandigheid, waarmede het subject *bij de openb. v. best. in eene betrekking* of zelve komt of staat of het object brengt of houdt (*naamvalsbeplating* of *voorzetselbeplating bij 't praedicaatswerkw.*); vgl. b. v. »hij loopt op straat,» »hij komt om zeven uur,» »ik zal uwer gedenken,» »dat bevalt, behaagt u,» »wat (vgl. § 93) kan mij dat schelen,» »hij denkt aan mij, klaagt over u, schimpt op dien man, hoopt daarop, vreest er voor» (vgl. Iste D. § 182, *aanm. 2*), »hij snijdt het brood met een mes,» »gij vraagt mij om geld,»

»wij gaan zonder u weg," enz., waar de betrekking tusschen de bepaling en 't subject zelve ontstaat of bestaat; voorts »hij ruilt dat paard voor een ander," »hij gaf mij een boek," »hij stookt mij tegen u op," »hij berooft mij van alles" enz., waar daarentegen de betrekking tusschen de bepaling en 't object door het subject wordt of is tot stand gebracht;

c. van een door een voorzetsel. voorafgeganen naamwoordelijken infinitief (vgl. § 23 en 26d), ter uitdrukking van een openb. v. best., waarmede het subject bij de door 't praedicaatswerkw. genoemde openb. v. best. in eene betrekking komt of staat (naamwoordelijke-infinitiefbepaling bij 't praedicaatswerkw.); vgl. b. v. »door niet te rooken bespaart gij veel geld," »hij werkt vlijtig om, ten einde weldra klaar te zijn," »gij werkt zonder te denken," »óór te handelen moet gij denken;" enz.;

d. van een locatieven infinitief (vgl. § 24 en 25), welke tot het praedicaatswerkw. in de betrekking staat, welke men door de praepositie tot (naar, op, aan) of in zou kunnen uitdrukken (locatieve-infinitiefbepaling bij 't praedicaatswerkw.); vgl. b. v. »hij begeert te gaan," »ik wil gaan," »zij zitten te rooken," »ik voel de pijn komen," enz.;

e. van een bijwoord, ter aanduiding van de plaats, den tijd, de wijze of de voorstellingswijze der openb. v. best. (vgl. Iste D. § 182) (bijwoordelijke of adverbiale bepaling bij 't praedicaatswerkw.); vgl. b. v. »ik zal morgen daarheen gaan," »zij schrijven net, slordig, goed, slecht," »wij willen het voorzeker, geenszins doen," enz.

§ 60. **Opmerking bij § 59.** Om het karakter van het object (zie a) tegenover dat van eene bepaling (zie b) te leeren kennen, vergelijkte men beide beurtelings in hunne verhouding tot het subject. Dan zal men zien, dat het subject, zoo 't praedicaatswerkw. een object regeert, dat object ten gevolge van de openb. v. best. met zich zelf (den werker) in aanraking brengt of houdt, dat daarentegen het subject, zoo 't praedicaatswerkw. een bepaling bij zich heeft, bij de openb. v. best. of zelve met die bepaling in eenige betrekking komt of staat of het object met die bepaling in eenige betrekking brengt of houdt. Vgl. b. v. »hij scheurt zijn jas," »hij draagt den stoel," »hij slaat den hond," »hij bemint zijne moeder,"

waar *jas, stoel, hond, moeder* het voorwerp der werking zijn, dewijl het subject, *hij*, ten gevolge van de openb. v. best. *scheuren, dragen, slaan, beminnen*, die(n) *jas, stoel, hond, moeder*, met zich zelf in aanraking brengt of houdt; vgl. daarentegen »ik zal *uwer* gedenken,» »dat behaagt *mij*,» »hij schimpt op *dien man*,» »gij werkt met *lust*,» »Johan liep *vanmorgen* zonder *hoed*,» enz., waar *uwer, u, man, lust, morgen* en *hoed* als bepaling staan, dewijl het subject, *ik, dat, hij, gij, Johan*, bij de openb. v. best. *gedenken, behagen, schimpen, werken, loopen*, met *u, mij, dien man, lust, morgen, hoed*, in eenige betrekking komt of staat; vgl. ook »hij stookt mij op tegen *u*,» »hij berooft mij van *alles*,» »hij houdt mij van dat werk af,» enz., waar *u, alles, werk* als bepaling staan, dewijl het subject, *hij*, bij de openb. v. best. *opstoken, berooven, afhouden*, het object, *mij*, met *u, alles, werk* in eenige betrekking brengt of houdt.

HET PRAEDICAATSSUBSTANTIEF, HET PRAEDICAATSADJECTIEF, HET PRAEDICAATSDEELWOORD, HET PRAEDICAATSVOORNAAMWOORD EN DE NAAMWOORDELIJKE INFINITIEF ALS PRAEDICAATSNAAMWOORD.

§ 61. Bij 't *subject* kan een substantief, een adjectief of deelwoord gevoegd worden »om aan te wijzen, als *hoedanig* de door dat subject genoemde of aangewezen zelfstandigheid zich **gedurende of ten gevolge van de door 't praedicaatswerkw. uitgedrukte openb. v. best.** vertoont;» met andere woorden: bij 't subject kan een zoogenaamd *praedicaatssubstantief* gevoegd worden om aan te duiden door welken naam, een *praedicaatsadjectief* om aan te duiden door welke eigenschap of betrekking, of een *praedicaatsdeelwoord* om aan te duiden door welke openb. v. best. de door dat subject genoemde of aangewezen zelfstheid zich onderscheidt of kenmerkt **gedurende of ten gevolge van de door 't praedicaatswerkw. uitgedrukte openb. v. best.** Een zoodanig *praedicaatssubstantief, -adjectief* of *-deelwoord* van 't subject wordt dus altijd door middel van het uitgedrukt of verzwegen praedicaatswerkw. met dat subject verbonden. Vgl. b. v. :

a. »hij heet *Jan*,» »die jongens worden *ezels* genoemd,» »dat zijn *mijne ouders*,» »ik blijf *uw vriend*,» »zij schijnen *bedriegers*,»

»als *leerling* moet gij uw meester gehoorzamen,” »de vorst wordt als ons aller *weldoener* geacht, geprezen, geëerd en bemind,” »die man is als *moordenaar* aangeklaagd, beschuldigd, veroordeeld, gevonnisd, gestraft,” enz., waar de praedicaatssubstantieven *Jan, ezels, ouders, vriend, bedriegers, leerling, weldoener, moordenaar* den naam noemen, waardoor zich de subjecten *hij, die jongens, dat, ik, zij, gij, de vorst, die man* onderscheiden **gedurende** de door 't praedicaatswerk. uitgedrukte openb. v. best. *heet, worden genoemd, zijn* (= »bestaan als”), *blijf, schijnen, moet gehoorzamen, wordt geacht, geprezen, enz., is aangeklaagd, beschuldigd, enz.;*

voorts »hij wordt *soldaat*,” »zij werd *Eliza* gedoopt,” »uw broeder is *onderofficier* gemaakt,” »gij wordt aangesteld als *opzichter*,” »uw oom is als *voorzitter* herkozen,” enz., waar de praedicaatssubstantieven *soldaat, Eliza, onderofficier, opzichter, voorzitter* den naam noemen, waardoor zich de subjecten *hij, zij, uw broeder, gij, uw oom* onderscheiden **tengevolge van** de door 'tpraedicaatswerk. *wordt* (= »begint te bestaan als”), *wordt gedoopt, is gemaakt, wordt aangesteld, is herkozen* uitgedrukte openb. v. best. ;

b. »hun vader is *oud*,” »de wond is *inwendig*,” »hij heet *gelukkig*,” »Johan stierf *jong*,” »zij worden *bekwaam* genoemd, geacht, gerekend,” »dat schijnt mij *goed*,” »die vrouw is *dood* uit het water gehaald,” »gij blijft *ongestraft*,” »ik liep heen en weer *onzeker* wat te doen,” »de boot zit *vast*,” enz., waar de praedicaatsadjectieven *oud, inwendig, gelukkig, jong, bekwaam, goed, dood, ongestraft, onzeker, vast* aanwijzen, door welke eigenschap of betrekking in ruimte of tijd zich de subjecten *hun vader, de wond, hij, Johan, zij, dat, die vrouw, gij, ik, de boot* onderscheiden **gedurende** de door 't praedicaatswerk. *is* (= »bestaat als”), *heet, stierf, worden genoemd, geacht, gerekend, schijnt, is gehaald, blijft, stond, liep, zit,* uitgedrukte openb. v. best. ;

voorts »hun vader wordt *oud*,” »dat vriest *stijf*,” »de schuit komt, raakt *los*,” »de kerk loopt *leeg*,” »zij gaan *dood*,” »het vat stroomt *vol*,” »de aangeklaagde komt *vrij*,” enz., waar de praedicaatsadjectieven *oud, stijf, los, leeg, dood, vol, vrij* aanwijzen, door welke eigenschap zich de subjecten *hij, dat, de schuit, de kerk, zij, het vat, de aangeklaagde* onderscheiden **ten gevolge van** de

openb. v. best., uitgedrukt door 't praedicaatswerkw. *wordt* (= »begint te bestaan als”), *vriest*, *komt*, *raakt* (= »begint te bestaan als”), *loopt* (= »begint door 't loopen der menschen te bestaan als”), *gaan* (= »beginnen te bestaan als”), *stroomt* (= »begint door 't stroomen van 't water te bestaan als”), *komt*;

c. »*stervende* zei de held nog het volgende,” »wij kwamen een *cigaar rookend* de kamer binnen,” »*kermend* viel de gewonde op den grond,” »*bibberend* van de koude liep zij langs de straat,” »*half verbrand* werd hij van onder de puinhoopen weggehaald,” »*geschild zijnde* wordt de appel in vier stukken gesneden,” »*van mijn reis teruggekomen* begaf ik mij dadelijk naar hem,” »*dat gehoord hebbende* spoedde de jongen zich naar huis,” enz., waar de praedicaatsdeelwoorden *stervende*, *rookend*, *kermend*, *bibberend*, *verbrand*, *geschild zijnde*, *teruggekomen*, *gehoord hebbende*, *aanwijzen*, door welke openb. v. best. de subjecten *de held*, *wij*, *de gewonde*, *zij*, *hij*, *de appel*, *ik*, *de jongen* zich onderscheiden **gedurende** de openb. v. bestaan, uitgedrukt door 't praedicaatswerkw. *zei*, *kwamen*, *viel*, *liep*, *werd weggehaald*, *wordt gesneden*, *begaf mij*, *spoedde zich*; evenzoo alle met *zijn* samengestelde tijden van passieve of intransitieve werkwoorden, als b. v. »*hij is gedood*,” »*zij was gewond*,” enz., waar het praedicaatsdeelw. *gedood*, *gewond* aanwijst, door welke voltooid openb. v. best. het subj. *hij*, *zij* zich onderscheidt **gedurende** de door *is* (= »bestaat als”), *was* (= »bestond als”) uitgedrukte openb. v. best.;

voorts alle met *worden* samengestelde tijden van passieve verba, als b. v. »*hij wordt gedood*,” »*zij werd gewond*,” enz., waar het praedicaatsdeelw. *gedood*, *gewond* aanwijst, door welke voltooid openb. v. best. het subj. *hij*, *zij* zich onderscheidt **ten gevolge van** de door *wordt* (= »begint te bestaan als”), *werd* (= »began te bestaan als”) uitgedrukte openb. v. best.; »*hij wordt gedood*, *zij werd gewond*,” enz. enz. beteekenen dus eigenlijk »hij, zij begint te bestaan als gedood, gewond.”

§ 62. **Opmerking bij § 61b.** Ten opzichte van het praedicaatsadjectief zij opgemerkt, dat men dit vooral niet verwarre met het bij een werkwoord geplaatste bijwoord *van wijze*, hetwelk,

vroeger op eene *e* eindigende, in de tegenwoordige taal na de afwerping van dien uitgang *e* in vorm met het adjectief overeenkomt (vgl. Iste D. § 182a en 185d. *aanmerk.*). Zoodra namelijk het woord, dat we allicht als een praedicaatsadjectief zouden willen beschouwen, de beteekenis vertoont van en kan omschreven worden met »*op de wijze van een zelfstandigheid, die zich door de bepaalde eigenschap kenmerkt,*” dan hebben we met een bijwoord van wijze, niet met een praedicaatsadjectief te doen. In uitdrukkingen b. v. als »hij leeft *gelukkig,*” »hij stierf *kalm,*” »hij slaapt *rustig,*” »hij schreeuwt *benauwd,*” »hij spreekt *levendig,*” »hij handelt *waaninnig,*” enz., welke we kunnen verklaren als »hij leeft, stierf, slaapt, schreeuwt, spreekt, handelt *op de wijze van een gelukkige, kalme, rustige, benauwde, levendige, waanzinnige,*” hebben we dus in *gelukkig, kalm,* enz. bijwoorden te zien. Alleen wanneer een dergelijke opvatting niet mogelijk is, zooals in de boven § 61 onder **b** opgegeven gevallen, mogen we van een praedicaatsadjectief spreken; in »Johan stierf jong,” »ik liep heen en weer onzeker wat te doen,” enz. kan b. v. *jong, onzeker* niet als »op de wijze van een jonge, onzekere” verklaard worden.

§ 63. **Opmerk.** bij § 61c. Bijzondere vermelding verdienen de *praedicaatsdeelwoorden* van 't subject, wanneer ze met dat subject verbonden zijn door middel van een praedicaatswerkw. *dienen* (= »nuttig zijn”), *moeten* (= »naar den eisch zijn”) of van een praedicaatswerkw. + praedicaatsadjectief *gemakkelijk, licht, moeilijk, beter, best zijn,* enz.; vgl. b. v. *dat dient gezegd; wat dient er nu gedaan? hij moet uit den weg geruimd; dat is gemakkelijker, lichter gezegd dan gedaan; dat ware beter, het best verzwegen, gezwezen;* enz. d. i. »dat dient (= is nuttig) als gezegd (= zoo 't gezegd is);” »wat dient (= is nuttig) nu als gedaan (= zoo 't gedaan is)?” »hij moet (= is naar den eisch) als u. d. w. geruimd (= zoo hij u. d. w. ger. is);” »dat is gemakkelijker, lichter als gezegd dan als gedaan;” »dat ware beter, het best als verzwegen, gezwezen;” enz. Door verkeerd begrip van dergelijke uitdrukkingen, vooral van zoodanige als *het ware beter, het best gezwezen,* waarin men ten onrechte het praedi-

caatswerkw. *zijn* met het praedicaatsdeelw. (hier b. v. *gezwegen*) in plaats van met het praedicaatsadject. (hier b. v. *beter*, *het best*) in verband bracht, dit laatste dien ten gevolge als bijwoord opvatte en daarenboven *het ware gezwegen* als een onpersoonlijke uitdrukking beschouwde, ontstonden er ook onregelmatige, niet met het oorspronkelijke karakter overeenstemmende, uitdrukkingen, als *het is beter geblazen, dan de mond verbrand*. In de bovengenoemde nog regelmatige uitdrukkingen wachte men zich dus wel *gemakkelijker, lichter, beter* als bijwoorden te verklaren en *gezegd, gedaan, verzwegen, gezwegen* met *is, ware* voor één woord, d. i. voor een vorm van het werkw. *zeggen, doen, (ver)zwygen*, aan te zien; evenzoo begrijpe men ook, dat in de drie eerste der genoemde uitdrukkingen *niet* het hulpwerkw. *(te)worden* als *el-lips* is in te vullen; gelijk toch uit 't boven gezegde blijkt, staan ze *niet* voor »dat dient gezegd te worden,» »wat dient er nu gedaan te worden»? »hij moet uit den weg geruimd worden.»

§ 64. Als *praedicaatsvoornaamwoord* kan bij een subject ook gevoegd worden òf een persoonlijk voornaamw. *om aan te wijzen*, »in welken persoon en in welk getal het subject. bij de openb. v. best. optreedt,» òf een vragend voornaamw., *om te vragen* »als welk een persoon of in welke hoedanigheid het subject gedurende of ten gevolge der openb. v. best. optreedt. In het eerste geval (vgl. b. v. de op vragen als »wie komen daar?» »wie is, komt, klopt daar?» volgende antwoorden »dat zijn wij,» »dat ben ik,» »ik ben het» enz.) wordt het subject steeds alleen door het vnw. *dat of het* aangewezen. In het laatste wijst het vrag. vnw. *wie, wat* op een onbekende zelfstandigheid, waarnaar men vraagt, en vervangt dus eigenlijk een praedicaatssubstantief; vgl. b. v. »wie is die man?» »wie is dat?» »wat is die man?» »wat wordt die jongen?» enz.; het karakter van dit *wie, wat* blijkt duidelijk bij vergelijking met een of ander antwoord op deze vragen, als b.v. »die man is een *De Vries*,» »dat is *De Vries*,» »die man is *soldaat*,» »die jongen wordt *dokter*.»

Voorts worden ook de aanwijzende voornaamwoorden *dat, het*, doch alleen in 't onzijdig enk., als praedicaatsvnw. gebezigd om op eene voorafgaande of uit den samenhang op te maken zelfst.-

heid te wijzen, door wier naam, hoedanigheid of eigenschap zich het subject gedurende of ten gevolge van de van 't subj. uitgaande openb. v. best. onderscheidt, alzoo ter vervanging van een voorafgenoemd of uit den samenhang op te maken substantief of adjectief; vgl. b. v. »hij is minister en *dat* blijft hij voor- eerst nog," »gij zijt onvoorzichtig, gelijk ge *dat* uw heele leven geweest zijt," »hij is knap, doch schijnt *het* niet," enz.; zoo ook een op de vraag »wie is de dader?" volgend antwoord »*dat* is hij," enz.

§ 65. Ook bij 't *object* kan een substantief, adjectief of deelwoord gevoegd worden »om aan te wijzen, *als hoedanig* de door dat object genoemde of aangewezen zelfstandigheid zich **gedurende of ten gevolge van de in 't actieve praedicaatswerkw. opgesloten passieve openb. v. best. (1)**, d. i. *gedurende of ten gevolge van het bewerkt worden* vertoont." Een zoodanig *praedicaatssubstantief*, *-adjectief* of *-deelwoord van 't object* wordt dus altijd door middel van het *praedicaatswerkw.* met dat object verbonden. Vgl. b. v.:

a. »men heet, noemt hem *Jan*," »hij teekent zich *Olivier*," »hij heeft zich *een flinken vent* getoond," »wij vinden, achten, rekenen hem *een grooten gek*," »zij prijzen, achten, eeren en be- minnen hem als *hun weldoener*," »zij erkenden hem als *hun meerdere*," »wij beschouwen dit als *onrecht*," »men doodverft hem als des ministers *opvolger*," »zij klaagden hem aan, beschuldigen, veroordeelden, straftten, vonnisden hem als *moordenaar*," enz., waar de *praedicaatssubstantieven Jan, Olivier, vent, gek, weldoener, officier, hun meerdere, onrecht, opvolger, moordenaar* den naam noemen, waardoor zich de objecten *hem, zich, dit* onderscheiden **gedurende** het ondergaan der bewerking, dat opgesloten ligt in het begrip van 't *praedicaatswerkw. heet, noemt,*

(1) In ieder transitief werkwoord namelijk, dat actief gebezigd wordt, ligt tevens met betrekking tot het object een passief begrip opgesloten. In »hij eet een appel," »men prijst hem," b. v. drukt *eet, prijst* wel de actieve openb. v. best. uit van het subject *hij, men*, doch sluit tevens de passieve openb. v. best. van het object *een appel, hem, welke gegeten, geprezen wordt, in zich.*

teekent, toont, vinden, achten, rekenen, prijzen, achten, enz.;

voorts »men doopte hem *Jan*,» »de kapitein maakte hem *korporaal*,» »de koning stelde hem aan als *veldmaarschalk*,» enz., waar de praedicaatssubstantieven *Jan, korporaal, veldmaarschalk* den naam noemen, waardoor zich het object *hem* onderscheidt **ten gevolge van het ondergaan der bewerking**, dat opgesloten ligt in het begrip van 't praedicaatswerk. *doopte, maakte, stelde aan*;

b. »ik noem, heet, prijs, acht, reken, u *gelukkig*,» »zij verklaren hem *dood*,» »zij laten die misdaad *ongestraft*,» »de dokter vond den patient *beter*,» »ik beschouw dat als zeer *onvoorzichtig*,» »hij toont, betoont zich *verstandig*,» enz., waar de praedicaatsadjectieven *gelukkig, dood, ongestraft, beter, onvoorzichtig, verstandig* aanwijzen, door welke eigenschap zich de objecten *u, hem, misdaad, patient, dat, zich* onderscheiden **gedurende het ondergaan der bewerking**, dat opgesloten ligt in het begrip van 't praedicaatswerk. *noem, heet, enz., verklaren, laten, vond, beschouw, toont, betoont*;

voorts »wij maken dat *klaar*,» »wij stellen dat *vast*,» »hij schrijft de lei *vol*,» »de barbier scheert hem *kaal*,» »hij verft den trap *bruin*,» »zij laten den gevangene *vrij*,» »de rechtbank sprak den aangeklaagde *vrij*,» »zij schreeuwen zich *heesch*,» »zij traptten de deur *kapot*,» »zij loopen hun schoenen *scheef*,» »hij kijkt zijn oogen *blind*,» »wij hebben ons *moe* geloopen" (vgl. § 2 c), enz., waar de praedicaatsadjectieven *klaar, vast, vol, kaal, bruin, vrij, heesch, kapot, scheef, blind, moe* aanwijzen, door welke eigenschap zich de objecten *dat, de lei, hem, den trap, enz. enz.* onderscheiden **ten gevolge van het ondergaan der bewerking**, dat opgesloten ligt in het begrip van 't praedicaatswerk. *maken, stellen, schrijft, scheert, verft, enz. enz.*;

c. »wij vonden hem *stervend*,» »zij jagen hem *bibberend* van de kou het huis uit,» »men haalde hem half *verbrand* van onder de puihoopen weg,» »*geschild zijnde* werpt men de appels in kokend water,» »op bed *gelegd zijnde* wreven wij den drenkeling met warme doeken,» enz., waar de praedicaatsdeelwoorden *stervend, bibberend, verbrand, geschild zijnde, gelegd zijnde* aanwijzen, door

welke openb. v. best. zich de objecten *hem, appels, drenkeling* onderscheiden **gedurende** het ondergaan der bewerking, dat opgesloten ligt in het begrip van 't praedicaatswerk. *vonden, joegen, haalde, werpt, wreven* ;

voorts alle met *hebben* samengestelde tijden van transitieve werkwoorden, als b. v. »hij heeft dat huis *gebouwd*,» »zij hadden schandaal *gemaakt*,» enz., waar het praedicaatsdeelw. *gebouwd, gemaakt* aanwijst, door welke voltooide openb. v. best. zich het object *huis, schandaal* onderscheidt **ten gevolge van** het in *hebben* (= »onder handen genomen, ondernomen hebben») opgesloten liggende passieve begrip »onderhanden genomen, ondernomen zijn ;» *hij heeft dat huis gebouwd, zij hadden schandaal gemaakt*, enz. beteekenen dus eigenlijk »hij heeft dat huis onder handen genomen, zoodat het gebouwd is,» »zij hadden schandaal ondernomen, zoodat het gemaakt is.»

Opmerking. Ten opzichte van het als praedicaatsdeelwoord gebezigde tegenwoordig deelwoord alsook van het als praedicaatsadjectief staande, uit een tegenwoordig deelw. gevormde, participiale bijv. naamw. (vgl. boven § 31) wete men, dat het, tweelettergrepig zijnde, *steeds* en, meerlettergrepig zijnde, *meermalen* op *e* (natuurlijk in alle naamvallen en getallen) uitgaat. Vgl. b. v. »hij stierf *staande*,» »hij maakte mij *ziende*,» »wat is er *gaande*?» enz.; en »wij *vonden* hem *stervende*» of »*stervend*,» »zij staan *bibberende*» of »*bibberend* van de kou op straat,» enz.

§ 66. **Opmerking 1** bij § 61a en 65a. Ten opzichte van het praedicaatssubstantief van 't subject en 't object zij opgemerkt, dat dit gewoonlijk het voegwoord *als* vóór zich neemt; slechts bij een praedicaatswerk. *worden, zijn, blijven, schijnen, blijken, lijken; zich toonen, zich betoonen, zich teekenen; heeten* (trans. en intrans.), *noemen, doopen; achten* (nam. = »rekenen,» niet = »eerbiedigen»), *vinden, rekenen, schatten; maken*, (de laatste acht ook *passief*), wordt *als* vóór 't praedicaatssubstantief weggelaten (zie de in § 61a en 65a opgegeven voorbeelden).

Bij de praedicaatswerkwoorden, met het begrip »iemand in een betrekking plaatsen, een waardigheid doen bekleeden», wordt dit *als* meermalen door het voorzetsel *tot* vervangen (vgl. b. v. »hij

wordt aangesteld, gekozen, verkozen, benoemd *tot voorzitter*" of »als voorzitter"), ten gevolge waarvan dan het praedicaatssubstantief van 't subj. of 't object een door een praepositie geregeerd zelfstandig naamw. in plaats van een praedicaatsnaamwoord wordt. Ook bij *maken* en *worden* verliest op die wijze het praedicaatssubstantief meermalen zijn oorspronkelijk karakter; vgl. b. v. »ik maak hem *tot mijn oppasser*," »het adjectief wordt *tot een substantief*," evengoed als »ik maak hem *mijn oppasser*," »het adjectief wordt *een substantief*."

Voorts wachte men zich wel met de praedicaatssubstantieven te verwarren die zelfstandige naamwoorden, welke, met het voegw. *als* vóór zich, als *bijwoordelijke bijzinnen van vergelijking*, met een *uitgelaten praedicaatswerkw.*, gebezigd worden (vgl. § 113 *opmerk.* 4). Een gemakkelijk middel ter herkenning van een substant. in dergelijke betrekking is intusschen de dan mogelijke vervanging van *als* door *gelijk*. Vgl. zoo b. v. zinnen als »hij gedraagt zich als een krankzinnige," »gij doet u voor als een fatsoenlijk man," »hij stelde zich aan als een gek," »hij spreekt als een onwijze," waar *als* = *gelijk* is en in de gedachte achter *als een krankzinnige*, *als een fatsoenlijk man*, *als een gek*, *als een onwijze* de woorden *zich gedraagt*, *zich voordoet*, *zich aanstelt*, *spreekt* in te vullen zijn. Vóór een praedicaatssubstant. daarentegen is zulk een vervanging van *als* door *gelijk* niet mogelijk. Vgl. alzoo het verschil tusschen »hij zorgt *als vader* voor mij," en »hij zorgt *als een vader* voor mij," enz. enz.

§ 67. **Opmerk. 2.** bij § 61a en 65a. Evenals het substantief kan ook een zoogenaamde *naamwoordelijke infinitief* als praedicaatsnaamwoord van 't subject of 't object voorkomen, doch alleen wanneer deze laatste *dit*, *dat*, *wat*, *het* zijn; vgl. b. v. »dat heet *werken*," »wat noemt gij *werken*?" (vgl. § 23 en 26c).

§ 68. **Opmerk.** bij § 61b en c en 65b en c. Soms kan het praedicaatsadjectief of -deelwoord van 't subject tevens aanduiden, dat het vertoonen der eigenschap of openb. v. best. *gedurende* de door 't praedicaatswerkw. uitgedrukte openb. v. best. te gelijker tijd de *reden* of de *voorwaarde* of *geen beletsel* is van de door dat praedicaatswerkw. uitgedrukte openb. v. best.; in het voorlaatste

geval is het adject. of deelw. dan van het voegw. *mits, tenzij*, in het laatste van *hoe, hoewel, schoon, ofschoon* vergezeld.

Vgl. b. v. »*begeerig* iets van u te hooren, ben ik hier gekomen," »*brandend* van verlangen u te spreken, is hij naar uw huis geloopen," »gij allen zult vooruit komen *mits ijverig en arbeidzaam*," »gij zult uw doel bereiken, *mits uw best doende*," »niemand, *tenzij dom en onverstandig*, zal zoo iets ondernemen," »*schoon arm* is hij toch eerlijk gebleven," »*schoon* van honger *gekward* wilde hij toch niet bedelen," enz.

Evenzoo kan ook 't praedicaatsadjectief of -deelwoord van 't object tevens aanduiden, dat het vertoonen der eigenschap of openb. v. best. *gedurende* het in 't begrip van 't praedicaatswerkw. opgesloten liggende ondergaan der bewerking te gelijker tijd de *reden* of de *voorwaarde* of *geen beletsel* is van dat ondergaan der bewerking; ook hier wordt dan in de bepaalde gevallen *mits, tenzij, hoe, hoewel, schoon, ofschoon* vóór het adject. of deelw. geplaatst. Vgl. b. v. »ik zal u ondersteunen, *mits uw best doende*," »*tenzij* mij die belofte *gegeven hebbende* laat ik u niet gaan," »zij hebben mij, *schoon* om uw hulp *verzoekende*, schandelijk in den steek gelaten," enz.

§ 69. Ook het substantief en het zelfstandig voornaamwoord, dat in den genit., datief, accusatief of met een voorafgaand voorzetsel als *naamvals-* of *voorzetselbepaling* gebezigd wordt (vgl. § 59b), kan een praedicaatssubstantief, -adjectief of -deelwoord bij zich nemen, om aan te wijzen, door welken naam, welke eigenschap of openb. v. best. zich die als bepaling optredende zelfstandigheid onderscheidt, *terwijl* ze als bepaling dient. Het praedicaatssubstantief- en adjectief der betrekkingbepaling neemt dan altijd het voegw. *als* vóór zich.

Vgl. b. v. »dien dag als *den tijd* van rust wordt er door niemand gearbeid," »ik vertrouw u als *mijn vader*," »men brengt hem als *vorst* alle hulde," »wij hooren van hem als *veldheer* veel goeds," »hij had het op dien man als zijn gevaarlijksten *vijand* afgezien," »hij beklagt zich over u als *den bewerker* van zijn ongeluk," »zij werden door hem als *voorzitter* verwelkomd," »met een stoel als *eenig verdedigingsmiddel* hield hij den aanvaller van

zich af," »van die zaak als nog *onzeker* mag niet gesproken worden," »uw best *gedaan hebbende* geeft men u lof," »mij viel me *bezinnende* dat in," »*schoon* alles *doende* om zijn goedkeuring te erlangen, gaf hij mij toch nooit een vriendelijk woord," enz.

§ 70. Wanneer in een zelfden zin behalve het subject ook nog een naamvals- of voorzetselbepaling of een voorwerp voorkomt, dan kan men bij de onveranderlijkheid van het praedicaatief gebezigde adjectief en deelwoord (vgl. beneden § 77), door den vorm niet aantoonen, of een insgelijks in den zin voorkomend praedicaatsadjectief of -deelwoord bij de bepaling of 't object of wel bij 't subject behoort. Slechts de beteekenis van den zin kan ons dan hiertoe den weg aanwijzen, namelijk wanneer ze slechts toelaat het praedicaatsadjectief of -deelw. met één der bestanddeelen, of met het subject of met de bepaling of 't object in betrekking te brengen (voor voorbeelden hiervan leze men de in § 65c, 68 en 69 opgegeven zinnen). Wanneer echter ook deze aanwijzing ontbreekt, zou het praedicaatsadjectief zoowel met het onderwerp als met de bepaling of 't voorwerp in verband kunnen beschouwd worden, en dien ten gevolge de uitgedrukte gedachte onduidelijk worden. In dat geval vermijdt men het gebruik van het praedicaatsnaamwoord en vervangt het laatste door een bepaling**sbijzin**. Zoo zegge men b. v. niet. »*kalm* en *rustig* verliet hij mij," »van alle zorg *bevrijd* zie ik u weer," »op reis *gaande* heb ik hem ontmoet," enz., dewijl *kalm* en *rustig* zoowel met *hij* als met *mij*, *bevrijd* zoowel met *ik* als met *u*, *gaande* zoowel met *ik* als met *hem* zou zijn in verband te brengen; behoort het praedicaatsnaamw. bij 't subject, dan zegge men b. v. »*hij* verliet mij, terwijl hij *kalm* en *rustig* was," »terwijl mij geen zorgen meer drukken, zie ik u weer," »toen ik op reis ging heb ik hem ontmoet;" behoort het praedicaatsnaamw. bij het object of de bepaling, dan daarentegen »*hij* verliet mij, toen ik *kalm* en *rustig* was," »ik zie u, nadat gij van alle zorg *bevrijd* zijt, weer," »ik heb hem, toen hij op reis ging, gesproken," enz. Een gelijke onduidelijkheid kan er ontstaan, wanneer een door geen lid- of voornwoord of adjectief vergezeld zelfstand. nw. als praedicaatssubstantief staat; dewijl ook hier de naamval

van 't praedicaatsnaamw. niet uit den vorm is op te maken. Zoo b. v. in »reeds als *student* was hij mij een vriend,» waar *student* zoowel bij *hij* als bij *mij* zou kunnen behooren; men zegge dus òf »toen hij student was, was hij mij reeds een vriend» òf »toen ik student was, was hij reeds mijn vriend.»

HOE EN WAARIN RICHT ZICH HET PRAEDICAATSWERKWOORD NAAR HET SUBJECT?

§ 71. Het praedicaatswerkwoord stemt met het subject overeen *in getal* en *in persoon*. Slechts wanneer dit subject is het voor-naamw. *het*, *dit* of *dat*, richt zich het werkw. òn in persoon òn in getal naar het praedicaatssubstantief of -voornwoord, in plaats van naar het onderwerp; b. v. *het zijn goede menschen*; *dit zijn uw laarzen*; *dat zijn leugens*; *dat ben ik*; *dat zijt gij*; *wij zijn het* (onderw.) (de drie laatste uitdrukkingen als antwoorden b. v. op een vraag *wie komt daar?* *wie roept*, *wie klopt daar?* enz.; vgl. § 64).

§ 72. Bestaat het subject uit twee of meer naast elkaar geplaatste en deels meervoudige deels enkelvoudige naamwoorden, dan bezigt men het praedicaatswerkw. in het meervoud; b. v. zoowel *de veldheer als zijn soldaten hebben zich moedig gedragen*; verschillen in zulk een geval de subjecten in persoon, dan gaat in 't praedicaatswerkw. de 1ste pers. boven den 2den en 3den, de 2de boven den 3den; b. v. *gij, mijne vrienden, en ik zullen daarheen gaan*; *uw ouders en gij zijt daarmee bekend*; enz. Worden echter de subjecten *tegenover elkaar* gesteld, dan richt zich het praedicaatswerkw. in getal en in persoon naar het naastbijzijnde onderwerp; b. v. *òf uw broeder òf uw zuster moet medegaan*; *niet uw broeders moeten medegaan, maar uw zuster*; *òf wij òf gij hebt het gedaan*; *òf wij hebben 't gedaan òf gij*; *niet ik heb misdaan, maar mijn voorgangers*; *niet ik, maar mijn voorgangers hebben misdaan*.

§ 73. Bestaat het subject uit twee of meer naast elkaar geplaatste enkelvoudige naamwoorden, dan maken deze te zamen natuurlijk een meervoud uit en bezigt men daarom het praedicaatswerkw. ook in het meervoud; b. v. *uw vader en moeder zijn*

hier geweest; ook dan gaat, bij verschil van den persoon der onderwerpen, de 1ste pers. voor den 2den en 3den en de 2de pers. voor den 3den; b. v. *gij en ik weten het*; *gij en uw vader zijt daarmee bekend*. Staan echter deze enkelvoudige subjecten tegenover elkaar, dan richt zich ook hier het praedicaatswerkw. in getal en in persoon naar het naastbijzijnde onderwerp; b. v. *niet uw vader, maar uw broeder heeft het gedaan*; *of mijn vader of mijn moeder zal komen*; *of ik of gij hebt het gedaan*; *of ik heb het gedaan of hij*; *niet alleen gij, maar ook ik zal daaraan deel nemen*.

Opmerking. Als meervoudig is ook te beschouwen het subject, dat uit twee of meer enkelvoudige of uit twee of meer deels enkelvoudige deels meervoudige naamwoorden bestaat, waarvan het laatste door *met* (in beteekenis gelijkstaande met *en*) verbonden wordt; b. v. *wij werden goede maatjes met hem, gij zijt goede vrienden met Johan*, eigenl. »*wij en hij werden goede maatjes*,” »*gij en Johan zijt goede vrienden*,” dien ten gevolge moest men eigenlijk b. v. ook zeggen *zij zijt goede vrienden met u* (want *zij met u = zij en gij* moesten het praedicaatswerkw. in den 2den pers. bij zich hebben), *ik zijn goede maatjes met Johan*, *wij zijn goede vrienden met Johan* (want *ik met Johan, hij met Johan = ik en Johan, hij en Johan* moesten het praedicaatswerkw. in den 1sten pers. en den 3den pers. meerv. bij zich hebben); ofschoon men echter in deze en dergelijke uitdrukkingen, gelijk uit het meerv. praedicaatssubstant. *maatjes, vrienden* blijkt, ook het door *met* verbonden naamwoord tot het subject rekent, zoo brengt men toch het praedicaatswerkw. en in getal en persoon alleen met het eerste onderwerp in overeenstemming en zegt *zij zijn goede vrienden met u*, *ik ben goede maatjes*, *hij is goede vrienden met Johan*.

§ 74. Soms tijds echter *kan*, ook wanneer de twee of meer enkelvoudige subjecten niet tegenover, maar naast elkaar geplaatst zijn, het praedicaatswerkw. in het enkelvoud staan, en dat wel:

a. zoo men dat praedicaatswerkw. als bij ieder subject afzonderlijk behoorend beschouwt; b. v. *de kalmte in de natuur, het zacht ruischende koeltje, de kabbelende beek verhoogde het rustige en vreedzame karakter van het landschap*;

b. zoo de subjecten de samenstellende deelen van één geheel noemen; b. v. *geld en goed is verloren; huis en hof is verkocht; oud en jong kwam op de been; arm en rijk bracht offers aan het vaderland*; hier namelijk denkt men bij *geld en goed, huis en hof, oud en jong, arm en rijk*, slechts aan ééne zelfstandigheid, aan het geheele vermogen, de geheele onroerende bezitting, de geheele bevolking, ten gevolge waarvan zich het in 't enkelv. staande praedicaatswerkw. niet naar het taalkundig getal, maar naar het getal der werkelijk bedoelde enkelvoudige zelfstandigheid kan richten;

c. zoo de subjecten synoniem zijn, d. i. bijna hetzelfde beteekenen; b. v. *hoogmoed en trots komt vóór den val; arbeidzaamheid en vlijt kan iemand ver brengen*; hier toch bezigt men wel twee substantieven, maar denkt in werkelijkheid slechts aan ééne zelfstandigheid, ten gevolge waarvan zich dan 't praedicaatswerkw., in plaats van naar het taalkundig getal, naar het getal der werkelijk bedoelde enkelvoudige zelfstandigheid kan richten.

§ 75. Worden de twee of meer subjecten door het praedicaatswerkw. van elkaar gescheiden, dan richt zich het verbum alleen naar het naastvoorgaande onderwerp; vgl. b. v. *dit huis zal verkocht worden en dat; zij hebben het gedaan en hij; hij heeft het gedaan en zijn beide broeders*; enz.; hier toch behoort het volgende subject niet tot denzelfden zin als het voorgaande, maar tot een volgenden zin, welks praedicaatswerkw. uitgelaten is.

§ 76. In één geval kan men bij een in 't enkelvoud staand subject het praedicaatswerkw. in het meervoud bezigen, nam. wanneer dat subject een verzamelwoord is, dat een meervoudig substantief als *onechte bijstelling* (vgl. § 90d) naast zich heeft; b. v. *een massa menschen denken er anders over; er zijn mij een paar duiven gestolen*; hier toch bezigt men wel een enkelvoudig substantief als subject, maar denkt in werkelijkheid aan meerdere zelfstandigheden, ten gevolge waarvan zich dan 't praedicaatswerkw., in plaats van naar het taalkundig getal, naar het getal der werkelijk bedoelde zelfstandigheden kan richten.

OVEREENSTEMMING VAN 'T PRAEDICAATSSUBSTANTIEF, -ADJECTIEF EN
-DEELWOORD MET HET BEPAALDE WOORD.

§ 77. Het praedicaatsadjectief en -deelwoord stemt met het woord, waarbij het behoort, d. i. met het subject, het object, de naamvals- of de voorzetselbepaling (vgl. § 61, 65 en 69), overeen in geslacht, getal en naamval; aan den vorm is deze overeenstemming echter niet te merken, doordien ieder adjectief en deelwoord, zoo 't praedicatief staat, onverbogen blijft (vg. 1ste D. § 107b).

§ 78. Het praedicaatssubstantief moet met het woord, waarbij het hoort, d. i. met het subject, het object, de naamvals- of voorzetselbepaling, overeenstemmen *in naamval*. Om alzoo aan het praedicaatssubstantief den behoorlijken vorm te geven, behoeft men er slechts op te letten, welk deel van den zin door het praedicaatssubstant. bepaald wordt.

Zoo hebben we in zinnen als »ik blijf uw vriend,» »hij wordt eerste opzichter,» »hij is de laatste in de klasse,» »zijn broeder is aangesteld als eerste luitenant,» »gij moet als oudste collega voorgaan,» enz. aan uw vriend, eerste opzichter, de laatste, eerste luitenant, oudste collega, enz. den vorm des 1sten naamvals te geven, dewijl deze woorden als praedicaatssubstantieven bij het subject behooren.

In een 4den naamval staan daarentegen de bij 't voorwerp behoorende praedicaatssubstantieven in de volgende zinnen: »wij vinden, achten, noemen hem een grooten gek,» »ik (mann.) noem mij geheel den uwe,» »ik bemin u als mijn trouwsten vriend,» »zij erkennen mij (mann.) als hun meerdere,» »hij betoonde, toonde zich een flinken vent,» »zij doodverven hem als den aanstaanden opvolger van den heer C.,» »wij zullen hem eersten opzichter maken,» enz.; hier toch behooren een grooten gek, den uwe, mijn trouwsten vriend, hun meerdere, enz. bij het object hem, mij, u, enz.; zoo ook in »wij hebben hem als een flinken jongen zien handelen,» »ik heb dien man als eersten bas in de opera hooren zingen,» »laat mij den schuldige zijn,» »ik laat u als schandelijken bedrieger veroordeelen,» »wij lieten hem

als *oudsten collega* voorgaan," enz., waar *jongen, bas, schuldige, bedrieger, collega* praedicaatssubstantieven zijn van 't object.

Voorts lette men op de overeenstemming van 't praedicaatssubstant. met een datiefbepaling in zinnen als in »dien dag als *den tijd* van rust wordt er door niemand gearbeid," »wij brengen u als *onzen weldoener* lof en dank," »hij ried mij aan als *eersten luitenant* naar Indië te vertrekken," enz., waar *den tijd* hij *dien dag* (3de nv. vgl. § 91a), *onzen weldoener* bij u, *eersten luitenant* bij mij behooren; evenzoo op de overeenstemming van 't praedicaatssubstant. met een voorzetselbepaling, als in »hij heeft het op dien man als *zijn gevaarlijksten vijand* afgezien," »wij beklagen ons over u als *den bewerker* van ons ongeluk," »naar u als *den ervarenste* zullen we ons allen richten," enz.

Opmerk. 1. Bij *zich schamen* is het praedicaatssubstant. steeds met het subject verbonden, bij *zich toonen, zich betoonen* met het object; alzoo »hij schaamt zich als *de voornaamste aanstoker van dat kwaad*," d. i. »hij schaamt zich in hoedanigheid van voorn. aanstoker," doch *hij toont zich een flinken vent*, d. i. »hij toont zich in de hoedanigheid van een flinken vent." Bij *zich voordoen, zich gedragen, zich aanstellen* is het vergezellende zelfst. nw., met *als*, geen praedicaatssubstantief, maar een *bijwoordel. bijzin van vergelijking met een uitgelaten praedicaatswerkw.* (vgl. § 66 aan 't einde en § 113 opm. 4; in »hij doet zich voor als *een fatsoenlijke jongen*," »hij gedraagt zich, stelt zich aan als *een krankzinnige*," enz. kan als door *gelijk* vervangen worden en moet in de gedachte achter *jongen* en *krankzinnige* de bijzin aangevuld worden met »zich voordoet," »zich gedraagt," »zich aanstelt." *Jongen, krankzinnige* staat daarom als subject van het in den bijzin uitgelaten praedicaatswerkw. in den 1sten naamw.

§ 79. In *getal* en *geslacht* kan het praedicaatssubstant. of overeenkomen met of verschillen van het subject; vgl. b.v. *hij is soldaat, zij is moeder, dat is de waarheid, het waren mijn vrienden, zij waren allen geheel verbazing*, enz. Wordt intusschen een substantief, dat een levende zelfstandigheid noemt en voor een mannelijk en vrouwelijk wezen een verschillende benaming heeft, als praedicaatssubstantief verbonden met een zelfstand. naamw. ,

dat een levenlooze zelfstandigheid noemt en dus slechts een grammaticaal geslacht heeft, dan richt zich het praedicaatssubstant. in geslacht naar het bepaalde naamwoord; vgl. b. v. *men noemt te recht de luiheid de moeder (niet den vader) van alle kwaad; de zon is de voedster van de aarde, enz.*

DE BEPALINGEN BIJ HET SUBSTANTIEF, HET ZELFSTANDIG VOORNAAMWOORD,
HET ADJECTIEF, HET DEELWOORD, DEN LOCATIEVEN EN
DEN NAAMWOORDELIJKEN INFINITIEF.

§ 80. Het *substantief*, hetzij dit als subject (z. § 58), hetzij het als object (zie § 59 a), hetzij het als naamvals- of voorzetselbepaling (zie § 59b), hetzij het als praedicaatssubstantief (zie § 61, 65, 69) in den zin voorkomt, kan de volgende bepalingen bij zich nemen:

a. een lid- of voornaamwoord (*voornaamwoordelijke* of *pronominale bepaling van 't subject, van 't object, van de naamvals- of voorzetselbepaling of van 't praedicaatssubstantief*); b. v. »de, die, dezelfde man sterft,» »hij is dezen morgen gestorven,» »hij is een, de moordenaar,» enz.;

b. een bijvoeg. naamw. (*bijvoegelijke* of *adjectieve bepal. van 't subj., van 't obj., van de naamvals- of voorzetselbep. of van 't praedicaatssubstantief*); vgl. b. v. »roode wijn smaakt goed,» »hij drinkt rooden wijn,» »hij weekt zijn brood in rooden wijn,» »hij blijft een goed vriend,» zoodanige adjectieven noemt men, dewijl ze steeds attributief (vgl. Iste D. § 98) staan, ook wel *attributive bepalingen*;

c. een deelwoord (*deelwoordelijke* of *participiale bepal. van 't subj., van 't obj., der naamvals- of voorzetselbepal. of van 't praedicaatssubstantief*); b. v. »blaffende honden bijten niet,» »hij vond een stervenden hond,» »men sprak over den naderenden winter,» »dat is het door mij verkochte huis,»

d. van een telwoord (*telwoordelijke* of *numeraal bepal. van 't subj., van 't obj., der naamvals- of voorzetselbepaling of van 't praedicaatssubstantief*); b. v. »vier soldaten zijn gewond,» »hij doodde vele muizen,» »hij was bedekt met tien wonden,» »dat zijn tien el,»

e. een ander volgend substantief, dat de door 't voorafgaande zelfst. naamw. genoemde zelfstandigheid nog met een anderen naam noemt (*bijstelling of appositie van 't subject, van 't object, der naamvals- of voorzetselbepaling of van 't praedicaats-substant.*); b. v. »bij het graf spreekt de leeraar, aller vriend, een kort woord,» »ik heb oom Jacob» of »Jacob mijn oom gezien,» »wij hebben met Balthazar, den *wijnkooper*, gereisd,» »hij is Balthazar, de *wijnkooper*;» gewoonlijk wordt de bijstelling zonder verbindend voegwoord aan het substantief toegevoegd; somtijds echter neemt zij een voegwoord (*en, ook, enz.*) bij zich, als b. v. in »de drukker *en uitgever* is hier geweest,» »onze koning *en keizer* is gestorven,» »die God, *ook uw beschermer*, zal u niet verlaten,» enz.;

f. een substantief of zelfstandig voornw., in den 2den naamv., ter noeming of aanwijzing der zelfstandigheid, welke in eenige betrekking met de bepaalde zelfstandigheid staat (*genitiefbepaling van 't subj., van 't obj., der naamvals- of voorzetselbepaling of van 't praedicaatssubstant.*); b. v. »de boeken mijns *vaders* liggen hier,» »ik betreur den dood *van hem* zeer,» »op den dag uwer *verjaring* komen we bij u,» »wij achten hem als weldoener *van 't land*;»

g. een door een voorzetsel voorafgegaan substantief of zelfstandig voornw., ter noeming of aanwijzing der zelfstandigheid, welke in eenige betrekking tot de bepaalde zelfstandigheid staat (*voorzetselbepaling of praepositionale bepaling van 't subj., 't obj, der naamvals- of voorzetselbep. of van 't praedicaatssubstantief*); b.v. »die brief *op de tafel* is voor u,» »ik heb een huis *in de Hoogstraat* gekocht,» »met het geld *uit de bank* zal ik u betalen,» »dat noem ik een reis *met hindernissen*;» »*buiten (behalve) u* heeft hij geen verwanten,» enz.; hiertoe rekene men ook het door het voegw. *dan* of *als* voorafgegane substant. of voornw., dat gebezigd wordt na een zelfstandig naamwoord, met *geen*, of na een zelfst. naamw., dat, van een vragend voornw. vergezeld, in een vraag voorkomt, waarop men een ontkennend antwoord verwacht; hier toch heeft het voegw. *dan, als* dezelfde kracht en beteekenis als een voorzetsel *behalve*,

buiten; vgl. b. v. »hij heeft geen ander geld dan, als dit;» »welken advokaat kan ik beter vertrouwen dan, als den uwen?» enz.;

h. een bijwoord of een bijwoordelijke uitdrukking van plaats of tijd of, zoo 't substantief een zelfstandig voorgestelde openb. v. best. noemt, dus een *verbaal substant.* is (vgl. § 35), van wijze of richting (*bijwoordelijke of adverbiale bepaling van 't subj., van 't obj., van de naamvals- of voorzetselbepal. of van 't praedicaatssubstant.*); b. v. »deze man hier heeft het gezegd,» »de courant van gisteren bevatte veel nieuws», »één stap terug kan hem in de diepte doen vallen,» »ik heb den weg hierheen gevonden,» »ik lees de courant van vandaag,» »op de vergadering gisteren waren weinig leden aanwezig,» »dat is een beweging naarrechts,» enz.;

i. een zoogenaamden *locatieven* infinitief (vgl. § 24b) (*locatieve-infinitiefbepaling van 't subj., van 't obj., van de naamvals- of voorzetselbepal. of van 't praedicaatssubstant.*); b. v. »de gewoonte te (om te) snuiven is hem bijgebleven,» »hij bood u de gelegenheid te (om te) gaan,» »uit vrees u te krenken heb ik toegegeven,» »dat noem ik lust om te werken,» enz.

Opmerk. De pronominale, de adjectieve en de participiale bepaling stemt natuurlijk in geslacht, getal en naamval overeen met het substantief, waarbij het behoort.

§ 81. Een *zelfstandig voornaamwoord*, hetzij het als subject, hetzij het als object, hetzij het als naamvals- of voorzetselbepaling (vgl. § 58, 59a en b) in den zin voorkomt, kan de volgende bepalingen bij zich nemen:

a. een *bijstelling* (van 't subj., van 't obj. of van de naamvals- of voorzetselbepal.; vgl. § 80 e); b. v. »ik, uw vriend, zal u helpen,» »mij, zijn weldoener, heeft hij verraden,» »voor u, zijn redder, zou hij door 't vuur loopen;»

b. een *genitiefbepaling* (van 't subj., van 't obj. of van de naamvals- of voorzetselbepal.; vgl. § 80 f); b. v. »wie uwer zal dat zeggen?» »hier hebt gij de boeken mijns vaders en die mijns broeders,» »gij wilt door niemand van ons geholpen worden;»

c. een *voorzetselbepaling* (van 't subj., van 't obj. of van de naamvals- of voorzetselbepaling; vgl. § 80g); b. v. »die brief op

de tafel is voor u , die op den lessenaar voor uw broeder ;”
 »het huis in de Nieuwstraat behoud ik , maar dat op de Hoog-
 straat verkoop ik ,” »geef hem daar aan 't einde der bank het
 boek ;” »behalve (buiten) mij heeft niemand het gezien ;” enz. ;
 hiertoe rekene men ook het door het voegw. *dan* of *als* vooraf-
 gegane substant. of voornw., dat gebezigd wordt na *niemand* ,
niets , of na een vragend voornw., dat in een vraag voorkomt ,
 waarop men een ontkennend antwoord verwacht ; hier toch heeft
 het voegw. *dan* , als dezelfde kracht en beteekenis als een voorzetsel
behalve , *buiten* ; vgl. b. v. »niemand *dan* , als ik weet het ;” »wie
dan hij weet er van ?” »wat heeft de dichter *dan* zijn zan-
 gen ?” ; zulk een bep. met *dan* of *als* kan ook bij 't praedicaats-
 voornwoord behooren , als b. v. in »hij is niets *dan* een verkwis-
 ter ;” »wat is hij *dan* , als een verkwister ?” enz.

d. een *bijwoordelijke bepaling* (van 't subj. , van 't obj. of van
 de naamvals- of voorzetselbepal. ; vgl. § 80h) ; b. v. »gij daar moet
 zwijgen ,” »jou daar zal ik eens onder handen nemen ,” »geef
 hem hier het boek ;”

e. een *locatieve-infinitiefbepaling* (van 't subj. , van 't obj. of
 van de naamvals- of voorzetselbepaling ; vgl. § 80i) ; b. v. »het
 bevel om zich marschvaardig te maken kwam vroeg genoeg ,
 maar dat *om op te rukken* veel te laat ,” »de gewoonte om te
 snuiven heeft hij zich afgewend , maar die *om te rooken* wil hij
 niet laten varen ,” »noch door de neiging om te sparen moogt
 gij u tot gierigheid , noch door die *om mild te zijn* tot verkwis-
 ting laten verleiden.”

§ 82. **Opmerking** bij § 80e en § 81a. De bijstelling moet in
 denzelfden naamval staan als het bepaalde naamwoord ; b. v.
 »Balthazar Gerards heeft Willem , den vader des vaderlands ,
 vermoord ;” »zou ik hem , mijn besten vriend , verraden ?” »ik zal
 u , armen vent , helpen ;” enz. Staat het van een bijstelling ver-
 gezelde naamwoord in den genitief , dan bezigt men dit regel-
 matig in den met *van* omschreven vorm ; en daar nu in dat ge-
 val het naamwoord zelve als door een voorzetsel geregeerd in
 den 4den nv. staat , komt ook de bijstelling in dien naamval
 voor ; vgl. b. v. »de dood van Willem , den Zwijger ;” niet *Wil-*

lems, des Zwijgers. Slechts in één geval kan men het naamwoord in den verbogen vorm bezigen, nam. wanneer de appositie een eigennaam is; staat dat naamwoord dan achter 't substantief, waarbij het als genitiefbepaling behoort, dan blijft de appositie onverbogen, als b. v. in »de rijkdom *der firma Rothschild,*» »de nalatenschap *der gebroeders Koopman,*» »het huis *des heeren Koopman,*» enz.; staat daarentegen het naamwoord vóór het substantief, waarbij 't als genitiefbepaling behoort, dan blijft dat naamw. zelve onverbogen, terwijl slechts de appositie den vorm des 2den naamvals aanneemt; vgl. b. v. »*Oom Willems kinderen,*» »*Koning Johans* regeeringsdaden,» »*Tante Maries* boeken" (vgl. Iste D. § 67f), enz.

Voorts is nog op te merken, dat een bijstelling somtijds ook bij een geheel en voorafgaanden zin kan behooren, als b. v. in »hij is in zijn onderneming geslaagd, *een geluk*, dat, hij voornamelijk aan u te danken heeft;" let hierbij in 't bijzonder op die zinnen, welke met een betrekkel. vnw., dat van een substantief gevolgd wordt, aanvangen en waarin dat substantief als een appositie van den vorigen zin te beschouwen is; vgl. b. v. »hij is in zijn onderneming geslaagd, welk *geluk* hij voornamelijk aan u te danken heeft" (vgl. Iste D. § 150).

§ 82. Het *adjectief*, hetzij het als praedicaatsadjectief (§ 61, 65 en 69), hetzij het als adjectieve bepaling van 't subj., 't obj., de naamvals-, de voorzetselbepaling of van 't praedicaatssubstant. (vgl. § 80b) voorkomt, kan, evenals het praedicaatswerkw. (vgl. § 59), de volgende bepalingen bij zich nemen:

a. een substantief of een zelfstandig voornw. als *object* der in 't adjectief opgesloten liggende bewerking (vgl. § 92b) (*object bij een praedicaatsadjectief* of *bij een adjectieve bepaling*); vgl. b.v. »men is *den brand* meester," »wij zijn *dat kwijt*," »het zich *geen misdaad* bewuste geweten kan rustig zijn," enz.; zie voor meer voorbeelden en voor de verklaring van dat object t. a. pl. (dergelijke objecten bij een adjectieve bepaling zijn zeldzaam);

b. een substant. of een zelfstandig vnw. als naamvals- of voorzetselbepaling, ter noeming of aanwijzing van een zelfstandigheid, waarmede de bepaalde zelfstandigheid bij het vertoonen harer

eigenschap in eene betrekking van aanraking of verwijdering staat of komt (vgl. § 59b) (*naamvals- of voorzetselbepaling bij 't praedicaatsadjectief of bij de adjectieve bepaling*); vgl. b. v. »hij is uwer niet waardig;» »hij is vol van allerlei plannen,» »hij is goed van hart,» »wij maakten dien jongen rood van schaamte,» »ik was 's zwerfens moe,» »zij waren los van alle zorgen en wars van alle onrecht,» »die gewoonte is u eigen,» »ik ben boos op u,» »dat is gunstig voor hem,» »wij zijn tevreden over u,» »deze u ongunstige uitslag smart ons,» »wij hebben de ons voordeelige voorwaarden aangenomen,» »de op zijn rijkdom trotsche mensch is belachelijk,» enz.; in deze en dergelijke uitdrukkingen namelijk komen de of door het praedicaatsadjectief *waardig, vol, goed, rood, moe, los, wars, eigen, boos, gunstig, tevreden*, of door de adjectieve bepaling *ongunstige, voordeelige, trotsche*, bepaalde zelfstandigheden *hij, dien jongen, ik, zij, gewoonte*, enz. enz., bij het vertoonen harer eigenschap in eene betrekking van aanraking of verwijdering met de door de naamvals- of de voorzetselbepaling genoemde of aangewezen zelfstandigheden *uwer, plannen, hart, schaamte, het zwerfen, zorgen, onrecht, u*, enz. enz.;

c. een *naamwoordelijke* infinitief, met voorafgaand voorzetsel, ter uitdrukking van een openb. v. best., waarmede de bepaalde zelfstheid bij het vertoonen harer eigenschap in eene betrekking komt of staat (vgl. § 59c) (*naamwoordelijke-infinitiefbepaling bij 't praedicaatsadject*); vgl. b. v. »hij is dom genoeg om dat te gelooven;» »hij is spaarzaam zonder daarom gierig te zijn,» enz.; bij de adjectieve bepal. is de naamwoordelijke-infinitiefbepal. niet gebruikelijk;

d. een *locatieve* infinitief, die tot het praedicaatsadject. of de adjectieve bepal. in de betrekking staat, welke men door de praepositie *tot (naar, op, aan)* of door *in* zou kunnen uitdrukken. (vgl. § 24, 25 en 59d) (*locatieve-infinitiefbepal. bij 't praedicaatsadject. of bij de adjectieve bepal.*); vgl. b. v. »wij zijn begeerig dat te vernemen,» »gij zijt verplicht te gehoorzamen,» »wij zijn bevoegd dat te doen,» »ik ben verwonderd, gelukkig dat te hooren» (vgl. § 25c), »hij is bezig te overleggen» (vgl. § 25f), »de te lezen boeken,» met een verzwegen adjectieve bepaling *verplichte, geschikte* (vgl. § 24c op 't einde), enz.;

e. een *bijwoord*, ter aanduiding van den *graad* der eigenschap (*bijwoordelijke bepal. bij 't praedicaatsadject. of bij de adjectieve bepal.*); vgl. b. v. »het is *zeer* goed,» »zij zijn *al te* brutaal;» »een *uiterst* solied huis;» enz.

§ 84. Het *deelwoord*, hetzij het als praedicaatsdeelwoord (§ 61, 65 en 69), hetzij het als deelwoordelijke bepaling van 't subject, 't object, de naamvals-, de voorzetselbepaling of van 't praedicaatssubstantief (vgl. § 80c) voorkomt, kan dezelfde bepalingen bij zich hebben als 't praedicaatswerkwoord (vgl. § 59); alzoo:

a. een *object* (*bij 't praedicaatsdeelw. of bij de deelwoordelijke bepal.*); b. v. »zijn geheele *vermogen* verloren hebbende is hij naar Amerika gegaan;» »de *veel haver* etende paarden zijn zeer vurig;» enz.;

b. een *naamvals- of voorzetselbepal.* (*bij 't praedicaatsdeelw. of bij de deelwoordelijke bepal.*); b. v. »bevrijd van alle zorgen gaan wij op reis;» »aan het *vuur* zittende is hij in slaap gevallen;» »de *u* niet bevallende stoffen kunt gij terugzenden;» »de *in de kast* liggende boeken behooren mij;» enz.;

c. een *naamwoordelijke-infinitiefbepaling* (*bij 't praedicaatsdeelw. of bij de deelwoordelijke bepal.*); b. v. »zijn *vermogen door* op de beurs *te speculeeren* verloren hebbende is hij naar Amerika gegaan;» »de *om hem te waarschuwen* afgezonden brief was niet aangekomen;» enz.;

d. een *locatieve infinitiefbepaling* (*bij 't praedicaatsdeelw.*); b. v. »denkende goed *te handelen* heb ik hem dadelijk daarvan bericht gegeven;» enz.; *bij de deelwoordelijke bepal.* is de locatieve-infinitiefbepaling niet gebruikelijk;

e. een *bijwoordelijke bepaling* (*bij 't praedicaatsdeelw. of bij de deelwoordelijke bepal.*); b. v. »hij liep *hard* schreeuwende weg;» »den *ijverig* werkenden leerling moet men aanmoedigen;» enz.

§ 85. En de *naamwoordelijke* en de *locatieve infinitief*, hetzij deze als bepaling van een praedicaatswerkw. of van een substantief of adjectief staat (vgl. § 24 en 25), kan zelve weder gelijke bepalingen bij zich nemen als het praedicaatswerkwoord (vgl. § 59); alzoo:

a. een *object* (bij de naamwoordelijke- of de locatieve-infinitiesbepaling); b. v. »gij verteert veel geld door zoo dure sigaren te rooken;» »hij beval mij zijn vader te roepen;» enz.;

b. een *naamvals-* of *voorzetselbepaling* (bij de naamwoordelijke- of de locatieve infinitiesbepaling); b. v. »door mij dat te zeggen hebt gij u veel moeite bespaard;» »gij hebt alles gedaan zonder aan mij te denken;» »hij wil zijn vader gelijken;» »ik zag hem op straat liggen;» enz.;

c. een *naamwoordelijke-infinitiesbepaling* (bij de naamwoordelijke- of de locatieve-infinitiesbepaling); b. v. »door te handelen zonder te denken berokkent gij u veel nadeel;» »hij werkt hard om vroeg naar huis te kunnen gaan;» enz.;

d. een *locatieve-infinitiesbepaling* (bij de naamwoordelijke- of de locatieve-infinitiesbepaling); b. v. »zonder den aangeklaagde gelegenheid te geven zich te verdedigen veroordeelden de rechters hem;» »ik ben begeerig u te hooren spelen;» enz.;

e. een *bijwoordelijke bepaling* (bij de naamwoordelijke- of de locatieve-infinitiesbepaling); b. v. »door niet te rooken spaart gij veel geld;» »wij willen hard werken;» enz.

§ 86. **Opmerking** bij § 59b, § 84b en § 85b. De bij een praedicaatswerkwoord (vgl. § 59b), een praedicaatsdeelwoord of deelwoordelijke bepaling (vgl. § 84b), een naamwoordelijken of locatieven infinitief (vgl. § 85b) behoorende naamvals- of voorzetselbepaling noemt of wijst aan ten opzichte van de door dat praedicaatswerkwoord, dat deelwoord, dien naamwoordelijken of dien locatieven infinitief uitgedrukte openbaring van bestaan:

a. de plaats of richting der openb. v. best. (naamvals- of voorzetselbepaling van plaats of richting bij 't praedicaatswerkw., 't praedicaatsdeelwoord of de deelwoordelijke bepaling, den naamwoordelijken of den locatieven infinitief); vgl. b. v. »hij loopt op straat;» »hij gaat zijns weegs;» »ik vond hem op den stoel ingeslapen;» »een op zijn bed liggend mensch;» »door naar huis te gaan;» »hij zag u op straat loopen;» enz.;

b. de wijze der openb. v. best. (naamvals- of voorzetselbepaling van wijze bij 't praedicaatswerkw., 't praedicaatsdeelw. enz. enz.); vgl. b. v. »gelukkigerwijze is hij hier;» »ik spreek in ernst;» »schoon

met den grootsten ijver arbeidende kom ik toch niet klaar," »de op die manier verrichte arbeid," »zonder met kracht er op aan te dringen." »het moet met lust gedaan worden," enz.;

c. den tijd der openb. v. best. (naamvals- of voorzetselbepal. van tijd bij 't praedicaatswerkw. enz. enz.); vgl. b. v. »hij gaat 's avonds nooit uit," »wij gaan den eersten Juli op reis," »vlak na den eten wandelende voel ik mij steeds wel," »het vanavond afgestoken vuurwerk," »om den geheelen dag te werken," »hij wil om zes uur komen," enz.;

d. de omstandigheid, waarin de openb. v. best. plaats heeft (naamvals- of voorzetselbepal. van omstandigheid bij 't praedicaatswerkw. enz. enz.); vgl. b. v. »hij verkeert in dat geval," »bij eenige uitvoerbaarheid zal dat tot stand komen," »ook bij (niettegenstaande) uwe belofte ben ik nog niet tevreden gesteld," »wij vonden hem in groote armoede levende," »een in groote angst verkeerend mensch," »in bekrompen omstandigheden te leven is geen schande," »ik dwing hem bij zijn besluit te blijven," enz.;

e. de oorzaak of reden der openb. v. best. (naamvals- of voorzetselbepal. van oorzaak of reden bij een praedicaatswerkw., enz. enz.); vgl. b. v. »hij beeft van koude," »ik schrikte van hem," »wat treurt gij"? (vgl. § 94b), »schreiende van pijn liep hij weg," »de op vereerend verlangen optredende kunstenaar," »alvorens u over dat bericht te verheugen," »wij zagen hem uit angst wegloopen," enz.;

f. het middel der openb. v. best. (voorzetselbepal. van middel bij het praedicaatswerkw. enz. enz.); vgl. b. v. »hij snijdt het brood met een mes," »hierdoor bereik ik mijn doel," »schoon het bij eede verzeikerend hebt gij mij toch niet geloofd," »de bij de wet bepaalde examens," »om dat door bewijzen te slaven," »wij leeren met de pen teekenen," enz.;

g. het doel der openb. v. best. (voorzetselbepal. van doel bij het praedicaatswerkw. enz. enz.); vgl. b. v. »hij vraagt mij om geld," »ik doe het om de eer," »op reis gaande ontvingen we dat bericht," »de ter dood veroordeelde misdadiger," »door voor geld te werken," »zij zijn bereid zich op genade of ongenade over te geven," enz.;

h. het gevolg der openb. v. best. (voorzetselbepal. van gevolg bij

het praedicaatswerkw. enz. enz.); vgl. b. v. »dat strekt u tot schande,» »wij vonden hem tot zijn voordeel veranderd,» »de tot onze tevredenheid afgeloopen werkzaamheden,» »door tot uw nadeel te spreken,» »wij hoorden hem tot onze verbazing dat zeggen,» enz.;

i. de zelfstandigheid, ten opzichte waarvan de openb. v. best. plaats grijpt (naamvals- of voorzetselbepal. van betrekking bij het praedicaatswerkw. enz. enz.); vgl. b. v. »hij schaamt zich uwer,» »wij zwijgen van die zaak,» »wat helpt u dat» (vgl. beneden § 94b), »het gaat goed met mijne gezondheid,» »juist over hem sprekend viel mij dat in,» »de omtrent dat plan loopende geruchten,» »zonder aan de waarheid te twijfelen.» »gij behoeft voor de mislukking van die onderneming niet te vreezen» enz.

k. de zelfstandigheid, in overeenstemming waarmede of in afwijking waarvan de openb. v. best. plaats heeft (naamvals- of voorzetselbepal. van overeenstemming of afwijking bij het praedicaatswerkw. enz. enz.); vgl. b. v. »het geschiede naar uw wil,» »zijn bekwaamheid is beneden het gewone peil, »dat heet naar zijn bevel geschied,» »de volgens voorschrift opgestelde oorkonden,» »door tegen mijn wil te handelen,» »dat kan nog boven uw verwachting uitvallen,» enz.

l. de zelfstandigheid, tot of met scheiding waarvan de openb. v. best. plaats heeft (naamvals- of voorzetselbepal. van scheiding bij het praedicaatswerkw. enz. enz.); vgl. b. v. »hij geneest van die ziekte,» »wij bevrijden u van den last,» »gij kunt daar gezond blijven mits u onthoudende van sterken drank,» »de van alles beroofde man,» »zonder van hem af te gaan,» »wij willen zonder u beraadslagen,» enz.; hiertoe behooren alle genitiefopelingen van de verloren bezitting of den opgeheven last (zie § 90f) en van de vermeden handeling (zie § 90g);

m. de zelfstandigheid, in vereeniging waarmede of met aanraking waarvan de openb. v. best. plaats grijpt (naamvals- of voorzetselbepal. van vereeniging of aanraking bij 't praedicaatswerkw. enz. enz.); vgl. b. v. »dat boek hoort mij,» »dat kleed past u,» »wij gedenken uwer,» »haal mij dat boek,» »zij veroorzaken mij veel verdriet,» »altijd alleen voor zich zelf zorgende vergeest hij zijn naaste,» »met mij medegaande kunt gij het krijgen,» »de

uw vriend ten deel gevallen onderscheiding,” »de voor u betaalde schulden,” »zonder zijn vader, op zijn vader te gelijken,” »door zijn vijand te ontloopen,” »wij zijn verplicht hem dat te geven,” »hij was bezig u tegen te werken,” enz.; hiertoe behooren alle genitiefbepalingen van de bezitting, van den bezitter (vgl. § 89f en g), alle datiefbepalingen van den of het belanghebbende, den belangstellende, den bezitter, den tegenovergestelde en den of het soortgelijke of bij iets hoorende (vgl. § 91b—f).

§ 87. **Opmerking** bij § 83b. De bij een praedicaatsadjectief of een adjectieve bepaling behorende naamvals- of voorzetselbepaling noemt of wijst aan ten opzichte van de kenmerkende eigenschap der door 't adjectief aangewezen zelfstandigheid:

a. de plaats, waar of de richting, waarin die eigenschap zich vertoont (naamvals- of voorzetselbepal. van plaats of richting bij 't praedicaatsadject. of de adject. bepal.; vgl. § 86a); b. v. »hij werd tot aan de ooren toe rood,” »de in die kamer aanwezige gasten,” enz.;

b. de wijze, waarop die eigenschap zich vertoont (naamvals- of voorzetselbepal. van wijze bij 't praedicaatsadject. of de adject. bepal.; vgl. § 86b); b. v. »hij is spaarzaam met mate,” »een met overleg werkzaam arbeider,” enz.;

c. den tijd, waarin die eigenschap zich vertoont (naamvals- of voorzetselbepal. van tijd bij het praedicaatsadject. of de adjectieve bepal.; vgl. § 86c); b. v. »hij is reeds een jaar uitlandig,” »de destijds aanwezige badgasten,” enz.;

d. de omstandigheid, waarbij die eigenschap zich vertoont (naamvals- of voorzetselbepal. van omstandigheid bij 't praedicaatsadject. of de adject. bepal.; vgl. § 86d); b. v. »het plan is alleen bij uwe medewerking uitvoerbaar,” »een in dat geval onmogelijke onderneming,” enz.;

e. de oorzaak of reden dier eigenschap (naamvals- of voorzetselbepal. van oorzaak of reden bij 't praedicaatsadject. of de adject. bepal. vgl. § 86e); b. v. »hij is moe en mat van den arbeid,” »zie hem daar rood van schaamte” (vgl. voorts § 90c), »een om die redenen onuitvoerbaar plan,” enz.;

f. het middel, waardoor zich die eigenschap vertoont (naamvals-

of voorzetselbep. van middel bij 't praedicaatsadject. of de adject. bepal. ; vgl. § 86f) ; b. v. »dat doel is alleen met zulke middelen bereikbaar ,” »een door vele documenten bewijsbaar recht ,” enz. ;

g. het doel dier eigenschap (naamvals- of voorzetselbepal. van doel bij 't praedicaatsadject. of de adject. bepal. ; vgl. § 86g) ; b. v. »dat is zeer bevorderlijk tot uw plan ,” »ik ben zeer benieuwd naar den uitslag ,” »de naar alles begeerige mensch ,” enz. ;

h. het gevolg dier eigenschap (naamvals- of voorzetselbepal. van gevolg bij een praedicaatsadject of een adject. bepal. ; vgl. § 86h) ; b. v. »hij wordt tot mijne verbazing gezond ,” »een tot overdrijving toe geestdriftig man ,” enz. ;

i. de zelfstandigheid, ten opzichte waarvan zich die eigenschap vertoont (naamvals- of voorzetselbepal. van betrekking bij het praedicaatsadject. of een adjectieve bepal. ; vgl. § 86i) ; b. v. »hij is klein van gestalte ,” »hij is goed van hart” (vgl. voorts § 89h), »een u in grootte u niet ongelijk persoon ,” »de daarvoor bevreemde mensch ,” enz. ;

k. de zelfstandigheid, in overeenstemming waarmede of in afwijking waarvan zich deze eigenschap vertoont (naamvals- of voorzetselbepal. van overeenstemming of afwijking bij het praedicaatsadject. of eene adjectieve bepal. ; vgl. § 86k) ; b. v. »dat is naar mijn gevoelen mogelijk ,” »een boven alle beschrijving slordige jongen ,” enz. ;

l. de zelfstandigheid, tot of met scheiding waarvan die eigenschap zich vertoont (naamvals- of voorzetselbepal. van scheiding bij het praedicaatsadject. of eene adject. bepal. ; vgl. § 86l) ; b. v. »wij zijn vrij van die verplichting ,” »een van dien arbeid afkeurig leerling ,” enz. ; hiertoe behooren alle genitiefbepalingen van de verloren bezitting of den opgeheven last (z. § 90f) en van de vermeden handeling (z. § 90g) ;

m. de zelfstandigheid, in vereeniging waarmede of met aanraking waarvan die eigenschap zich vertoont (naamvals- of voorzetselbepal. van vereeniging of aanraking bij 't praedicaatsadject. of de adject. bepal. ; vgl. § 86m) ; b. v. »dat is mij voordeelig, nadeelig ,” »de u vijandige generaal ,” enz. ; hiertoe behooren

alle datiefbepalingen van den belanghebbende, den belangstellende, den bezitter, den tegenovergestelde en den, het soortgelijke of bij iets behoorende (vgl. § 91g).

DE GENITIEFBEPALINGEN.

§ 88. De *genitief* drukt tweeërlei betrekking tusschen omstandigheden uit:

of die van *aanraking, vereeniging,*

of de tegenovergestelde van *verwijdering, scheiding.* Welzeer in 't oog te houden is: dat de *genitief* zoowel door de omschrijving met **van** als door *verbuiging des substantiefs of voornaamwoords aangewezen wordt.* Bij het gebruik van **van** is dus wel te onderscheiden, of we met een omschreven *genitief* dan wel met een gewoon voorzetsel te doen hebben (zie *ben. Algemeene opmerk.* bl. 88).

§ 89. De betrekking van *aanraking, vereeniging* tusschen zelfstandigheden wordt uitgedrukt:

a. door den *genitief van plaats of richting,* want de plaats waarop, de richting waarin (de weg waarop) zich een zelftheid bevindt, staat met deze laatste in *aanraking*; vgl. b. v. den 2den nv. in bijwoordelijke uitdrukkingen, als *allerwegen, zijns weegs* (b. v. »hij gaat zijns weegs,» d. i. op zijn weg) en de als bijwoorden gebezigde substantieven (z. Iste D. § 185b) *rechts, links, achterwaarts, voorwaarts, zijdelings, ruggelings,* enz.;

b. door den *genitief van wijze,* want wat bij de openb. v. best., die in een »komen, verkeerren, brengen in een *stand*» bestaat, de *richting* is, *waarin* men gaat, staat, brengt, dat is bij de andere openbaringen van bestaan de *wijze,* waarop men handelt, in een toestand verkeert, komt, enz.; vgl. b. v. den 2den nv. in de bijwoordelijke uitdrukkingen, als *gelukkigerwijze, ouder gewoonte,* de als bijwoorden gebezigde substantieven (vgl. Iste D. § 185b) *fluks, onverhoeds, doorgaans, zachtjes, losjes, stillejtes,* enz.;

c. door den *genit. van den tijd wanneer* (iets plaats heeft), want de tijd, waarin eene zelftheid haar bestaan openbaart, staat met deze zelfsth. in *aanraking*; vgl. b. v. de als bijwoorden gebezigde

substantieven, in den 2den nv., *dagelijks, maandelijks, enz.* (zie Iste D. § 185b); voorts ook *daags daarna, dezer dagen, 's winters, 's zomers, des daags, 's morgens, 's avonds, 's nachts, van den winter* (b. v. »er is van den winter veel sneeuw gevallen"), *van den zomer, vandaag, vanmorgen, vanavond, vannacht, enz.*; let wel op het verschil, dat het gebruik maakt tusschen de met *van* omschreven vormen, die een bepaald tijdpunt aanwijzen, en de verbogen vormen, welke een algemeen, een onbepaald begrip uitdrukken (alzo = »elken winter, zomer, enz."); alleen *daags*, met een daarop volgend bijwoord (als b. v. *daags te voren, daarna*) en *dezer dagen* wijzen een bepaald tijdstip aan en maken dus hierop een uitzondering;

d. door den *genit. van het kenmerk*, want het kenmerk van eenige zelfstandigheid bevindt zich met deze zelftheid in aanraking; vgl. b. v. »het uur *van aankomst*," »de tijd *van vertrek*," »de jaren *des ouderdoms*," enz.;

e. door den *genit. van hoedanigheid*, want de hoedanigheid, waarvan eenige zelftheid voorzien is, bevindt zich in aanraking met die zelftheid; vgl. b. v. »hij loopt *blootshoofds*," »hij is er *heelshuids* afgekomen," »een man *van aanzien*," »een zaak *van belang*," »een leven *van plezier*," »een veldheer *van grootte bekwaamheid*," enz.; als *hoedanigheid* geldt ook de *leeftijd*, de *lengte*, *breedte*, *hoogte*, *diepte*, *dikte*, het *gewicht*, de *waarde* (*prijs*), als b. v. in »een kind *van zes jaar*," »een huis *van zes meter* in de breedte, *van acht meter* in de diepte, *van vijf meter* in de hoogte," »een zalm *van zes pond*," »een japon *van vijf gulden*," »hij is *uwer* niet waardig," »een bankbiljet *van honderd gulden*," enz.;

f. door den *genit. van de bezitting*, want de zelfsth., die in iemands bezit is, verkeert in aanraking met dien persoon, d. i. bezitter; vgl. b. v. »hij is voorzien *van geld*," »de bezitter, eigenaar *van dien tuin*," »hij is vol *van allerlei plannen*," »zij zijn vol *zoeten wijns*," enz.; als *bezit* geldt ook *geestelijk bezit*, d. i. het *gewetene*, *bekende*, *kennis*, als in »hij is zeker *van die zaak, der zake zeker*" (*zeker* = zeker wetende"), »moge hij *mijner* nog indachtig zijn," *des* (vgl. Iste D. § 163) in *deskundig*, »hij is een kenner *van patrijzen*," enz.;

g. door den *genit. van den bezitter*, want de zelfstheid, die iets bezit, verkeert in aanraking met de zelfstheid, die in bezit is; vgl. b. v. »het huis mijns vaders," »het kleed mijner zuster," »uw moeders verjaardag" (vgl. Iste D. § 67f), enz.; voorts ook uitdrukkingen als »een vriend der waarheid," »de vogelen des wouds," »de veldheer der soldaten," enz., waar het in den 2den nv. staande substantief de bezittende zelfstheid noemt (vgl. b. v. zinnen, als »de waarheid heeft, bezit in hem een vriend," »het woud heeft, bevat vogels," »de soldaten hebben in hem een veldheer," enz.);

h. door den *genit. van betrekking (relatieven genit.)*, welke de zelfstheid noemt, in betrekking waarmede, ten opzichte waarvan iemand of iets een openb. v. best. of een eigenschap vertoont; want de zelfstheid, ten opzichte van welke iemand of iets een openb. v. best. of een eigenschap vertoont, is met dien iemand of dat iets in aanraking; vgl. b. v. den ouden vorm voor den 2den nv. onzijd. enk. van *de* (vgl. Iste D. § 163), nam. *des* in *desgevraagd, desgevorderd* (= »ten opzichte daarvan gevraagd, gevorderd"); voorts »hij spreekt, vertelt, droomt van dat plan," »wij hooren, vernemen niets van hem," »wat gelooft, denkt, meent, zegt gij daarvan?" »wij zullen van die zaak zwijgen," »ik ken hem van aanzien," »hij is klein van gestalte, goed van hart, groot van persoon," enz.

§ 90. De betrekking van *verwijdering, scheiding* tusschen zelfstandigheden wordt uitgedrukt:

a. door den *genitief van den voortbrenger*, want de zelfstheid, die eene andere voortbrengt, geraakt tot scheiding van die voortgebrachte zelfstheid; vgl. b. v. »de erfenis van mijn oom," »de zonen van Willem I," »de Pleegzoon is een roman van Van Lenep," »Vondels gedichten," »De Ruijters heldendaden," enz.;

b. door den *genit. van het voortgebrachte*, want de zelfstheid, die uit een andere voortkomt, geraakt tot scheiding van die voortbrengende zelfstheid; vgl. b. v. »de vader der geneeskunde," »de stichter der stad," »de bouwmeester van dat huis," »de bron, de wortel van alle kwaad," »de oorsprong onzer vreugde," »de bewerker van ons geluk," enz.;

c. door den *genit. van aanleiding of oorzaak*, want de zelftheid, welke de aanleiding of oorzaak van een of ander is, komt daarbij tot scheiding van dat een of ander, hetwelk uit die aanleiding of oorzaak voortkomt; vgl. b. v. »*zwerfens moe*," (d. i. ten gevolge van 't zwerfen moe), »*levens zat*" (d. i. zat ten gevolge van 't leven), »*hij is ziek, moede, mat van den arbeid*," »*uw broeder was bleek van woede, rood van schaamte, opgewonden, dronken van vreugde*," »*de moordenaar droop van bloed*," »*hij hijgt van inspanning*," »*hij beeft, rilt van koude*," »*zij sterven van den honger, van dorst*," »*zij leven van handenarbeid*," »*zij lachen van plezier, schreien van pijn*," »*ik schrok van hem*," enz.; zoo ook de oude vormen voor den 2den nv. onzijd. enk. van de voornaamwoorden *die, de* (vgl. Iste D. § 156e en 163), nam. *dies* (= »daarom"), *des* in *desniettemin, destemeer* (= »daarom niettemin, daarom te meer"), enz. enz.;

d. door den *genit. van deeling (partitieven genitief)*, welke of het geheel noemt, waarvan een deel, of de massa, waaruit een of meer zelfstandigheden afgezonderd worden, of de stof, waaruit iets bestaat of gemaakt is; in alle drie gevallen komt het geheel, de massa tot scheiding van de er van afgezonderde deelen of individuen, komt de stof tot scheiding van het er uit bestaande of vervaardigde voorwerp; vgl. b. v. »*vele mijner vrienden*," »*het mooiste* (d. i. het mooiste deel) *van die grap*," »*iets van de taart*," »*een som gelds*," »*een bete broods*," »*een eind weegs*," »*een dronk waters*," »*daar liggen veel appels, geef mij er, der twee*" (vgl. Iste D. § 148d en § 163), enz.; voorts in »*hij geeft van hetgeen hij heeft*," »*wij hebben van dien koek gegeten, gesnoept*," »*zult gij ook daarvan gebruiken?*" »*ik drink van dien wijn*," enz., waar het object (b. v. »iets, een stuk"), d. i. het van het geheel, van de massa afgezonderde deel, verzwegen wordt;

Aanmerk. Wanneer het substantief, in den deelingsgenitief, door geen lid-, voornaamwoord of bezitt. adjectief wordt voorafgegaan, dan is, behalve in het enkelv. mann. of onzijdig, de niet met *van* omschreven genitief niet te herkennen; want in 't vrouw. enk. en in 't heele meerv. verschilt de vorm van het in den 2den nv. staande substantief niet in 't minst van dien der andere

naamvallen; vgl. b. v. in »een baal *wol*,» »een pond *suiker*,» »een mud *klaver*, *haver*,» »eene menigte *menschen*,» »veel *menschen*,» »weinig *kersen*» (vgl. voor de substantieven *veel*, *weinig*, enz. D. I, § 177, *aanm.* 3), »honderden *soldaten*,» »eenige duizenden *sprinkhanen*» (vgl. voor de substantieven *honderden*, *duizenden*, enz. D. I, § 68, *aanm.* 1). Ten gevolge van deze onherkenbaarheid des 2den naamvals is men niet alleen in deze en dergelijke uitdrukkingen begonnen den genitief over 't hoofd te zien en met eene *appositie* gelijk te stellen, maar doet men tegenwoordig ook gemeenlijk datzelfde bij de mannel. en onzijdige substantieven, in 't enkelvoud. In plaats van b. v. te zeggen »een glas *wijns*,» »een vat *azijns*,» »een pot *honigs*,» »een ons *gouds*,» »vier pond *ijzers*,» enz., beschouwt men het naamwoord, dat de massa, die stof noemt, als *bijstelling* en geeft het dus denzelfden naamval als het begeleidende substantief, dat het deel noemt; daarom lette men in zulk geval wel op de constructie der mannelijke van een bijvoeg. nw. vergezelde stofnamen (vgl. Iste D. § 82), in het enkelv., als b. v. in »hij smijft een glas *rooden wijn* om,» »wij hebben een vat *ouden azijn* gekocht,» »hier hebt ge een pot *Engelschen mosterd*,» waar *wijn*, *azijn*, *mosterd* als *appositie* van 't object *glas*, *vat*, *pot*, ook in den 4den nv. moeten geplaatst worden. Alleen in enkele uit de oudere taal overgebleven en in deftiger stijl gebruikelijke uitdrukkingen, als »een bete *broods*,» een dronk, een teug *waters*,» »een eind *weegs*,» alsook bij de als substantieven gebezigde adjectieven, in 't onzijdig enkelv., blijft de deelingsgenitief, met den uitgang *s* nog gewoonlijk bewaard; alzoo »iets *goeds*,» »veel *kwaads*,» »veel *liefs*,» »weinig *aangenaams*,» enz., doch ook reeds »veel *kwaad*.»

Een *appositie*, die de plaats bekleedt van een oorspronkelijken deelingsgenitief, noemen wij, ter onderscheiding van de gewone *bijstelling*, een *onechte appositie*.

e. door den *genit. van 't subject* (*subjectieven genit.*), welke, afhingende van een substantief, dat eene zelfstandig gedachte openb. v. best. uitdrukt (alzo van een *verbaal substant.*, vgl. § 35), het subject dier op. v. best. noemt; de zelfstheid nam., welke haar bestaan openbaart, het subject, komt daarbij tot scheiding van

die van haar uitgaande openb. v. best.; vgl. b. v. »de dood van *De Ruijter*,” »het leven van *Caesar*,” »de komst uws vaders,” »de belofte van *grootvader*,” enz.;

Opmerking. Op te merken is voorts, dat menig verbaal substantief, dat eene transitieve op. v. best., alzoo een »bewerking” uitdrukt, ook tevens diezelfde op. v. best. als eene passieve, dus als een »gebracht worden, of zijn in een toestand, stand of betrekking” kan uitdrukken; zoo beteekent b. v. *liefde*, *moord*, *overwinning*, *het lezen*, niet alleen het »beminnen, vermoorden, overwinnen, lezen,” maar ook het »bemind, vermoord, overwonnen, gelezen worden.” Wordt nu bij een zoodanig verbaal substantief een subjectieve genitief gevoegd, dan kan er wegens de dubbele beteekenis van het eerste onduidelijkheid in de opvatting ontstaan; hebben we te doen met zinnen of uitdrukkingen, als b. v. »de liefde *Gods* toont zich in Zijne werken,” »de moord van *Willem den Zwijger*,” »de overwinning van *Maurits* bij Nieuwpoort,” »het lezen van *dat kind*,” en »de liefde *Gods* wone in uwe harten,” »de moord van *Balthazar Gerards*,” »de overwinning van *Spinola* bij Nieuwpoort,” »het lezen van *dat boek*,” dan helpt ons de samenhang, de kennis der geschiedenis of de beteekenis van den subjectieven genitief om in het verbale substantief in de vier eerste uitdrukkingen de actieve beteekenis, in de vier laatste uitdrukkingen de passieve opvatting te herkennen. Bezigen we daarentegen zinnen of uitdrukkingen, als »de liefde *Gods* is groot,” »de moord van *dien man* vervult ons met afgrijzen,” »de overwinning *diens veldheers* was van groot gewicht,” »het lezen van *dien dichter* heeft ons goed bevallen,” dan blijkt het nergens uit, of we de actieve op. v. best. dan wel de passieve willen uitdrukken. In dergelijke gevallen is het dan natuurlijk noodig òf door vermijding van den subjectieven genitief òf door bijvoeging van eenige andere bepaling, òf ook door het gebruik van een ander niet in twee beteekenissen gebruikt verbaal substantief de onduidelijkheid op te heffen, en kenbaar te maken in welke beteekenis men het verbale substant. wil opgevat zien. Men zegge b. v. zoo men de openb. v. best. actief wil voorstellen »de liefde *Gods tot de menschen*,” »de moord, door *dien man* gepleegd,” »de door

dien veldheer behaalde overwinning," »de voorlezing van dien dichter," en, zoo de op. v. best. passief moet opgevat worden, »de liefde tot God," »de moord, op dien man gepleegd," »de op dien veldheer behaalde overwinning," »de lezing der werken van dien dichter," enz. ;

f. door den *genit. van de verloren bezitting of den opgeheven last*, want de zelfstheid, welke uit iemands bezit geraakt of als last, belemmering van iemand of iets verdwijnt, komt tevens tot scheiding van deze te voren bezittende, belaste, belemmerde zelfstheid; vgl. b. v. »hij is beroofd, ontbloot van alles," »wij zijn van die verplichting vrij," »maak u los van alle zorgen," »gij zult van die ziekte genezen, herstellen, opkomen," »hij rust van zijn arbeid," enz. ; als *verloren bezit* geldt ook *verloren geestelijk bezit*, d. i. *verloren of ontbrekende kennis*, als in »hij was der streek onkundig," enz. ;

Aanmerk. Hiertoe behoort ook de *genit. in »des doods schuldig*," die eigenlijk »des levens schuldig" moest luiden. De zelfstheid nam., welke voor iets verschuldigd, voor iets te betalen is, is een »te verliezen bezit;" dus moet ook het leven, dat voor een gepleegde misdaad te betalen, te verliezen is, door een substant. in den *genit. van het te verliezen bezit* uitgedrukt worden; alzoo regelmatig »hij is des levens schuldig." Dewijl men nu echter bij het bezigen van deze uitdrukking aan den te onderganen »dood" dacht, heeft men, schoon ten onrechte, *des levens* door *des doods* vervangen; ten onrechte, want niet *de dood* is de te verliezen bezitting, maar *het leven*.

g. door den *genit. der vermeden handeling*, want de handeling, welke iemand vermijdt, komt daarbij zooveel mogelijk tot verwijdering van dien vermijdenden persoon; vgl. b. v. »hij ziet van die onderneming af," »laat af van die poging," »hij onthoudt zich van den drank (d. i. »het drinken"), »hij is wars en afkeerig van alle onrecht," enz.

Algemeene opmerking. Voor de onderscheiding der voorzetselbepaling, met *van*, van de met *van* omschreven genitiefbepaling wete men, dat de eerste alleen voorkomt bij de aanduiding eener plaatselijke scheiding, als b. v. in »van huis gaan," »de oogen

van iets afwenden," »van hand tot hand," »iets van iets reinigen, aftrekken, afscheiden," enz. In alle andere gevallen is de bepal., met *van*, als een genitief op te vatten.

DE DATIEFBEPALINGEN.

§ 91. De *datief* drukt de betrekking uit van *aanraking*, welke er tusschen twee zelfstandigheden bestaat of ontstaat. De *datief* wordt aangewezen òf door verbuiging òf somtijds door omschrijving met *aan*. Het bovenbedoelde karakter van den 3den naamval vertoont zich :

a. in den *datief van den tijd wanneer*, want de tijd, waarin zich eene zelfstandigheid bevindt, staat met die zelfstheid in *aanraking*; vgl. b. v. »den eersten Juli gaat hij op reis," »hij is dien dag gestorven," enz.; in dezen *datief* bezigt men steeds den met den 4den nv. overeenkomenden vorm, nooit (in het enkelv. vrouw.) een uitgang *r*, (in het enk. onz.) een uitgang *en*, (in het meerv.) een bijzonderen uitgang *n* of *en*; (men onderscheide daarom dezen *datief van den tijd wanneer* wel ter dege van den in vorm hiermede gelijken *accusatief van den tijd gedurende welken*, vgl. § 94a);

b. in den *datief van den of het belanghebbende*, want de zelfstheid, welke bij een of andere openbaring van bestaan of bij het vertoonen van een eigenschap belang heeft, staat of komt met die zelfstandigheid, welke haar bestaan openbaart, een eigenschap vertoont, in *aanraking*; een zoodanige *belanghebbende* zelfstandigheid is dan die, waaraan iets aangenaams of onaangenaams, een voordeel of een nadeel bezorgd wordt, een bezitting, ook een geestelijke bezitting, d. i. kennis, meening, een plan, een recht, gelegenheid verschaft of ontnomen wordt, een last opgedragen of ontnomen wordt, ten voor- of nadeele, ten behoeve, ter wille waarvan iemand of iets een bestaansopenbaring of eigenschap vertoont; vgl. b. v. »dat doet hem zeer, goed, kwaad" (*zeer, goed, kwaad* zijn hier substantief gebezigde adjectieven), »iemand bijstand bieden," »iemand, aan iemand iets geven, zenden, sturen, doen toekomen, bezorgen," »zich aanmatigen," »hij beval, gebod mij weg te gaan," »zij hebben hun vader veel verdriet gedaan," »hij verbiedt, ont-

zegt, weigert u den toegang," »*niemand* een post, een ambt opdragen," »*niemand* iets raden, zeggen, berichten, een mededeeling doen," »*zich* iets in-, verbeelden," »*niemand* iets toonen," »*zich* iets voornemen," »dat gelukt, mislukt *mij*," »hij helpt u, staat u bij, komt u te hulp," »dat baat, schaadt *hem*," het verdrag is *den vijand* voor-, nadeelig, gunstig," »dat zal *ons* dienstig, nuttig zijn," »die man valt *ons* schrikkelijk lastig," »haal *mij* dat boek," »roep *me* den dokter," »kijk *me* (d. i. ter wille van mij, die het vraag) zulk een vent eens aan," »houd *me* (d. i. ter wille van mij, die het bevel) dadelijk den mond," »die mejd heeft *ons* veel gebroken," »hij heeft *zijn hond* de ooren gesneden," »gij moet hem gehoorzamen," »hij voelt *zich* 't bloed naar 't hoofd stijgen," »*ons* ontbreekt, mangelt alles" (d. i. ten nadeele van ons is alles ontbrekende), »*hem* scheelt, mankeert niets" (d. i. ten nadeele van hem scheelt, mankeert er niets), »dat voordeel is *uw vriend* ontgaan, ontloopen," »wij zullen *den vijanden* ontvluchten," enz. enz. ;

c. in den *datief van den belangstellende*, want de persoon, die in eenige zelfstandigheid belang stelt, staat met die zelfstandigheid in aanraking ; die belangstellende is dan de persoon, *in overeenstemming met wiens meening, tot wiens tevreden- of ontevredenheid* de zelfstandigheid, waarin hij belang stelt, *eenige openb. v. best. of een eigenschap* vertoont ; vgl. b. v. »dat is *me* een vent," »is *je* dat een boeltje!" »dat schijnt, blijkt *ons*, komt *ons* voor goed te zijn," »zulk een leven moet u bevallen, behagen, mishagen," »dat gaat *mij* ter harte," »dat is *mij* aangenaam, onaangenaam, welgevallig, lief, welkom," enz. ;

d. in den *datief van den bezitter*, want de zelftheid, die iets bezit of krijgt, staat of komt met die bezitting in aanraking ; vgl. b. v. »dat boek behoort *mij*," »dat geluk is *uw vriend* ten deel gevallen," »zulk een lot staat *hem* te wachten" (d. i. behoort hem als verplicht tot het verwacht worden, vgl. § 24c), »die gewoonte is *hem* eigen," »het staat u vrij, is u geoorloofd dat te doen," als bezitting geldt. natuurlijk ook een geestelijke bezitting, nam. kennis, een meening ; vanwaar alzoo b. v. »wat plan valt u in," »die gebeurtenis staat *mij* nog levendig voor den geest," »dat is *ons* allén bekend, onbekend," enz. ;

e. in den *datief van den (lichamelijk of geestelijk) tegenover iemand gestelde*, want de tegenover iemand gestelde bevindt zich met hem, die tegenover hem staat, in aanraking; die lichame-lijk of geestelijk tegenover iemand gestelde is dan de persoon, in *aanraking waarmede* het subject. *eenige openb. v. best. of ee-nige eigenschap* vertoont; vgl. b. v. »hij staat zijn vijand,» »wij ontmoetten hun op den trap,» »zij kwamen den soldaten tegen, trokken hun te gemoet,» »hij knikte, lachte, lonkte mij toe,» »zij dreigen mij, »hij is ons vijaudig, goedgezind, kwaadgezind, gunstig gestemd,» enz.;

f. in den *datief van den of het soortgelijke, van den of het bij iets hoorende*, want de met iem. of iets soortgelijke zelfstheid behoort met dien iemand of dat iets tot dezelfde soort en staat daarmede alzoo als tot dezelfde soort behoorende in aanraking; evenzoo maakt de bij iemand of iets hoorende zelfstheid daarmede één geheel uit en staat alzoo, als het eene deel van een geheel met het andere, met dien iemand of dat iets in aanra-king; vgl. b. v. »hij gelijkt in edelmoed zijn vader,» »hij slacht in slimheid zijn broeder,» »hij is u gelijk,» »dienovereenkomstig» (vgl. Iste D. § 156e), »dat kleed staat u goed, slecht» (maakt een goed, slecht geheel met u uit), »zulk een gedrag voegt, past een welopgevoeden jongen niet.»

Aanmerk. Als *datief van den belanghebbende* (vgl. boven b) beschouwe men ook den 3den nv. des persoons bij *betalen* en *on-derwijzen*, wanneer deze werkwoorden de zaak als object bij zich hebben, als b. v. in »hij betaalt mij (datief) zijn schuld,» »gij onderwijst ons (datief) taalkunde,» uitdrukkingen, naast welke ook de oorspronkelijke, met den persoon als object en de zaak als bepaling, met het voorzetsel *met* of *in*, in gebruik zijn, als b. v. »hij betaalt mij (accusatief) met goud,» »gij onderwijst ons (accusat.) in de taalkunde.» Voorts is ook bij *leeren*, dat oor-spronkelijk als »iemand op den weg der kennis leiden» den per-son als object bij zich had, sedert dat werkw. als »kennis ver-schaffen» beschouwd wordt, de persoon in den *datief van den belanghebbende* op te vatten; heeft het verbum intusschen een *locatieven* infinitief (vgl. § 24a) bij zich, dan behoudt het zijn

oorspronkelijk begrip en staat dus de persoon in den objectsaccusatief; alzoo b. v. »hij leert *mij* (accusat.) lezen,” d. i. »hij brengt *mij* op den weg *tot* het lezen.” *Vragen* kan, behalve met den persoon als object en de zaak als bepaling met *om* (als b. v. in »hij vraagt *mij* om het geld”), ook met de zaak, als object, en den persoon, als bepaling met *van* of in den 3den nv., gebezigd worden; alzoo b. v. »hij vraagt het geld *van mij*” of »*mij* (datief) het geld (accusat.);” in dit laatste geval is deze datief als een *dat. van den belanghebbende* op te vatten; want de door het naamw. in dien naamval genoemde zelfstheid is een zoodanige, aan welke de werkende zelfstheid bij de openb. v. best. *vragen* eenig nadeel veroorzaakt.

§ 91*. De *intransitieve* verba, welke met een der voorzetsels *achterna, na, bij, ont, toe, uit, voor, voorbij, vooruit* samengesteld zijn, krijgen een naamwoord in den door het voorzetsel geregeerden datief als bepaling bij zich. (Het voorzetsel wijst dan, vgl. 1ste D. § 60, de betrekking aan, welke er ten gevolge van de openb. v. best. tusschen subject en bepaling bestaat of ontstaat). Vgl. b. v. »hij loopt *hun* achterna,” »zij hebben *hem* nageschreeuwd,” »wij ontloopen *den vijand*,” »zij knikten *mij* toe,” »hij sprong *de koets* uit,” »gij komt *mij* voor,” »zij zijn *dat huis* voorbijgegaan,” *den bode* vooruitgelopen,” enz., alle met een voorzetselbepaling, in den datief. Dat men intusschen somtijds, bij wijziging der oorspronkelijke opvatting van zulk een werkw. en gelijkstelling er van met een transitief verbum, ook dergelijke voorzetselbepalingen wel eens als objecten beschouwde, is boven (§ 3b) uit het passieve gebruik van sommige dergelijke verba aangetoond.

Ook *transitieve* werkwoorden kunnen, met een der bovengenoemde praeposities samengesteld, naast hun object een bepaling, in den door het voorzetsel geregeerden datief, bij zich hebben. (Het voorzetsel wijst dan, vgl. 1ste D. § 60, de betrekking aan, die er ten gevolge van de openb. v. best. tusschen 't object en de bepaling bestaat of ontstaat). Vgl. b. v. »hij zond *mij* de boeken achterna, toe,” »hij joeg *mij* *de deur* uit, voorbij,” enz. enz., met *mij, de deur* als voorzetselbepal. in den 3den nv.

DE ACCUSATIEFBEPALINGEN.

§ 92. De *accusatief* drukt de betrekking van *aanraking* uit: of welke tusschen zelfstheden ontstaat of bestaat, wanneer de eene als werker (als subject) de andere als bewerkte (als *object*) met zich zelf (den werker) in *aanraking* brengt of houdt (vgl. boven § 60),

of welke tusschen zelfstheden ontstaat of bestaat, wanneer de eene met de andere in *aanraking* komt of is.

In het eerste geval heet de met het subject in *aanraking* gebrachte of gehouden zelftheid *voorwerp* of *object*; in het laatste heet de zelftheid, waarmede 't subject. in *aanraking* komt of is, *bepaling in den accusatief*.

§ 93. Behalve den van transitieve werkwoorden afhankelijken *accusatief* is als *object* ook nog te beschouwen:

a. de *accusatief*, welke, zoo 't subject van een praedicaatswerkwoord of van een praedicaatsadjectief vergezeld is, gebezigd wordt ter *aanwijzing van den leeftijd, van maat (lengte, breedte, enz.), van 't gewicht, van den prijs*; vgl. b. v. »het kind was pas een halven dag oud,» »dat blok is een heelen voet lang, een halven breed en hoog,» »hij is een halven decimeter gegroeid,» »die baal weegt een halven centenaar,» »het vleesch kost, geldt een halven gulden,» enz.; eertijds namelijk bezigde men hier den *genitief van hoedanigheid (van leeftijd, maat, gewicht, prijs)*, welke ook nog hedendaags, zoo de *bepaling*, zonder vermiddelend praedicaatswerkw. of -adjectief, onmiddellijk van 't naamwoord afhangt, in den met *van* omschreven vorm in gebruik is (vgl. § 89e); doordien men echter in de voorstelling met het begeleidend praedicaatswerkw. of met het praedicaatsadject. + praedicaatswerkw. het begrip »in leeftijd, maat, gewicht, prijs bereiken» begon te verbinden, ving men ook aan de oorspronk. *bepaling* als *object* van dit »bereiken» te beschouwen en als zoodanig te behandelen; zoo b. v. vatte men de bovengenoemde zinnen op als »het kind bereikte pas een halven dag in leeftijd,» »dat blok bereikt in lengte een heelen voet, in breedte en hoogte een halven,» enz. enz.;

b. de *accusatief*, welke afhangt van de bijvoeg. naamwoorden,

met een begrip »in bezit, in zijn macht hebbende" of »niet hebbende," nam. *meester, machtig, deelachtig, vol, kwijt, bijster*, met een begrip »wetende, ziende" of »niet wetende," nam. *zeker, gewis, gewaar, bewust, gedachtig, indachtig*,

met een begrip »schuldig," nam. *schuldig, verschuldigd*, met een begrip »waard" of »onwaardig," nam. *waard, waardig, onwaardig*,

met een begrip »moede" nam. *moe. zat*, alsmede *gewoon, gewend, getroost, veilig*;

vgl. b. v. »men is den brand meester, machtig," »wij zijn dien roem deelachtig geworden," »het vat is vol rooden wijn," »we zijn gelukkig dien knecht kwijt," »hij is 't spoor bijster," »hij is zijn zaak zeker, gewis," »hij werd aldra zijn gevaarlijken vijand gewaar," »hij is zich geen enkelen misstap bewust," »wees dien raad gedachtig, indachtig," »wij zijn hem geen halven cent schuldig," »gij zijt hem grooten dank schuldig," »dat is geen halven gulden waard," »zulk een uitbundigen lof is hij onwaardig, niet waardig," »ik ben dien arbeid moe, zat," »wij zijn dien harden arbeid gewoon, gewend," »hij is den dood getroost," »gij zijt uw leven niet veilig," enz.;"

het van de bovengenoemde adjectieven afhingende naamwoord stond namelijk eertijds in den genitief, te weten bij de adjectieven, met het begrip »in bezit, in zijne macht hebbende" of »niet hebbende," »wetende," »niet wetende," in den genit. van de bezitting (z. § 89f) en van de verloren bezitting (z. § 90f), bij schuldig, verschuldigd in den genit. van de verloren bezitting (z. § 90f), bij waard, waardig, onwaardig in den genit. van hoedanigheid (waarde) (z. § 89e), bij moe en zat in den genit. van aanleiding of oorzaak (z. § 90c), bij gewoon, gewend, getroost en veilig, in den genit. van betrekking (z. § 89h); [in enkele uit de oudere taal overgebleven uitdrukkingen of in hoogerem stijl bezigt men zelfs nog in de tegenwoordige taal dien 2den nv., in den verbogen vorm, als b. v. in »der zake machtig," »vol zoeten wijns," »uwer gedachtig," »mijner indachtig" (vgl. § 89f), »uwer waardig, onwaardig" (vgl. § 90c), »des doods schuldig" »s' zwervens moe," welke laatste zegswijze als »moe door het zwerven" zelfs door het

gebruik onderscheiden wordt van die, met den nieuwen 4den nv., »het zwerfen moe," d. i. »verzadigd door, van het zwerfen;" bij sommige der adjectieven leeft ook de genitief nog voort in den met *van* omschreven vorm, als b. v. in »vol van plannen," »zeker van een zaak," »moe van den arbeid"]; langzamerhand echter begon men bij de bovengenoemde bijvoeg. naamwoorden de oorspronkelijke verhouding van het begeleidend naamwoord over 't hoofd te zien, *meester, machtig, deelachtig, vol* gelijk te stellen met het deelw. »hebbende;" *kwijt, bijster* met het deelw. »niet hebbende;" *zeker, gewis, bewust, gedachtig, indachtig* met het deelw. »wetende;" *gewaar* met »ziende;" *schuldig, verschuldigd* met »moetende betalen;" *waard, waardig* met »verdienende, geldende;" *moe en zat* met »in te groote mate hebbend," *gewoon, gewend* met »door gewoonte kennende," *getroost* met »geduldig dragende," *veilig* met »zeker hebbende;" dien ten gevolge ving men dan ook aan het vergezellende naamwoord tot de adjectieven in dezelfde betrekking te beschouwen als waarin het tot een zoodanig deelwoord zou staan, met één woord men hield het vergezellende naamwoord voor een object en behandelde het als zoodanig.

§ 94. Als *bepaling in den accusatief* (vgl. boven § 91) treedt de 4de naamval op:

a. ter aanwijzing *van den tijd, gedurende welken* (iets plaats heeft); zulk een *accusatief van den tijd hoelang* bezigt men b. v. in zinnen, als »hij is *den ganschen dag* thuis geweest," »wij zijn *den geheelen zomer* op reis geweest," »het heeft *dezen winter* van 't begin tot aan 't einde gestormd en gesneeuwd," enz.; [men onderscheide *dezen accus. v. den tijd hoelang, gedurende welken*, terdege van den *datief van den tijd, wanneer*; zie § 91a; wil men te kennen geven, dat iets *gedurende* het geheele genoemde tijdsverloop, van 't begin tot aan 't einde, plaats heeft, dan bedient men zich van den *accusat.*, als b. v. in »wij gaan *den geheelen zomer* op reis;" bedoelt men daarentegen, dat iets alleen *in* het genoemde tijdsverloop plaats heeft, zonder bijbegrip »van 't begin tot aan 't einde," dan wordt de *datief* vereischt of ook wel de *genitief* (z. § 89c), als b. v. in »wij gaan *dezen zomer* (*datief*), *van dezen zomer* op reis;"]

b. ter aanduiding van de zaak waarom of ten opzichte waarvan ; wanneer namelijk die zaak door het vragend voornaamw. *wat*, het betrekkl. vnw. *dat*, het onbepalend vnw. *wat*, *iets*, *niets*, aangewezen wordt ; zulk een *accusatief van de zaak*, waarom of ten opzichte waarvan (*causatieve* of *relatieve accusatief*) komt b. v. voor in zinnen, als »*wat* (d. i. »om welke zaak”) zit gij daar zoo treurig”? »*wat* is het *dat* (d. i. »waarom”) gij zoo knorrig zijt ?” »*dat* (subj.) zal hem *wat*, *iets*, *niets* (d. i. »ten opzichte van *wat*, *iets*, *niets*”) helpen,” »*dat* baat mij *wat*!” »*wat* gaat u *dat* (subj.) aan?” »*wat* helpt, raakt u *dat* (subj.)” ? enz.

§ 95. Evenals *de tijd wanneer* of *gedurende welken* door den datief of den accusatief wordt uitgedrukt (vgl. § 91a en 94a), zoo werd ook eertijds de *omstandigheid, waarin* of *waarbij* (iets plaats heeft) meermalen door een naamwoord + deelwoordelijke bepaling, in dezelfde naamvallen, aangeduid. Sporen van een zoodanigen *accusatief* (soms ook *datief*⁽¹⁾) *van omstandigheid* vinden we nog in uitdrukkingen, als b. v. »Wij Willem III, *Gezien artikel 126* der wet, enz., *Den Raad van State gehoord*, enz.,” »*dat bezwaar* nog *daargelaten*, niet *medegerekend* kunnen wij toch met uw voorstel geen genoegen nemen,” »*dit* in *aanmerking genomen* zullen wij toegeven,” »men vond den generaal op het slagveld *den eenen arm verbrijzeld, den anderen gekneusd*,” »*aangenomen het geval*, dat gij kunt, wilt gij dan” ? enz. ; hier toch drukt het naamwoord + deelwoord de omstandigheid uit, bij of in welke het in den zin gezegde plaats heeft, alzoo = »*artikel 126* (door Ons) *gezien zijnde*,” »*den Raad v. St. (door Ons) gehoord zijnde*,” »*dat bezwaar daargelaten, niet medegerekend zijnde*,” »*dit* in *aanm. genomen zijnde*,” »*met den eenen arm verbrijzeld, den anderen gekneusd zijnde*,” »*het geval* enz. *aangenomen zijnde*.” Voorts ook : »hij stormde naar buiten *een dikke knuppel* in zijn hand,” »*allen stonden recht als een kaars, den pink* op den naad van de broek,” enz., waar het begeleidend

(1) Bij de gelijkheid van vorm des 3den en des 4den naamvals is het niet meer uit te maken, of we een datief of accusat. van omstandigheid voor ons hebben.

deelwoord *zijnde* verzwegen is; alzoo *een dikken knuppel (zijnde)* enz., *den pink (zijnde)* enz. = »met een dikken knuppel in zijn hand zijnde», »met den pink op den naad van de broek zijnde»⁽¹⁾.

In verschillende dergelijke accusatieven van omstandigheid heeft men, vooral wanneer het participium aan het naamwoord voorafging, het karakter der uitdrukking uit 't oog verloren en is men deze gaan beschouwen als bestaande uit een voorzetsel (als hoedanig het deelwoord werd opgevat) en een daardoor geregeerd naamwoord. Zoo bestaan *gedurende dien tijd, niettegenstaande zijn raad, uitgenomen, uitgezonderd zijn vader, behoudens* (met een later achtergevoegde bijwoordelijke *s*, in plaats van *behouden*) *nadere inlichtingen*, enz. eigenlijk uit het in den 4den of 3den nv. van omstandigheid geplaatste naamw. *dien tijd, zijn raad, zijn vader, inlichtingen* en het daarbij behoorend deelwoord, in gelijken naamval, (alzo = »dien tijd gedurende», d. i. voortdurende, »zijn raad er niet tegenstaande», d. i. het niet bellettende, »zijn vader uitgenomen, uitgezonderd zijnde», »inlichtingen behouden zijnde», d. i. voorbehouden zijnde). Vgl. ook Iste D. § 190 f.

Somtijds werd het naamwoord, in zulk een accusat. van omstandigheid, vervangen door een geheelen zin; vgl. b. v. *aangezien hij niet wil, gesteld dat het waar zij, aangenomen dat hij kan, niettegenstaande hij 't wist*, enz., waar »hij niet wil», »dat het waar zij», »dat hij kan», »hij 't wist» het naamwoord vervangen en *aangezien, gesteld, aangenomen, niettegenstaande* het daarbij behoorend, evenzoo in den accusat. staand, deelwoord was. Ook hier echter heeft men het oorspronkelijk karakter der uitdrukking over 't hoofd gezien en is het participium als een voegwoord gaan beschouwen, in beteek. en karakter = »daar», »indien», »ook al», »ofschoon»; den oorspronk. het naamw. vervangenden bijzin vatte men dan dien ten gevolge op als een redengevenden, voorwaardelijken of niet-voorwaardelijken bijzin.

§ 96. De *intransitieve* werkwoorden, welke met een der voor-

(1) Om dergelijke nog beter te begrijpen, zou men ze ook door een bijzin met *terwijl* (b. v. »terwijl artikel 126 gezien is», nam. door Ons, enz.) kunnen omschrijven.

zetsels *aan, af, be, binnen, door, in, om* en *over* zijn samengesteld, krijgen een naamwoord in den accusatief bij zich; dit naamwoord is dan echter geen object, maar een bepaling, in den door het voorzetsel der samenstelling geregeerden 4den naamval. (Het voorzetsel wijst dan, vgl. 1ste D. § 66, de betrekking aan, welke er ten gevolge van de openb. v. bestaan tusschen subject en bepaling bestaat of ontstaat). Zoo is alzoo de accusatief in zinnen, als »hij kijkt, staart *mij* aan”, »ik ben *den berg* afgegaan”, »wij bewonen *dat huis*, begaan *dien weg*, beleven *dien dag*”, »zij doorloopen *de ruimte*”, »hij komt *het huis* in”, »zij wandelen *den singel* om”, »wij klimmen *den muur* over”, enz. niet als voorwerp, maar als bepaling op te vatten. Dat men intusschen somtijds bij wijziging der oorspronkelijke opvatting van zulk een werkw. en gelijkstelling er van met een transitief verbum, ook de voorzetselbepaling wel eens als objectsbepaling beschouwde, is boven (§ 3 a) uit het passieve gebruik van sommige dergelijke verba aangetoond.

Ook *transitieve* werkwoorden kunnen, met een der bovengenoemde voorzetsels samengesteld, naast hun object nog een naamwoord, in den door de praepositie der samenstelling geregeerden accusatief, dus een voorzetselbepaling bij zich hebben. (Het voorzetsel wijst dan, vgl. 1ste D. § 60, de betrekking aan, welke er ten gevolge van de openb. v. best. tusschen 't object en de bepaling bestaat of ontstaat). Vgl. b. v. »hij smeed hem *den trap* af”, »hij bracht hem *het huis* door”, »wij jagen hen *den dijk* op”, enz. enz.

ENKELVOUDIGE ZIN MET EEN DUBBEL, DRIEDUBBEL, ENZ. BESTANDEEL DES ZINS.

§ 97. Ieder bestanddeel van den zin, het subject, het praedicaatswerkwoord, het object en alle bepalingen van 't praedicaatswerkw., het praedicaatssubstantief, -adjectief, -deelwoord, en zoo ook alle bepalingen van 't subject, object, enz. enz. kunnen behalve een enkel begrip ook een dubbel, een drie-, een vierdubbel, enz. begrip uitdrukken, d. i. uit twee, drie, vier enz. *gelijksortige*

deelen bestaan. Vgl. b. v. »*Jan en Piet loopen*»; »*hij eet en drinkt*»; »*hij verkoopt huis en hof*»; »*hij geeft mij en u een boek*»; »*ik vond hem doodziek en stervend*»; »*een verstandig en braaf man zal dat niet doen*»; »*dat doet gij braaf en flink*»; enz. enz. Wij spreken in zulk geval van een *dubbel(e)*, *drie-*, *vierdubbel(e)*, enz. *subject*, *praedicaatswerkw.* *object*, *naamvalsbeplating*, *voorzetselbeplating*, *naamwoordelijke-infinitiefbepl.*, *locatieve-infinitiefbepl.*, *bijwoordel. beplating bij 't praedicaatswerkw.*, *praedicaatssubstantief*, enz. enz.

Opmerk. I. Men bedenke wel dat b. v. in *dat oude huis*, *de kleine man*, *vier groote paarden*, enz. *dat* en *oude*, *de* en *kleine*, *vier* en *groote* geene gelijksoortige deelen des zins zijn; *dat*, *de* toch zijn voornaamwoordelijke, *vier* een telwoordelijke, en *oude*, *kleine*, *groote* bijvoegelijke bepalingen van *huis*, *man*, *paarden*. Somtjds ook zijn twee of meer bijvoegel. bepalingen niet als gelijksoortig te beschouwen, namelijk wanneer het eerste adjectief niet, evenals het of de volgende, een bepaling is van 't substantief, maar van dat substantief + de naastvoorgaande adjectieve bepaling; vgl. b. v. *oude Fransche wijn*, *fijne Zwitsersche kaas*, *mijn oude huis*, enz., waar *oude*, *fijne* als adjectieve bepaling niet gelijk staat met *Fransche*, *Zwitsersche*, *oude* en dus ook niet, evenals de laatstgenoemde, bij *wijn*, *kaas*, *huis* behoort, maar bij *Fransche wijn*, *Zwitsersche kaas*, *oude huis*.

Opmerk. 2. In een dubbel, driedubbel, enz. bestanddeel van een zin worden de twee of meer deelen òf met òf zonder voegwoord met elkaar verbonden; vgl. b. v. »*hij is goed, braaf, verstandig*», »*hij is goed, braaf en verstandig*», »*hij is goed en braaf en verstandig*», »*hij is en goed en braaf en verstandig*», enz. De voegwoorden, tot een dergelijke verbinding gebezigd, zijn *en*, *of*, *noch*.

§ 98. Wanneer in een dubbel, driedubbel, enz. bestanddeel des zins bij de twee of meer deelen een zelfde bepaling (ook object) behoort, dan drukt men deze bepaling, zoo ze bij beide of alle deelen denzelfden vorm zou moeten hebben, gewoonlijk slechts éénmaal bij één der deelen uit en laat ze bij het of de andere weg (*uitlating*). Zoo b. v. »*ik heb de jongens en meisjes gezien*»; »*de vader en moeder* uit dat weeshuis zijn flinke

mensen"; ik heb *uw broeder en zuster* beide gezien" (want het bezitt. adjectief, kan o. a. in den 4den nv. enk. mann. en in het geheele vrouw. enk. zonder uitgang gebezigd worden, vgl. Iste D. § 101 a); »hij heeft *zoo gehandeld en gesproken*"; »zij zijn *goede eters en drinkers*"; »dat is de man, *dien gij acht en eerbiedigt*"; »ik acht en eerbiedig *hen*"; enz.; daarentegen »ik heb *den jongen en het meisje* gezien"; »wij hebben *den vader en de moeder* uit het weeshuis gezien"; enz. (Zeldzaam is deze uitlating bij *een* als bepaling; men zegt b. v. liever »ik heb *een huis en een paard* gekocht" dan *een huis en paard*). Wanneer intusschen ten gevolge van de uitlating eener voornaamwoordelijke of bijvoegelijke bepaling bij twee of meer gelijksoortige substantieven de uitdrukking gevaar zou loopen opgevat te worden als een substantief, met zijn door een voegwoord verbonden *bijstelling* (vgl. § 80 e), dan moet de bepaling, ook bij volkomen gelijkheid in vorm, herhaald worden; zegt men b. v. »*de drukker en de uitgever, onze koning en onze keizer*, en bedoelt men daar twee personen mee, dan mag er in geen geval uitlating plaats hebben, dewijl in *de drukker en uitgever, onze koning en keizer*, de woorden *en uitgever, en keizer*, zouden kunnen beschouwd worden als *bijstelling van de drukker, onze koning*, dus als dezelfde zelfstandigheid met een tweeden naam noemende. In zinnen evenwel als »*de drukker en uitgever* zijn beide hier geweest," is ten gevolge van het woord *beide* zulk een verwarring niet mogelijk en kan desnoods de bepaling slechts éénmaal uitgedrukt worden; toch is ze ook dan zeldzaam.

Opmerk. I. Hangt van de twee of meer deelen van een dubbel, driedubbel, enz. praedicaatswerkw. een zelfde naamwoord af, dat ten opzichte van het eene deel een object ten opzichte van het andere een naamvalsbe­paling is, dan hebben we natuurlijk dat naamwoord niet als een zelfde bepaling van het dubbel, driedubbel, enz. praedicaatswerkw. te beschouwen en moeten het dus ook, al zou het èn als object van het eene deel èn als naamvals­bep. van het andere denzelfden vorm hebben, bij ieder deel afzonderlijk herhalen; vandaar alzoo: »ik heb *hem gesproken en hem* het boek *gegeven*", omdat *hem* ten opzichte van het eerste

werkw. een voorwerp, ten opzichte van het laatste een datief-bepaling is; is het naamwoord in zulk een geval een substantief of een aanw. v. n., dan herhaalt men dit zelve niet, maar wijst de zelfstandigheid met een persoonl. of een aanw. v. n. aan, als b. v. in »ik heb dien man gesproken en hem het boek gegeven"; »dien heb ik gesproken en hem het boek gegeven"; is het naamwoord een betrekkel. pronomen, dan moet men zelfs den enkelen zin tot twee of meer zinnen maken; b. v. »dat is de man, wien ik gesproken en wien ik het boek gegeven heb"; zinnen als »ik heb hem (dien man, dien) gesproken en het boek gegeven"; »dat is de man, wien ik gesproken en h. b. gegeven heb" zijn ongeoorloofd.

Opmerk. 2. Ook wanneer in een dubbele, driedubbele enz. voorzetselbepaling hetzelfde voorzetsel zou voorkomen, behoeft dit laatste slechts éénmaal gebezigd te worden; b. v. *op den stoel en de tafel*", »over heg en steg", enz.

Opmerk. 3. In de meeste der bovengenoemde gevallen, waar de uitlating mogelijk is, kan echter de bepaling even goed herhaald worden, vooral wanneer men den nadruk wil bevorderen; vgl. b. v. »ik heb de jongens en de meisjes gezien"; *de vader en de moeder uit dat weeshuis zijn finke menschen*"; enz.

§ 99. Evenals bij een dubbel, enz. bestanddeel des zins in bovengenoemde gevallen een *zelfde* bepaling slechts éénmaal behoeft uitgedrukt te worden, zoo wordt omgekeerd ook in het dubbele bestanddeel zelve, zoo dit uit twee of meer *zelfde* substantieven bestaat, die elk voor zich hunne bijzondere bepaling bij zich hebben, het substantief dikwijls slechts éénmaal gebruikt; doch alleen dan, 1°. wanneer die bepalingen de door geen andere bepaling gevolgde voorwoorden *deze* en *die*, *deze* en *gene* of de evenzoo door geen andere bepal. gevolgde bezittel. adjectieven *mijn*, *uw*, *ons*, *zijn*, enz. *zijn*, 2°. wanneer de substantieven buiten de adjectieve of andere bepalingen ook nog elk het v. n. *die*, *deze*, *welke* (vragend), een onbepal., een bepal. lidwoord of een bezittel. adjectief vóór zich hebben; in het 1ste geval wordt dan het tweede bezittel. adjectief steeds door een bepal. lidw. voorafgegaan; in het 2de moeten *die*, *deze*,

welke steeds herhaald worden; evenzoo het onbepal. lidw. (dat echter, zoo de het substantief vergezellende bepaling een genitief-, een voorzetsel- of een bijwoordelijke bepaling is, gewoonlijk het telw. *ander* bij zich neemt); evenzoo ook het bepal. lidw. en het bezittel. adjectief (dat evenwel, zoo de bepaling een genitief-, een voorzetsel- of een bijwoordelijke bepaling is, steeds door *die*, *dat* vervangen wordt). Vgl. b. v. »*dat huis* en *dit* zullen verkocht worden”; »*mijn huis* en *het uwe* zullen verkocht worden”; *die*, *deze* *ronde* en *die*, *deze* *vierkante tafel* zijn verkocht”; »*welk huis* op de *Hoogstraat* en *welk* op de *Houtmarkt* is er te huren”? »*hij* heeft *een* *ronde* *tafel* en *een* *vierkante* gekocht”; »*hij* heeft *een* *ronde* en *een* *vierkante* *tafel* gekocht”; »*hier* is *een* *laars* van *mij* en *een* (*andere*) van *u*”; »*gij* bezit *een* *huis* op de *Hoogstraat* en *een* (*ander*) op de *Houtmarkt*”; »*hij* heeft *de* *ronde* en *de* *vierkante* *tafel* gekocht”; »*hij* heeft *de* *ronde* *tafel* en *de* *vierkante* gekocht”; »*hier* is *de* *laars* van *mij* en *die* van *u*”; »*gij* hebt *het* *huis* op de *Hoogstraat* en *dat* op de *Houtmarkt* verkocht”; »*het*, *uw* *huis* *hier* en *dat* *daar* moet gerepareerd worden”; »*ik* heb *mijn* *ronde* en *mijn* *vierkante* *tafel* verkocht”; enz.

Opmerk. I. Ook wanneer een dubbele, enz. voorzetselbepaling uit twee of meer *zelfde* naamwoorden, met verschillende voorzetsels, zou bestaan, behoeft dat naamwoord slechts éénmaal gebezigd te worden; b. v. »*vóór* en na *de* *pauze*”, enz.

Opmerk. 2. Worden in het bovengenoemde 2de geval *deze*, *die*, *welke*, het onbepal. of het bepalend lidw. en het bezittel. adjectief niet herhaald, dan zou men in plaats van een uitdrukking, die uit *twee* of *meer* *zelfde* substantieven, met verschillende bepalingen, samengesteld is, eene uitdrukking krijgen, welke uit *een* *enkel* substantief, met verschillende bepalingen, bestaat. Vgl. b. v. »*een* *verstandig* en *een* *braaf* *man*”, »*deze* *roode* en *deze* *blauwe* *doek*”, »*uw* *oude* en *uw* *zieke* *knecht*”, enz. tegenover »*een* *verstandig* en *braaf* *man*”, »*deze* *roode* en *blauwe* *doek*”, »*uw* *oude* en *zieke* *knecht*”, enz.

§ 100 a. Zijn de twee of meer deelen van eenig dubbel, driedubbel, enz. bestanddeel des zins samengestelde woorden en is,

terwijl van die samenstellingen het eerste lid den klemtoon heeft, het tweede lid hetzelfde woord, dan kan dit tweede lid bij de eerste samenstelling(en) uitgelaten worden (hét eerste lid, waarbij het tweede wegblijft, neemt dan ten teeken daarvan een koppeelteken achter zich). B. v. *voor- en tegenspoed*, *eer- en staatszucht*, *ossen- en schapenvleesch*, *in- en uitloopen*.

b. Een gelijke uitlating kan er plaats hebben, wanneer de naast elkaar staande substantieven beide of alle met het achtervoegsel *dom*, *schap*, *heid*, of de naast elkaar staande adjectieven met het achtervoegsel *baar*, *lijk*, *zaam*, *achtig* en *loos* afgeleid zijn; b. v. *zijn prins- en zijn hertogdom*, *vriend- en vijandschap*, *braaf- en eerlijkheid*, *eet- en drinkbaar*, *ziek- en wekelijk*, *leer- en volgzaam*, *schrik- en vreesachtig*, *ouder- en kinderloos*, enz.

c. Evenzoo wordt bij twee of meer in een samengestelden tijd staande en naast elkaar geplaatste werkwoorden hetzelfde hulpwoord als hetzelfde lid der samenstelling, maar eenmaal uitgedrukt; vgl. b. v. »*hij heeft mij geroepen en mij gezegd*»; »*gij zult gaan en hem zeggen*»; »*wij zijn om vier uur op reis gegaan en om zes uur aangekomen*»; enz. Staat echter *hebben*, *zijn* of *worden* in het eene deel van het dubbele, enz. bestanddeel des zins als hulpwerkw., doch in het andere als gewoon verbum, dan is het in de beide deelen niet hetzelfde woord en mag dus bij geen van beide uitgelaten worden; alzoo »*de man, dien hij lief heeft en steeds geacht heeft*»; »*hij is met zijn werk gereed en is uitgegaan*»; »*hij wordt te veel geprezen en wordt hoe langer hoe trotscher*»; enz.; niet »*de man, dien hij lief en steeds geacht heeft*»; »*hij is m. z. w. gereed en uitgegaan*»; »*hij wordt te veel geprezen en hoe langer hoe trotscher*»; enz. (Het liefst vermijdt men echter, wegens de herhaling van *worden*, *zijn*, *hebben*, ook zinnen als de bovengenoemde en bezigt eene andere uitdrukking).

DE ELLIPS (VERZWIJGING) IN DEN ENKELVOUDIGEN ZIN.

§ 101. Wanneer of uit de overige woorden van den zin zelven of uit een vorigen zin een of ander bestanddeel der gedachte reeds voldoende blijkt en op te maken is, dan kan dit bestanddeel

kortweg verzwegen worden. Zulk een verzwijging heet dan *ellips*, terwijl de zin zelve *elliptisch* genoemd wordt. Zoo heeft men :

a. een ellips van het *subject* in de imperatieven, waar het onderwerp, tenzij het met nadruk voorkomt, niet uitgedrukt wordt; b. v. *ga heen; zegt het mij*, enz. (vgl. § 7 *); voorts in de onbepaalde passieve, van transitieve werkwoorden gevormde, uitdrukkingen, als *er wordt gegeten, gesproken*, enz., waar het onbepaalde subject in de gedachte in te vullen is (vgl. § 4); enz.;

b. een ellips van het *praedicaatswerkw.* (ook met het object of eenige bepaling); b. v. in *hij er van door, hij aan 't loopen*, waar het werkw. *gaat* in de gedachte in te vullen is; *veel dank! gezondheid! veel geluk!*, waar *zij u; God dank! krijg aan de tyrannen! heil u!*, waar *zij; mijn vader dood! hij hier!* waar *is* verzwegen is; zoo ook bij den infinitief in een uitroep als *gij examen doen! gij mij wetten voorschrijven!* waar het ww. *wilt* in te vullen is; voorts b. v. *hij, mijn vader*, enz. (als antwoord op een vraag als *wie komt daar? wie zegt dat?*), waar uit de voorafgaande vraag het *praedicaatswerkw. komt, zegt dat* op te maken is;

c. een ellips van het *hulpwerkwoord* in de verleden deelwoorden, als imperatief gebezigd; b. v. *de hand aan 't werk geslagen!* (zie hierover § 21 d); voorts ook b. v. *mijn eer verloren!* enz., met een verzwegen *is*;

d. een ellips van den *locatieven infinitief* (vgl. § 24a), voornamelijk van *gaan, komen, doen, moeten, willen, mogen, kunnen*; b. v. in *hij wil vooruit, wij moeten daarheen, hij mag niet uit, gij kunt niet weg, gij kunt het niet*, enz.;

e. een ellips van het als *praedicaatsadjectief* of als *adjectieve bepaling* voorkomende *bijvoegelyk naamwoord*, namelijk van *verplicht, geschikt, gereed*; b. v. *die brief is niet te lezen, dat staat te bezien, de te lezen boeken* (zie hierover verder § 24c);

f. een ellips van *subject + praedicaatswerkw.* (ook met het object en een of meer bepalingen) of van *subject + hulpwerkw.*; de elliptische zin bestaat dan eenvoudig òf uit een of andere bepaling van 't *praedicaatswerkw.*, d. i. uit een object, een naamvals-, een voorzetselbepal. enz. van 't *praedicaatswerkw.* (vgl. boven § 59) òf uit een of andere bepaling van 't *subject, object,*

enz. (vgl. § 80); vgl. b. v. *water, water!*; *Jan, een vlammetje!*; *geen nood!* waar de elliptische zin alleen uit een object bestaat en in de twee eerste *breng (gij) mij*, in den laatsten *het heeft* verzwegen is; *in den mast, matrozen! aan 't werk, mannen!* waar de elliptische zin alleen uit een voorzetselbep. bestaat en in den eersten *klimt gij*, in den anderen *gaat gij* verzwegen is; *vooruit, mannen! achteruit jelle! neen, volstrekt niet, ja, welzeker* (als antwoord b. v. op een vraag als *zal hij komen?*), waar de elliptische zin alleen uit een bijwoordelijke bep. bestaat en in de twee eerste *gaat gij* in de gedachte verzwegen, in de laatste bij het uitgedrukte bijwoord van voorstellingswijze uit den voorgaanden zin *hij zal komen* in te vullen is; *stil, jongens!*; *den oudsten* (als antwoord b. v. op een vraag *wien der beide broeders kent gij?*), waar de elliptische zin alleen uit een praedicaatsadjectief bestaat en in den eersten *zijt gij*, in den anderen *ken ik* in te vullen is; *Utrecht!* (b. v. als uitroep van den conducteur), waar in den elliptischen zin, die alleen uit een praedicaatssubstant. bestaat, de woorden *dit station is* verzwegen zijn; enz. enz.

Opmerk. Niet als elliptisch te beschouwen zijn uitdrukkingen als *dat dient gezegd, hij moet uit den weg geruimd*, enz. (vgl. boven § 63). Alleen in zinnen als *hoe dat gedaan? waartoe, waarom, dat gezwezen?* enz. is als ellips het praedicaatswerkkw. *dient* in te vullen, waardoor alzoo deze uitdrukkingen, die volledig »hoe dient dat gedaan”? »waartoe, waarom dient dat gezwezen” zouden luiden, overeenkomen {met de t. a. pl. behandelde.

DE SAMENGESTELDE VOLZIN.

§ 102. Totnogtoe beschouwden wij de gedachte alleen in zooverre, als ze op zich zelf kan staan en door een zoogenaamden *enkelvoudigen zin* wordt uitgedrukt. Intusschen kan eene gedachte ook met een of meer andere verbonden worden, en wel

zóó, dat de verbundene te zamen één geheel uitmaken; de zinnen, welke deze verbundene gedachten uitdrukken, heeten dan te zamen *samengestelde volzin*.

§ 103. Een zoodanige verbinding van gedachten kan op twee wijzen plaats hebben. Of ze geschiedt zóó, dat de volgende gedachte eenvoudig naast of tegenover de voorgaande gezet wordt; dan staat de zin, welke die tweede gedachte uitdrukt, eenvoudig nevens den voorgaanden en heet *nevengeschikt*; b. v. »ik ga weg, maar gij blijft hier;» òf de verbinding is op die wijze ingericht, dat de eene gedachte een ondergeschikt bestanddeel is, een onderdeel uitmaakt van de andere, welke hoofdgedachte is; die ondergeschikte gedachte dient dan om een deel van deze hoofdgedachte, d. i. eene openb. v. best. daarin of eene der daarin voorkomende zelfstandigheden of den graad eener daarin voorkomende eigenschap, te bepalen. In dat geval is de zin, welke de hoofdgedachte uitdrukt, het hoofdbestanddeel des samengestelden zins en heet *hoofdzin*, terwijl de zin, die de ondergeschikte gedachte uitdrukt, *bijzin* heet. Zulk een *bijzin* staat dan

- òf als onderwerp bij het praedicaatswerkw. des hoofdzins,
- òf als voorwerp of bepaling bij 't praedicaatswerkw., het praedicaatsadjectief, het praedicaatsdeelw., den naamwoordelijken of den locatieven infinitief des hoofdzins,
- òf als bepaling bij het zelfstandig naamwoord of voornwoord des hoofdzins,
- òf als bepaling van graad bij het bijvoeg. nw. of bijwoord des hoofdzins (zie voorts beneden § 106).

DE NEVENGESCHIKTE ZIN.

§ 104. Van twee of meer nevengeschikte zinnen dient of dienen de laatste ten opzichte van den voorgaanden:

a. òf om eenvoudig met de in den voorafgaanden zin uitgedrukte gedachte eene andere te verbinden, zonder meer (*verbindende nevengeschikte zinnen*); deze verbinding heeft dan plaats òf zonder voegwoord (*asyndeton*) door de nevengeschikte zinnen kortweg naast elkaar te plaatsen, òf door middel van de voeg-

woorden *en*, *èn* — *èn*, zoowel — *als*, *noch*, *noch* — *noch*, of (na een voorafgaanden ontkenningen zin); vgl. b. v. »wij hebben u lief, wij achten u, wij eeren u;» »hij gaat uit en gij blijft thuis;» »èn de veldheer heeft beleid getoond *èn de soldaten hebben zich van hun plicht gekweteten;*» »zoowel de veldheer heeft zijn plicht gedaan *als de soldaten* (hun plicht gedaan hebben);» »gij zult het niet hebben, *noch uw broeder* (zal het hebben):» »noch ik zal mijn doel bereiken, *noch gij* (zult uw doel bereiken);» enz.;

Opmerking. Eigenlijk is iedere enkelvoudige zin, met een dubbel, driedubbel, enz. bestanddeel (vgl. § 97), te beschouwen als een samengestelde volzin, welke uit twee of meer verbindende nevensgeschikte zinnen bestaat. Zinnen als b. v. »*Jan, Piet en Kees* loopen»; »*noch Jan noch Piet* kan (kunnen) het doen;» »hij eet en drinkt;» »hij is *èn braaf èn verstandig;*» »hij leest zoowel *netjes als duidelijk;*» »gij zult mij niet bedriegen of foppen;» »hij verkoopt *huis en hof;*» enz. (vgl. t. a. pl.) bestaan eigenlijk uit twee of meer verbindende nevensgeschikte zinnen, namelijk uit *Jan loopt, Piet loopt en Kees loopt; Jan kan het niet doen en Piet kan het niet doen; hij eet en hij drinkt; èn hij is braaf èn hij is verstandig;* enz. enz. Gemaks- en duidelijkheidshalve evenwel zullen we deze en dergelijke zinnen, zoo de twee of meer deelen van hun dubbel, driedubbel, enz. bestanddeel *naast elkaar geplaatst zijn*, niet onder de samengestelde volzinnen mederekenen. Zijn de deelen echter *niet naast elkaar geplaatst, maar door het praedicaatswerkw. van elkaar gescheiden*, dan zullen we dergelijke zinnen als samengesteld beschouwen; dus spreken we van samengestelde volzinnen in gevallen als: *Jan loopt en Piet; noch Jan kan komen noch Piet; de dag was drukkend geweest en benauwd; braaf is hij en verstandig; zijn huis verkoopt hij en zijn hof* (zie ook boven de voorbeelden).

b. òf om met de in den voorafgaanden zin uitgedrukte gedachte een andere te verbinden, welke die eerste overtreft (*overtreffende nevensgeschikte zinnen*); dit overtreffen wordt uitgedrukt door *ook*, *en ook*, *maar ook* (dit laatste na *niet alleen*, *niet slechts* in den voorafgaanden zin); vgl. b. v. »uw broeder is reeds aangekomen, *ook (en ook) de anderen zullen weldra volgen;*» »er

zijn niet alleen reeds enkele regimenten over de grenzen getrokken, *maar ook het geheele leger zal weldra volgen;*" »niet slechts ik ben schuldig, *maar ook gij hebt eenig aandeel aan de misdaad;*" enz.;

c. òf om met de in den voorafgaanden zin uitgedrukte gedachte een andere te verbinden, welke die eerste verklaart (*verklarende nevensgeschikte zinnen*); deze verklaring geschiedt door de redegevende voegwoorden *want, toch, immers, namelijk;* vgl. b. v. »ik zal u helpen, *want gij hebt het noodig;*" »gij hadt hem moeten helpen, *gij kendet immers zijn neteligen toestand;*" »gij kunt dat verlies wel dragen, *gij hebt toch geld genoeg;*" »wij weten het, *gij hebt het ons namelijk zelf gezegd;* enz.;

d. òf om met de in den voorafgaanden zin uitgedrukte gedachte een andere te verbinden, welke een gevolg van of een gevolgtrekking uit de vorige uitdrukt (*gevolg- en gevolgtrekking-aanduidende nevensgeschikte zinnen*); dit gevolg of deze gevolgtrekking wordt aangeduid door de voegwoorden *alzo, dus, derhalve, bijgevolg, daarom, hierom, euz.;* vgl. b. v. »uw kwelgeest is weg, *gij kunt alzo nu rust genieten;*" »hij is verstandig *en hij zal dus naar raad hooren;*" gij zijt hier niet bekend *en gij zult bijgevolg den weg moeilijk vinden;*" »wij weten alles, *uwe berichten kunt gij derhalve sparen;*" »gij hebt hem niet mede uitgenoodigd, *hierom, daarom is hij boos;*"

e. òf om tegenover de in den voorafgaanden zin uitgedrukte gedachte een andere daar lijnrecht tegenoverstaande te plaatsen (*tegenstellende nevensgeschikte zinnen*); deze tegenoverstelling wordt aangeduid door het voegw. *daarentegen;* vgl. b. v. »wij zijn tevreden met het bestaande, *gij daarentegen haakt steeds naar verandering;*"

f. òf om tegenover de in den voorafgaanden zin uitgedrukte gedachte eene andere te plaatsen, welke de vorige beperkt (*beperkende nevensgeschikte zinnen*); deze beperking duidt men aan door de voegwoorden *maar, doch, edoch, echter, evenwel,* of zonder voegwoord, in welk laatste geval de beperkende zin steeds het bijw. *slechts of alleen* bevat; vgl. b. v. »straf hen, *maar handel ze niet te streng;*" »gij kunt over alles met hem spreken,

doch daarover moet gij zwijgen;” »hij is den geheelen dag thuis, ’s middags evenwel maakt hij wel eens een kleine wandeling”; »anders komt hij altijd bij ons koffiedrinken, vandaag echter is hij juist verhinderd”; »gij kunt hem de geheele week te spreken krijgen, slechts vandaag (vandaag alleen) heeft hij belet;”

g. òf om tegenover de in den voorafgaanden zin uitgedrukte gedachte een andere te plaatsen, welke de vorige moet vervangen of kan vervangen (*vervangende nevensgeschikte zinnen*); de noodwendige vervanging wordt aangeduid door de voegw. *maar*, *maar integendeel*, *integendeel* (de beide laatste, zoo de vervangende gedachte lijnrecht tegenover de eerste staat), of zonder voegwoord, in welk laatste geval dan echter gewoonlijk het bijwoord *neen* ter versterking achter den eersten zin wordt gevoegd; de mogelijke vervanging duidt men aan door *of* of door *òf—òf*; vgl. b.v. »zij gaven mij geen antwoord, *maar* (ze) *zetten het zoo hard mogelijk op een loopen*”; »ik ben wegens die handelwijze niet geprezen, *integendeel ik ben er streng over berispt*”; »hij is niet lui, *maar integendeel* (is hij) *zeer vlijtig*”; »niet mij zij de eer, *neen u komt ze toe*”; »niet gij (zijt de schuldige), *hij is de schuldige*”; »het is waar *of het is niet waar*”; »hij is òf te dom om alleen te loopen *òf hij is een schrikkelijk slecht mensch*”;

h. òf om tegenover de in den voorafgaanden zin uitgedrukte gedachte een andere te plaatsen, welke niet in ’t minst overeenstemt met de uit die eerste gedachte op te maken gevolgtrekking, een gedachte alzo, die een negatieve gevolgtrekking uit die eerste gedachte uitdrukt (*negatief gevolgtrekkingaanduidende nevensgeschikte zinnen*); deze negatieve gevolgtrekking wordt aangeduid door de voegwoorden *maar*, *doch*, *dan*, *echter*, *evenwel*, *toch*, *desniettenstaande*, (*des*)*niettemin*, *ondertusschen*, *intusschen*, *nochtans*; vgl. b.v. »ik verzocht hem een dokter te nemen, *maar hij wilde er niets van hooren*”; »zij noemden mij wel den naam, *doch ik verstond hem niet*”; »ik poogde hem nog te redden, *dan ik kwam te laat*”; »wij hebben u altijd ten goede geraden, *en echter hebt gij slechts zelden naar ons gehoord*”; »eerst wilde hij ’t niet doen, *ik heb hem er evenwel toe gedwongen*”; »gij wildet mij niet gelooven *en toch had ik gelijk*”; »ik was wel op haar komst voor-

bereid, *desnietteenstaande, maar (desniettemin) voelde ik mij bij haar verschijnen eenigszins verlegen*"; »gij speeldet wel den weigerachtige, maar *ondertusschen hebt gij 't aanbod aangenomen*"; »ik rekende wel op eenig succes, *zulk een uitslag intusschen gaat verre boven mijn verwachting*"; »het bezoek van dat park is eigenlijk verboden, *u nochtans zal men wel toelaten*"; enz.; om het karakter van deze en dergelijke nevensgeschikte zinnen goed te begrijpen, stelle men b. v. tegenover de bovengenoemde eene gevolgtrekking, die men met alle waarschijnlijkheid uit de eerste gedachte zou kunnen opmaken, als »en hij stemde er in toe", »en dus verstond ik dien", »en dus redde ik hem", »en dus hebt gij naar ons gehoord", »en heeft hij 't dus niet gedaan", »en dus moest ik ongelijk hebben", »en ik was dus niet verlegen", »en gij hebt het aanbod dus niet aangenomen", »en verwachtte dus eenigen goeden uitslag", »en gij kunt er dus niet inkomen".

§ 105. Wanneer twee of meer *nevensgeschikte* zinnen een zelfde bestanddeel des zins, in gelijke betrekking en gelijken vorm, zouden hebben, behoeft dit slechts éénmaal uitgedrukt en in den anderen zin of de andere zinnen uitgelaten te worden (*uillating*); het praedicaatswerkw. kan men zelfs dan uitlaten, wanneer het in persoon of getal zou verschillen. Alleen wanneer de tweede der nevensgeschikte zinnen *verklarend* is (vgl. § 104c), is zulk een uillating ongeoorloofd.

Vgl. b.v. *gij zult het niet hebben noch uw broeder; noch ik zal mijn doel bereiken noch gij; hij krijgt zijn zin en ik*; enz. (vgl. § 104 a);

uw broeder is reeds aangekomen en zal ook weldra hier verschijnen; »hij heeft mij niets gezegd, ook geen enkel woord; niet alleen enkele regimenten, maar ook reeds het geheele leger is over de grenzen getrokken; niet slechts gij zijt schuldig, maar ook hij; enz. (vgl. § 104 b);

hij zal verstandig zijn en dus naar raad hooren; zij hebben geld genoeg en behoeven derhalve niet te sparen; enz. (vgl. § 104 d);

gij zijt nooit tevreden, hij daarentegen altijd, enz. (vgl. § 104 e); *straf hen, doch niet te streng; over alles kunt gij spreken, maar hierover niet; anders is hij altijd thuis, alleen vandaag niet*; enz. (vgl. § 104 f);

hij is niet lui, maar integendeel zeer vlijtig ; zij hebben niet met overleg, maar onverstandig gehandeld ; het is waar of niet ; hij is of lui of schrikkelijk dom ; enz. (vgl. § 104 g) ;

wij hebben er wel om gevraagd, evenwel zonder gevolg ; hij poogde mij nog te helpen, dan te laat ; gij speeltet wel den weigerachtige, doch naamt ondertusschen het aanbod toch aan ; ik rekende wel op eenig succes, maar niet op zulk een ; ik heb altijd uw welzijn beoogd en echter altijd ondank van u ingeooft ; wij hebben hem gezien, doch niet gesproken ; enz. (vgl. § 104 h).

Opmerking 1. Is een zelfde naamwoord in den eenen nevenschikten zin een object, in den anderen eene bepaling, in den 3den nv., dan staat het niet in dezelfde betrekking in de beide zinnen en moet dus, al zou het denzelfden vorm hebben, herhaald worden ; alzoo »ik heb hem gezien, maar vergeten het hem te zeggen” ; »de man, wien gij liefhebt, doch wien gij niet genoeg eerbied betoont” ; enz. ; uitdrukkingen als »ik heb hem gezien, doch vergeten het te zeggen ;” »de man, wien gij liefhebt, doch geen eerbied betoont ;” enz. zijn ongeoorloofd (vgl. § 98 opmerk. 1).

Ook zijn hebben, worden en zijn, zoo ze in den eenen zin als hulpwerkz. in den anderen als gewoon verbum thuis hooren, niet als woorden in gelijke betrekking te beschouwen en moeten dus steeds herhaald worden ; alzoo nooit »wij zijn hier, maar niet binnengekomen ;” »wij hebben gewerkt, doch geen brood ;” maar »wij zijn hier, maar zijn niet binnengekomen ;” »wij hebben gewerkt, doch hebben geen brood ;” enz.

Opmerk. 2. In de meeste der bovengenoemde gevallen, waar de uitlating mogelijk is, kan echter hetzelfde bestanddeel der twee of meer zinnen evengoed herhaald worden, vooral zoo men den nadruk wil bevorderen ; vgl. b. v. »ik kan het doen, maar ik wil het niet ;” gij kunt het wel doen, maar gij wilt niet ;” enz.

DE BIJZIN.

§ 106. De *bijzin* maakt een onderdeel van den *hoofdzin* uit en behoort dan in 't bijzonder bij een der bestanddeelen van den laatste (zie § 103).

a. Behoort de zin als *onderwerp* bij het praedicaatswerkw. des hoofdzins, dan heet hij *subjectsbijzin*.

b. Behoort de bijzin als *voorwerp* bij het praedicaatswerkw. het praedicaatsadjectief, het praedicaatsdeelw., den naamwoordelijken of den locatieven infinitief des hoofdzins, dan heet hij *objectsbijzin* bij 't praedicaatswerkw., 't praedicaatsadjectief, enz. enz.

c. Behoort de bijzin als *bepaling* bij het praedicaatswerkw., het praedicaatsadject., het praedicaatsdeelw., den naamwoordelijken of den locatieven infinitief des hoofdzins, dan heet hij *bepalingsbijzin* bij 't praedicaatswerkw., 't praedicaatsadjectief, enz. enz.

d. Staat de bijzin ter bepaling bij een zelfstandig naamw. of zelfstandig voornwoord des hoofdzins, dan begint hij

of met een betrekkel. voornw. of een met het betrekk. vnw. in karakter overeenkomend bijwoord of voegwoord en heet *betrekkelijke* of *relatieve bijzin* ;

of hij heeft het karakter van een *bijstelling* en heet dan *bijstellingsbijzin* of *appositioneële bijzin*.

e. Behoort de bijzin als *bepaling van graad* bij een adjectief of bijwoord des bijzins, dan heeft hij het karakter van een bijwoord van graad en heet dan *bijwoordelijke* of *adverbiale bijzin*.

DE SUBJECTSBIJZIN.

§ 107. De subjectsbijzin heeft het karakter van een zelfstandig naamwoord, dat als *subject* staat. Het duidelijkst zien we dit, zoo we in enkelvoudige zinnen, als b. v. »*zijn vertrek* is zeker," »*de dood des Konings* wordt nog verzwegen," de substantieven *vertrek*, *dood* vervangen door een daarmede in beteekenis overeenstemmenden zin; het blijkt dan klaar, dat, gelijk *vertrek*, *dood* het onderwerp is van *is* (*zeker*), *wordt verzwegen*, zoo ook in volzinnen, als »*dat hij vertrekt* is zeker," »*dat de koning gestorven is*, wordt nog verzwegen," de met het voegwoord *dat* aanvangende bijzin het subject is van datzelfde praedicaatswerkw., 'twelk in de laatste volzinnen als praedicaatswerkw. voorkomt.

Een subjectszin wordt gewoonlijk ingeleid of door het voegwoord *dat* (vgl. Iste D. § 193d) of door een vragend voornw., een vragend bijwoord (b. v. *hoe*, *wanneer*, *waar*, enz.) of een vragend voegwoord (namel. *of*). Vgl. behalve de bovengenoemde zinnen nog:

»*dat ik 't niet eerder geweten heb, spijt mij;*» »*wie 't zal doen en hoe 't zal gedaan worden, is nog onbekend;*» »*of hij de betrekking wel zal aannemen, wordt nog zeer betwijfeld,*» enz. In den regel intusschen plaatst men den subjectsbĳzin achter den hoofdzin, in welk geval dan het praedicaatswerkw. van dien hoofdzin, zoo 't een passief verbum is, het onbepalend bijwoord *er* (= »ergens») vóór zich neemt, en, zoo 't een schijnbaar onpersoonlijk werkw. (vgl. boven § 6) of een van een praedicaatssubstantief of -adjectief des subjects vergezeld verbum is, door het onbepalend voornw. *het* voorafgegaan wordt. Vgl. b. v. »*er wordt gezegd, dat hij zal komen;*» »*er werd verteld, dat die minister zou aftreden;*» »*er is bepaald, dat gĳ het woord zult voeren;*» »*het grieft mij, dat gĳ zoo durft spreken;*» »*het blijkt, komt mij voor, dat hij gelijk heeft;*» »*het schijnt, dat uw vriend er niets van weet;*» »*het is uw ongeluk, dat gĳ niet naar hem gehoord hebt*» »*het is mij goed, dat hij komt;*» »*het is nog zeer twĳfelachtig, of hij zal benoemd worden;*» enz. enz.

Opmerk. 1. De subjectsbĳzinnen, wier hoofdzin een begrip »het scheelt» bevat, worden gemeenlijk met het voegwoord *of* ingeleid, hetwelk dan evenwel niet als vraagwoord staat, maar in karakter met *dat* overeenkomt; vgl. b. v. »*het scheelde weinig, of hij was onder het rijtuig gekomen;*» »*het maakt voor ons geen verschil, of hij het doet of niet;*» enz.

Opmerk. 2. In zinnen als »*het is een geluk, dat hij hier is,*» »*dat hij vertrekt, is zeker,*» en dergelijke, waar het verbum des hoofdzins van een praedicaatssubstantief of -adjectief vergezeld is, behoort natuurlijk dit laatste bĳ den bĳzin. Bĳ de vroeger besproken praedicaatsnaamwoorden hebben we alzoo nog een *praedicaatssubstantief* of *-adjectief bĳ den subjectsbĳzin* te voegen.

DE OBJECTSBIJZIN.

§ 108. De objectsbijzin (zie § 106b) heeft het karakter van een zelfstandig naamwoord, dat als *object* staat. Duidelijk zien we dit, zoo we in enkelvoudige bijzinnen, als b. v. »hij meldt *onze komst*,» »men verzwijgt *des konings dood*,» de substantieven *onze komst*, *des konings dood* vervangen door een daarmede in beteekenis overeenstemmenden zin; alsdan blijkt het klaar, dat, gelijk *onze komst*, *des konings dood* het voorwerp is van *hij meldt*, *men verzwijgt*, zoo ook in volzinnen, als »hij meldt, *dat wij komen*,» »men verzwijgt, *dat de koning gestorven is*,» de met het voegw. *dat* aanvangende bijzin het object is van datzelfde praedicaatswerkw., 'twelk in de laatste volzinnen als praedicaatswerkw. des hoofdzins voorkomt. En gelijk voorts in den enkelvoudigen zin, behalve het praedicaatswerkwoord, ook een praedicaatsadjectief, een praedicaatsdeelwoord, een naamwoordelijke en een locatieve infinitief een naamwoord als object bij zich kunnen nemen (vgl. § 83 a, 84a en 85a), zoo kan ook van zulk een bestanddeel des hoofdzins een objectsbijzin afhangen. Vandaar alzoo *objectsbijzinnen van 't praedicaatswerkwoord*, *van 't praedicaatsadjectief*, *van 't praedicaatsdeelwoord*, *van den naamwoordelijken infinitief* en *van den locatieven infinitief des hoofdzins*; van een adjectieve of deelwoordelijke bepaling (vgl. § 83a en 84a) hangt geen objectsbijzin af. (Evenals de subjectsbijzin wordt de objectsbijzin gewoonlijk of door het voegw. *dat* of door een vragend voorw., een vragend bijw. of een vragend voegw. ingeleid). Vgl. alzoo nog: »ik werd *gewaard*, *dat hij zich daar ophield*» (vgl. § 93b); »niet *wetende*, *of gij mij zoudt kunnen helpen*, ben ik tot hem *gegaan*;» »zonder *te zeggen*, *wat het doel van zijn reis was*, is hij *vertrokken*;» »ik ben *benieuwd te vernemen hoe dat afgeloopen is*;» enz. enz.

Opmerk. 1. Heeft in den hoofdzin het praedicaatswerkw., waarvan de objectsbijzin afhangt, een praedicaatssubstantief of -adjectief *des objects* bij zich, dan behoort dit laatste natuurlijk als *praedicaatssubstantief* of -*adjectief bij den objectsbijzin*. Vgl. b. v. »ik vind het *goed*, *dat gij hier komt*;» »wij noemen het een *geluk*, *dat gij hier gekomen zijt*, enz.

Opmerk. 2. Men lette er wel op, dat de bijzin, welke afhangt van een hoofdzin, met een der *werkelijk onpersoonlijke* verba *het dunkt*, d. i. »de geest heeft *dunk* (meening),” alzo »meent, en *het heugt*, d. i. »de geest heeft *heuge* (herinnering),” alzo »herinnert zich” (vgl. § 6), een *objectsbijzin* is, niet, gelijk de met een *schijnbaar onpersoonl.* werkw., als *het schijnt, komt voor valt (mij) in*, enz., in verband staande bijzinnen (vgl. t. a. pl.), een *subjectsbijzin*.

§ 109 **Opmerking.** bij § 107 en 108. Somwijlen wordt bij een subjects- of objectsbijzin ook wel het voegw. *dat* weggelaten, als b. v. in »ik herhaal u, *ik doe het niet;*” »*het zal niet geschieden, was zijn antwoord.*” Dit geschiedt *steeds*, 1o wanneer iemands woorden aangehaald worden, als b. v. in »*onderzoek alle dingen en behoud het goede*, zegt de apostel Paulus;” 2o. zoo de hoofdzin tusschen den bijzin geplaatst is, als b. v. in »*Kees*”, zei ik, »*je hebt verdriet;*” »*wanneer*”, vroeg hij, »*zal dat werk gereed zijn*”; enz.

Voorts wete men nog, dat de subjects- en objectsbijzin, met een vraagwoord beginnende, ook wel *afhankelijke vraag* heet.

DE BEPALINGSBIJZIN.

§ 110. De bepalingbijzin (zie § 106c) heeft het karakter van een zelfst. naamwoord, dat als *voorzetselbepaling* gebezigd wordt. Evenals de voorzetselbepaling zoowel bij een praedicaatswerkwoord als bij een praedicaatsadjectief, een praedicaatsdeelwoord, een naamwoordelijken en een locatieven infinitief kan behooren (vgl. § 59b, 83b, 84b en 85b), zoo kan ook een bepalingbijzin in betrekking staan met een der genoemde bestanddeelen des hoofdzins. Vandaar alzo *bepalingbijzinnen van 't praedicaatswerkwoord, van 't praedicaatsadjectief, van 't praedicaatsdeelwoord, van den naamwoordelijken infinitief en van den locatieven infinitief des hoofdzins*; van een adjectieve of deelwoordelijke bepaling hangt geen bepalingbijzin af.

Nagenoeg dezelfde soorten van voorzetselbepalingen, welke het naamwoord (of ook de *naamwoordelijke infinitief*) kan aanduiden

(vgl. § 86), worden ook door den bepaling**sbijzin** uitgedrukt. Slechts de bepalingen *van plaats* of *richting*, die *van wijze*, die *van middel* en die *van vereeniging* of *aanraking* (vgl. § 86a, b, f en m) komen niet als bijzinnen voor.

De bepaling**sbijzin** drukt alzoo eene gedachte uit :

a. als de omstandigheid, *gedurende*, *vóór* of *na* welke het in 'den hoofdzin gezegde plaats grijpt (*bepaling**sbijzin** van tijd bij 't praedicaatswerkw.*, 't *praedicaatsadject.* enz. enz.); vgl. b. v. »*terwijl ik dat verhaalde*, stond hij op;" »*toen ik binnenkwam*, werd hij rood;" »*weggegaan zijnde*, zoodra het tien uur sloeg, ben ik juist nog op zijn tijd aangekomen;" »ik ben hier gekomen om u, voordat ik op reis ga, nog even te spreken;" »nu uw broeder afwezig is, moet ik alles alleen doen;" enz. enz.; voor het karakter van dergelijke bepaling**sbijzinnen** vergelijkte men ze met gewone *voorzetselbepalingen van tijd* (vgl. § 86c), als *gedurende mijn verhaal*, *bij mijn binnenkomen*, *bij 't slaan van tien*, *vóór mijne reis*, *bij de afwezigheid uws broeders*, enz.;

b. als de omstandigheid, *waarin* het in den hoofdzin gezegde óf *zonder bezwaar* óf *met bezwaar* plaats heeft (*bepaling**sbijzin** van omstandigheid*);

heeft het in den hoofdzin gezegde in de door den bijzin uitgedrukte omstandigheid *zonder bezwaar* plaats, dan hangt het van deze omstandigheid als *van een voorwaarde* af en noemt men den bijzin ook wel in 't bijzonder *voorwaardelijken bepaling**sbijzin***; vgl. b. v. »*hetzij gij er in toestemt of niet*, ik zal het doen;" »*komt hij*, dan ga ik weg;" »*dat is wenschelijk*, indien 't maar eenigszins uitvoerbaar is;" »*mij steeds helpende*, wanneer ik in verlegenheid verkeerde, hebt gij u een waar vriend betoond;" »*door hem*, zoo 't mogelijk is, dat eens onder 't oog te brengen kunt gij hem nog veel goed doen;" »*ik verzoek u hem ernstig onder handen te nemen*, zoo hij 't weer mocht doen," enz.; vgl. hiermede gewone *voorzetselbepalingen van omstandigheid* (vgl. § 86 a), als *bij al- of niet toestemming uwerzijds*, *bij zijn komst*, *bij eenige uitvoerbaarheid*, *in mijne verlegenheid*, *bij mogelijkheid*, *bij mogelijke herhaling dier daad*, enz.;

heeft het in den hoofdzin gezegde in de door den bijzin uit-

gedrukte omstandigheid met bezwaar plaats, dan hangt het van deze omstandigheid niet als van eene voorwaarde af, en noemt men den bijzin ook wel in 't bijzonder niet-voorwaardelijken bepalingsbijzin; vgl. b. v. »al spant gij u nog zoo in, uw doel bereikt gij toch niet;» »hij moge zeggen, wat hij wil, mij praat hij toch niet om;» »wie hem ook waarschuwde, hij bleef dien man vertrouwen;» »ofschoon, schoon, hoewel gij mij dat belooft, zoo ben ik toch nog niet tevreden;» »wij vonden hem, hoezeer 't hem ook verboden was, op straat loopen;» »door, niettegenstaande de dokter 't verboden had, wijn te drinken, hebt gij uw gezondheid zeer geschaad;» »hoe koud het ook zijn moge, zij gaan wandelen;» enz.; vgl. hiermede gewone voorzetselbepalingen van omstandigheid (vgl. § 86 d), als ook bij inspanning uwerzijds, ook bij de grootste welsprekendheid van hem, ook bij ieders waarschuwing, ook bij uw belofte, niettegenstaande het verbod, niettegenstaande het verbod des dokters, ook bij de grootste koude, enz.;

c. als de omstandigheid, die de oorzaak of reden is van het in den hoofdzin gezegde (bepalingstijzin van oorzaak of reden); de oorzaak is de omstandigheid, welke buiten de gedachte om, de reden die, welke ten gevolge van nadenken het in den hoofdzin gezegde te weeg brengt; vgl. b. v. »hij brak zijn been, doordat hij van de ladder viel;» »aangezien ik 't u beloofd heb, zal ik mijn woord houden;» »wij verheugen ons, zijn verheugd, dat de vacantie aangebroken is;» »zij beklagen zich, dat gij zoo slecht voor de vervulling van uw plicht zorgt;» »die tuin ziet er zoo woest uit, doordien men hem langen tijd verwaarloosd heeft;» »het zal ongedaan blijven, vermits, naardien, alzoo gij 't verlangt;» »mij schamende, dat ik niet eerder ben gekomen, wil ik oprecht mijn schuld belijden;» »ik vond haar treurende, dewijl zij haar vader verloren had;» »het is niet recht iemand, omdat hij eenmaal gestolen heeft, voor altijd een dief te noemen;» »wij hebben grond ons te verbazen, te verwonderen, dat gij dit waagt;» enz. enz.; vgl. hiermede gewone voorzetselbepalingen van oorzaak of reden (vgl. § 86 e), als door zijn val van de ladder, uithoofde mijner belofte, over het aanbreken der vacantie, over uwe slechte plichtsvervulling, ten gevolge van lange verwaarloozing, uithoofde van

uw verlangen, wegens mijn wegblijven, over het verlies van haar vader, wegens een eenmaal gepleegden diefstal, over uw waagstuk enz.;

Opmerking 1. Men lette er wel op, dat de bijzin, welke verbonden is met een hoofdzin, waarin een der *werkelijk onpersoonlijke verba het smart, het ergert, het verwondert, het verbaast, het verheugt* voorkomt, een *bepalingsbijzin van reden* is (vgl. § b), en niet, gelijk de met een *schijnbaar onpersoonl. werkw.*, als *het verblijdt, bedroeft, spijt, verdriet, grieft, behaagt, verveelt, enz.*, in verband staande bijzinnen, een *subjectsbijzin* (vgl. t. a. pl. en § 10).

Opmerking 2. De *bepalingsbijzinnen van oorzaak* kunnen alleen ingeleid worden door de voegwoorden *doordat, doordien en omdat*; de twee eerstgenoemde conjuncties bezigt men zelfs uitsluitend ter *aanwijzing van de oorzaak*, nooit ter *aanduiding van de reden*.

d. als de omstandigheid, welke het *doel* is van het in den hoofdzin gezegde (*bepalingsbijzin van doel*); vgl. b. v. *»luister goed toe, ten einde gij alles verstaan kunt;» »kom vanavond bij mij, dat we afrekenen kunnen;» »hij is van morgen zoo ijverig, opdat hij vanavond niets behoeve te doen;» »naar mijn advokaat gaande, ten einde die mij raad zou geven, trof ik onderweg den directeur der bank;» »het was zeer schandelijk van u dien man te dwingen, dat hij zou toegeven;» »ik heb den vasten wil het zoover te brengen, dat hij mijn zin doet;» enz. enz.; vgl. hiermede gewone *voorzetselbepalingen van doel* (vgl. § 86g), als *om alles te verstaan, ter afrekening, om vanavond niets te doen te hebben, om raad, tot toegeven, tot het doen van mijn zin, enz.*;*

e. als de omstandigheid, welke het *gevolg* is van het in den hoofdzin gezegde (*bepalingsbijzin van gevolg*); vgl. b. v. *»ik richt het zoo in, dat gij allen tevreden zijt;» »hij heeft mij zoover gebracht, dat ik nu zijn zin doe;»* enz. enz.; vgl. hiermede enkelvoudige zinnen, met een gewone *voorzetselbepaling van gevolg* (vgl. § 86h), als *»ik richt het tot uw aller tevredenheid in;» »hij heeft mij tot het doen van zijn zin gebracht;»* enz. (let wel op het verschil der bijzinnen *van doel* en *die van gevolg*); (vgl. voorts ook § 113 opmerk. 3, de tweede alinea);

f. als de omstandigheid, *ten opzichte van welke, in betrekking waarmede het in den hoofdzin gezegde plaats heeft (bepalingsbijzin van betrekking)*; vgl. b. v. »hij vreest, dat hem die aanslag mislukke;» »wij waren nieuwsgierig, hoe dat zou afloopen;» »ik ben overtuigd, dat hij recht heeft;» »mij beradende, of ik 't zou doen of niet, ben ik tot dit besluit gekomen;» »door zoolang te overleggen, hoe gij de zaak zoudt aanpakken, hebt gij veel tijd verloren;» »dat doet mij twijfelen, of ik zoo wel handelen mag;» enz. enz.; vgl. daarmede gewone voorzetselbepalingen van betrekking (vgl. § 86 i), als voor het mislukken van dien aanslag, naar den afloop, van zijn recht, over de onderneming, over de wijze van behandeling der zaak, aan de geoorloofdheid van zulk een handeling, enz.;

Opmerk. Ook van een substantief, in den hoofdzin, kan een dergelijke bijzin van betrekking afhangen; vgl. b. v. »ik sta in twijfel, of ik gaan zal of niet;» »gij zijt mijn getuige, hoe dikwijls ik hem gewaarschuwd heb;» enz.

g. als de omstandigheid, *in overeenstemming waarmede of in afwijking waarvan het in den hoofdzin gezegde plaats heeft (bepalingsbijzin van overeenstemming of afwijking)*; vgl. b. v. »naar, naardat, zoover, voor zoover, zooveel ik hem ken, neemt hij dat aanbod niet aan;» »hoe meer men heeft, destemeer wil men hebben,» of »hoe meer men hebben wil;» »naarmate gij handelt, zult gij beoordeeld worden;» »het is zoo afgeloopen, als ik voorspeld had;» »het is, dunkt me, beter dat te laten;» »dat zal, naar mij dunkt, het beste zijn;» »naar men zegt, is hij rijk;» »mits handelende, gelijk ik u geraden heb, zult gij uw doel bereiken;» »door te handelen, gelijk ik u bevolen heb, zult gij u zelf en mij van voordeel zijn;» »ik denk het te doen, zooals gij wilt;» enz. enz.; vgl. b. v. daarmede gewone voorzetselbepalingen van overeenstemming (vgl. § 86 k), als naar mijn kennis van hem, in overeenstemming met het grooter bezit, naar gelang van uw handelingen, naar mijn voorspelling, naar mijne meening, naar het zeggen der menschen, naar mijn raad, naar mijn bevel, naar mijn wil, enz.;

let voorts ook op »het is beter afgeloopen, dan (als) ik ver-

wacht had;" »hij is minder verstandig, dan (als) men meent;" »gij hebt anders gehandeld, dan (als) ik u bevolen had;" »hij heeft dat niet zoo goed afgewerkt, als wij gehoopt hadden;" enz. en vgl. hiermede enkelvoudige zinnen, met een voorzetselbepaling van afwijking, als »het is boven mijn verwachting afgeloopen;" »hij is niet in overeenstemming met de gewone meening verstandig;" »gij hebt tegen mijn bevel gehandeld;" »hij heeft dat beneden onze verwachting afgewerkt;" enz.; (vgl. § 113 opmerk. 1);

h. als de omstandigheid, met scheiding waarvan het in den hoofdzin gezegde voorgesteld wordt (bepalingsbijzin van scheiding); vgl. b. v. »hij heeft dat gedaan' zonder dat ik er iets van wist;" »behalve dat hij doof is, is hij ook nog slecht van gezicht;" enz.; vgl. hiermede voorzetselbepalingen van scheiding (vgl. § 86 l), als zonder, buiten mijn medeweten, behalve zijn doofheid, enz.

DE BETREKKELIJKE BIJZIN.

§ 111. De betrekkelijke (*relatieve*) bijzin (zie § 106 d) behoort steeds bij een, als subject, als object, als naamvals-, als voorzetselbepaling of als praedicaatssubstantief staand zelfst. naamw. of zelfst. voornw. des hoofdzins; hij begint met een betrekkelijk voornw., dat (vgl. Iste D. § 150) een door dien bijzin uitgedrukte gedachte of omstandigheid met de door dat zelfst. naamw. genoemde of door dat zelfst. voornw. aangewezen zelfstandigheid ter bepaling dier zelfstandigheid verbindt. In de plaats van dat betrekk. voornw. kan intusschen ook een daarmede in karakter overeenstemmend bijwoord (b. v. *waar, waarheen, enz.*) of voegwoord (b. v. *toen, als = »toen", als = »die, wat," of = »die niet, dat niet,"* enz.) treden.

Vgl. b.v. »dat is de man, van wien ik gesproken heb"; »hij, die zoo handelt, zal geprezen worden"; »gij kent den schrijver, uit welken, waaruit ik geput heb;" »geef het den man, met wien, waarmede uw vader spreekt;" »dat is de reden, dat, waarom hij gezwegen heeft"; »dat is de eigenaar van het hotel, waarin ik mijn intrek heb genomen"; »de man, daar hij op vertrouwde, heeft hem schandelijk verraden"; »zijn vader, scherpzinnig man, die hij was,

had reeds dadelijk een goed inzicht in de zaak" (*scherpzinnig man* staat hier als praedicaatssubstant. van 't subject des hoofdzins); enz. (dat *waaruit, waarmede, waarom*, enz. niet als bijwoorden, maar als voorzetsels + betrekk. voornw. te beschouwen zijn, zagen we reeds in het 1ste D. § 151 a en c, en § 182, *aanm.* 2);

voorts »wijs mij de plaats, *waar* (= »waarop") *ik gezaaid heb*"; »dit is het doel, *waarheen* (= »waarnaar, naar 't welk") wij streven"; »de jaren, *toen* (= »gedurende welke, waarin") *hij regeerde*, waren gelukkig voor 't geheele land"; »in den tijd, *als* (= »waarin") *er veel regen valt*, zijn de zandgronden zeer vruchtbaar"; »zijn vader, *scherpzinnig man, als* (= »die") *hij was*, had reeds dadelijk een goed inzicht in de zaak"; »ik ben dezelfde, *als* (= »die") *ik altijd geweest ben*"; »er is geen ambt of beroep, *of het heeft zijne zwarigheden*" (= »dat niet z. zw. h."); »hier wordt niemand toegelaten, *of hij moet een kaart hebben*" (= »die geen kaart heeft"); dit *of* bezigt men alleen na een ontkenning in den hoofdzin.

Opmerk. 1. Soms behoort de betrekk. bijzin niet bij een substantief of zelfst. voornw. des hoofdzins, maar bij den geheelen hoofdzin; vgl. b. v. »gij hebt zeer ondoordacht gehandeld, *wat mij zeer bedroeft*"; »wat het ergste is, hij wil nooit naar goeden raad luisteren"; »zij hebben vergeten te antwoorden op dat verzoek, *hetgeen, 'tgeen wij hem altijd kwalijk genomen hebben*"; »hij heeft zijn les alweder niet geleerd, *waarover, waarom ik zeer vertoornd ben*"; enz.; tot dergelijke bijzinnen, die we *betrekkelijke bijzinnen van den geheelen hoofdzin* zullen noemen, behooren ook die, welke met *weshalve, zoodat* aanvangen, als b. v. »hij was te oud voor die betrekking, *weshalve* (= »waarom, tengevolge waarvan") *hij niet in aanmerking is gekomen*"; »er viel veel sneeuw, *zoodat* (= »waardoor") *de wegen onbegaanbaar zijn.*" (Vgl. voorts § 113 *opmerk.* 3.)

Opmerk. 2. Zinnen, als de bovengenoemde, met *toen, als*, verwarre men niet met *bepalingsbijzinnen van tijd* (vgl. boven § 110 a), welke met dezelfde voegwoorden ingeleid worden; kan, gelijk in de bovengenoemde, *toen, als* vervangen worden door een relatief

pronomen, dat op een substant. des hoofdzins slaat, dan hebben we met een *relatieven bijzin* te doen; is deze vervanging niet mogelijk ten gevolge van de afwezigheid van een substant. in den hoofdzin als antecedent van *toen*, *als*, dan behoort de bijzin bij het praedicaatswerkw. des hoofdzins en is dus een *bepalingsbijzin*.

Opmerk. 3. In de betrekkel. bijzinnen waar *als* (= »die, wat») op het antecedent *dezelfde*, *hetzelfde* slaat, wordt en het praedicaatswerkw. en het subject, zoo dit hetzelfde is als dat van den hoofdzin, gewoonlijk uitgelaten. Vgl. alzo *hij is dezelfde als voorheen* (= »die hij voorheen was»); *wij doen hetzelfde als gij* (= »wat gij doet»); enz.

Opmerk. 4. Let wel op het verschil tusschen bijzinnen, die met het vragend vnw. *wat* en die, welke met het betrekkel. vnw. *wat* aanvangen. De eerste zijn natuurlijk subjects- of objectsbijzinnen of bepalingbijzinnen van betrekking (vgl. § 107, 108 en 110 f), als b.v. »het is nog niet bekend *wat er gedaan is*»; »ik weet niet *wat gij zegt*»; »ik ben nieuwsgierig, *wat hij zal zeggen*», enz.; de andere zijn betrekkelijke bijzinnen, als b. v. »*wat er gedaan is* heeft niet veel te beteekenen»; »*wat gij zegt* is onwaar»; »*wat hij zal zeggen moet gij wel onthouden* (alle met een verzwegen antecedent *dat* (vgl. § 45 a). Een gemakkelijke onderscheiding levert de vervanging van *wat* door het als relatief vnw. gebruikelijke *hetgeen*; is deze mogelijk, dan hebben we met een betrekk. *wat* en dus met een relatieven bijzin te doen; zoo niet, dan met een vragend *wat* en een subjects-, objectsbijzin of een bijzin van betrekking.

DE BIJSTELLINGSBIJZIN.

§ 112. De bijstellingsbijzin (*appositioneele bijzin*, zie § 106 d) behoort steeds als bijstelling bij eenig substantief of zelfstandig aanwijzend voornaamwoord des hoofdzins; hij begint, evenals de subjects- en objectsbijzin, met een voegwoord *dat*, met een vragend voornw., een vragend bijwoord of voegwoord, somtijds ook zonder conjunctie. Vgl. b.v. »hoe komt gij aan de *gedachte, dat*

hij zou kunnen liegen?" »wij verkeeren in de omstandigheid, dat we uw hulp moeten inroepen"; »in het geval, dat gij mij noodig zoudt hebben, roep mij dan"; »hij stelde mij de vraag, of ik met hem mee wilde gaan"; »ik raad u slechts dit aan, dat gij voorzichtiger zijt"; »wij koesteren de overtuiging, dat hij zal slagen"; »reeds de gedachte, dat gij mij zoudt kunnen verlaten, jaagt mij schrik aan"; »hier is het woord, wacht u voor den dollen hond, van pas"; »ik zeg u dit, wees voorzichtig".

DE BIJWOORDELIJKE BIJZIN.

§ 143. De bijwoordelijke (*adverbiale*) bijzin (zie § 106 e) behoort steeds bij een adjectief of bij een bij 't werkw. geplaatst adverbium des hoofdzins; hij heeft het karakter van een *bijwoord van graad* en dient dus, bij 't adjectief des hoofdzins behoorende, ter aanduiding van den graad der eigenschap, waardoor eenige in den hoofdzin genoemde zelfstandigheid zich kenmerkt; bij 't bijwoord des hoofdzins, dat een werkw. vergezelt, behoorende, dient hij ter aanduiding van den graad der eigenschap, waardoor eenige in dien hoofdzin genoemde openb. van best. zich kenmerkt.

Eene zoodanige aanduiding van den graad heeft plaats door:

a. den *bijwoordelijken bijzin van vergelijking* (met de voegw. *als, gelijk of dan*); deze namelijk noemt een omstandigheid, waarbij een zelfstandigheid of een openb. v. best. haar eigenschap vertoont in een als bekend voorgestelden graad, welke of gelijk staat met of verschilt van den graad der eigenschap van de in den hoofdzin genoemde zelftheid of openb. v. best.; vgl. b. v. »hij is zoo lui, *als hij groot is,*" »hij is nog luier, *dan hij groot is,*" waar de graad der luiheid *van hem* wordt aangeduid door dien voor te stellen als gelijk met of verschillend van den als bekend aangenomen graad der grootte *van hem*; zoo ook »hij eet zoo goed, *als hij werkt,*" »ik bemin u *als, gelijk een broeder* (u bemin)," »hij eet beter, *dan hij werkt,*" »ik bemin u meer *dan een broeder* (u bemin)," waar de graad der eigenschap van *zijn eten, mijn beminnen* wordt aangeduid door dien voor te

stellen als gelijk met of verschillend van den als bekend aangenomen graad der eigenschap van *zijn werken*, van *het beminnen eens broeders*; voorts ook nog »hij is als oud man kalmer geworden, dan hij als jongeling was»; »zij gaan zoo hard achteruit, als een paard loopen kan»; enz. ;

b. den *bijwoordelijken bijzin van gevolg* (met de voegw. *dat of of = »dat niet*”), welke een omstandigheid noemt als het gevolg van den graad der eigenschap van de in den hoofdzin genoemde zelftheid of openb. van best.; b. v. »dat brood is zoo hard, dat men het niet bijten kan»; »zij zijn zoo dom, dat ze er niets van begrijpen»; »hij heeft zoo flink gewerkt, dat al zijn leermeesters uiterst tevreden over hem zijn»; »die man is een zoodanig liefhebber, zulk een liefhebber van muziek, dat hij bijna den ganschen dag piano- of vioolspeelt»; »hij gaf mij een klap, dat ik suizebollend door de kamer vloog»; »zij lachten, dat zij schaterden»; »hij is niet zoo dom, of hij begrijpt het wel»; »het is niet zoo laat, of hij kan nog komen»; enz.

Opmerk. 1. Men wachte zich wel de boven besproken *bijwoordelijke bijzinnen van vergelijking*, die steeds met het voegw. *als, gelijk of dan* aanvangen, te verwarren met die *bepalingsbijzinnen van overeenstemming of afwijking*, welke met dezelfde voegwoorden ingeleid worden (vgl. § 110 g). Terwijl de eerste den bekenden graad der eigenschap van een zelfstandigheid of openb. v. bestaan noemen om bij vergelijking den graad der in den hoofdzin genoemde eigenschap eener zelftheid of openb. v. best. aan te duiden (vgl. boven), drukken de laatste de omstandigheid uit, *in overeenstemming waarmede of in afwijking waarvan* men zich het in den hoofdzin gezegde voorstelt (vgl. t. a. pl.) Een gemakkelijk hulpmiddel ter onderscheiding is voorts de verving van *als of gelijk* door *in overeenstemming met hetgeen* en van *dan* door *in afwijking van hetgeen*; kan deze namelijk plaats hebben, dan hebben we met een *bepalingsbijzin van overeenstemming of afwijking* te doen; zoo niet, met een *bijwoordel. bijz. van vergelijking* (vgl. de t. a. pl. opgegeven voorbeelden).

Opmerk. 2. Het bijwoord *zoo* kan in den van een bijwoord. bijzin van *gevolg* vergezelden hoofdzin òf uitgedrukt òf verzwegen

worden (vgl. boven de voorbeelden). In den van een bijwoord. *bijzin van vergelijking* vergezelden hoofdzin wordt bij adjectieven en bijwoorden steeds *zoo* gevoegd (vgl. boven de voorbeelden); ontbreekt echter in den hoofdzin het adject. of bijw., dan blijft *zoo* weg. Het voegw. *gelijk* wordt in den bijwoord. *bijzin* van vergelijking alleen dan gebezigd, wanneer de hoofdzin geen adjectief of bijwoord bevat; alzoo »ik bemin u *gelijk* of *als een broeder*.”

Opmerk. 3. Van de *bijwoord. bijzinnen van gevolg*, welke met *dat* aanvangen en door een hoofdzin, met een uitgedrukt of verzwegen *zoo*, voorafgegaan worden, onderscheide men wel de met *zoodat* ingeleide bijzinnen, die tot de *betrekkelijke bijzinnen van een geheelen hoofdzin* te rekenen zijn; *zoodat*, in den *bijzin*, nam. staat *gelijk* met »*waardoor*” (vgl. § 111 *opmerk.* 1). *Zoo* bestaat er dus verschil tusschen een bijwoord. *bijzin* in »het waait *zoo* hard, *dat men haast niet kan blijven staan*” en een *betrekk. bijzin* in »het heeft hard gewaaid, *zoodat* (= »*waardoor*”) *bijna overal het graan op den grond ligt*,” enz.

Ook verwarre men niet met elkander deze *bijwoord. bijzinnen van gevolg* en de *bepalingsbijzinnen van gevolg* (vgl. § 140e), welke zoowel beide van een hoofdzin met een uitgedrukt of verzwegen *zoo* afhangen, als door het voegw. *dat* ingeleid worden; de eerste toch duiden den graad eener in den hoofdzin genoemde eigenschap aan, de laatste daarentegen bepalende in den hoofdzin uitgedrukte openb. v. best.; vgl. b. v. »hij heeft *zoo* hard gewerkt, *dat hij nu reeds klaar is*” tegenover »hij heeft het *zoo* gemaakt, *dat gij allen tevreden over hem zult zijn*.” Een gemakkelijk middel ter onderscheiding is de vervanging van het uitgedrukte of verzwegen *zoo* door *in die mate* of *op die wijze*; in 't eerste geval hebben we met een *bijwoordelijken bijzin*, in 't laatste met een *bepalingsbijzin* te doen.

Opmerk. 4. Heeft de *bijwoordel. bijzin van vergelijking* hetzelfde subject. of hetzelfde praedicaatswerk. (ook met object of bepalingen) als de hoofdzin, dan wordt dat in dien *bijzin* gewoonlijk uitgelaten. Vgl. alzoo »*het is zoo breed als lang*; *hij werkt zoo hard als gij*; *hij werkt harder dan (als) zijn broeder*;

hij is meer lui dan (als) dom (= »hij is meer lui, dan hij dom is"); *hij loopt als een paard; ik bemin u gelijk een broeder; enz.* Zonder uitzondering is een dergelijke uitlating gebruikelijk in de bijwoordel. bijzinnen van vergelijking, welke met *alsof* of *als* beginnen; vgl. b. v. »hij spreekt *alsof hij de wijsheid in pacht had*" of »*als had hij de wijsheid in pacht;*" »hij leeft *alsof hij millionair ware;*" »u overvalt een gevoel, *alsof gij nu werkelijk aan de uiterste grens der wereld stondt;*" »gij komt, *als waart gij geroepen;*" enz.; zulke volzinnen toch beteekenen eigenlijk: »hij spreekt zoo *als hij zou spreken, of* (= »indien") hij d. w. i. p. h."; »hij leeft zoo *als hij zou leven, of* (= »indien") hij m. w"; »u overvalt een zoodanig gevoel *als u zou overvallen, of* (= »indien") gij n. w. a. d. gr. d. w. stondt; »gij komt, *als gij zoudt komen, zoo gij geroepen waart;* enz. Soms bezigt men in dergelijke zinnen alleen of in plaats van *alsof*; dan moeten we den bijwoordel. bijzin van vergelijking als geheel verzwegen, dus als *elliptisch* beschouwen.

Ook is de uitlating steeds gebruikelijk in de bijwoordel. bijzinnen van vergelijking, met *als wanneer, dan wanneer*; vgl. b. v. »het gaat zoo veel beter *dan wanneer hij er bij is,*" »het gaat niet zoo goed *als wanneer hij er bij is,*" enz., waar men na *dan* en *als* in de gedachten invulle *het gaat*.

DE ELLIPS IN DEN SAMENGESTELDEN ZIN.

§ 114. Zoowel de nevenschikte zinnen als de hoofd- en bijzinnen kunnen op dezelfde wijze en om dezelfde reden als de enkelvoudige zin, *elliptisch* gebezigd worden. (Vgl. zoo b. v. »*en niemand, die mij helpen kan?*" »*zoo gezegd, zoo gedaan;*" »*hoe langer, hoe gekker;*" »*zie eens, hoe mooi;*" enz. Bijzonder te vermelden is nog in den hoofdzin de ellips van het autecedent van een betrekkel. vnw. (zie boven § 45a). Evenzoo ook in een *objectsbijzin* of een *bepalingsbijzin van betrekking* de ellips van het subject met een vorm van 't met een locatieven infinitief in verbinding staande werkw. *hebben* (vgl. vooral § 24 *opmerk.*); vgl. b. v. »hij weet niet *wat te zeggen;*" »hij stond besluiteloos

wat te doen;" »ik ben nog onzeker, tot wien mij te wenden;" »hij wist niet hoe er uit te komen;" enz., welke niet-elliptisch zouden luiden »hij weet niet wat hij te zeggen heeft" (= zeggen moet); »hij st. besluiteloos wat hij te doen had" (= doen moest); »ik ben nog onzeker tot wien ik mij te wenden heb" (= mij wenden moet); »hij wist niet hoe hij er uit te komen had" (= er uitkomen kon), enz.

§ 115. Soms wordt bij een hoofdzin de geheele bijzin verzwegen; zoo treffen we b. v. de ellips van een *voorwaardelijken bepalingsbijzin* aan in volzinnen, als »pak je weg, of ik bega nog een ongeluk," »geef het goedschiks, of ik neem het met geweld", waar na of een bijzin, als *zoo je je niet wegpukt, zoo gij het niet goedschiks geeft*, in de gedachte in te vullen is; evenzoo »dat zou je wel willen," »ik wenschte wel," enz., waar een bijzin als *zoo het geoorloofd ware* in te vullen is (vgl. § 18 opmerk. 2);

zoo ook vinden we de ellips van een *bijwoordelijken bijzin van vergelijking* in volzinnen, als »het is zoo erg niet," »ik heb nooit zoo'n smerigen boel gezien," waar een bijzin als *als men wel denkt, als die boel smerig is*, invulle.

§ 116. Soms ook wordt omgekeerd bij een bijzin de geheele hoofdzin verzwegen;

zoo bij een *subjectsbijzin*, als b. v. in »dat hij ook juist hier komen moest," met een elliptischen hoofdzin *wat is het jammer*;

zoo bij een *objectsbijzin*, als b. v. in »zou hij 't doen?" »of hij 't doen zou?" (vgl. hierover § 19 opmerking);

zoo bij een *voorwaardelijken bepalingsbijzin*, als b. v. in »als hij nu eens een ongeluk kreeg," met een elliptischen hoofdzin, als b. v. *wat zou dat erg zijn*; voorts in zinnen als »gave God hem toch gezondheid;" »deed hij het maar," enz. (vgl. hierover § 18 opmerk. 1).

SCHEITEEKENS.

§ 117. Door *komma's* worden afgescheiden :

a. de aangesproken persoon; vgl. *Jan, kom hier*; wanneer deze aangesproken persoon tevens *aangeropen* wordt, bezigt men dan ook wel het uitroepingsteeken;

b. de echte bijstelling; als b. v. *wij hebben Balthazar, den wijnkooper, gesproken; hij, mijn vriend, zal me niet in den steek laten*; wordt echter een eigennaam als bijstelling van een gewoon substantief gebezigd of wordt een eigennaam zelve door een verwantschapsnaam als appositie gevolgd, dan blijft de komma weg, als b. v. in *Koning Willem III (doch Wij, Willem III.), Vader Willem, Oom Jacob, Jacob oom, enz.*; evenzoo wanneer de appositie door *en* met het substantief verbonden is, als b. v. in *onze koning en keizer* (vgl. § 80e), of zoo de bijstelling met den voorafgaanden eigennaam als 't ware één woord geworden is, als b. v. in *Willem de Zwijger, Jan de Wasscher, enz.*;

c. gewoonlijk het praedicaatsadjectief- en deelwoord, zoo dit te gelijker tijd als de *reden*, de *voorwaarde* of als *geen beletsel* wordt voorgesteld (zie § 68 en de daar opgegeven voorbeelden);

d. de *gelijksoortige* deelen van een dubbel, driedubbel enz. bestanddeel des zins, zoo deze namelijk door geen voegwoord verbonden zijn (vgl. § 97 en de *opmerk. 2* aldaar); b. v. *hij is goed, braaf, verstandig; hij eet, drinkt en slaapt; zij handelen met overleg, met voorzichtigheid en met verstand, enz.*; dus niet in het in § 97 *opmerk. 1* besproken geval, als *fijne Zwitsersche kaas, enz.*;

e. de nevenschikte zinnen (zie § 104), ook wanneer ze ten gevolge van *uitlating* (zie § 105) of van een *ellips* (zie § 114) onvolledig zijn; alleen de gewoon *verbindende* (z. § 104a) en de *gevolg- of gevolgtrekkingsaanduidende* (z. § 104d), zoo ze namelijk met het voegw. *en* aanvangen, worden gemeenlijk niet door een komma afgescheiden (zie voor voorbeelden de aangehaalde paragrafen);

f. de bijzinnen (vgl. § 106—113), ook wanneer ze ten gevolge van een *ellips* onvolledig zijn (vgl. § 114); de door *uitlating* on-

volledig geworden bijzinnen echter (z. § 111 *opmerk.* 3 en § 113 *opmerk.* 4), welke steeds met *als*, *dan* of *gelijk* aanvangen, worden niet afgescheiden (zie t. a. pl.).

Opmerking 1. Is de nevenschikte zin of de bijzin intusschen van niet te grooten omvang en wordt hij dan tevens niet door andere nevenschikte zinnen of bijzinnen gevolgd, dan is de afscheiding door komma's niet volstrekt noodwendig.

Staat een bijzin midden in den hoofdzin of een hoofdzin midden in den bijzin, dan is de afscheiding daarentegen altijd volstrekt noodwendig. Vgl. b. v. *hij is eerst, toen ik het hem gezegd had, weggegaan*; »*Kees*», *zei ik, »je hebt verdriet*»; enz.

Opmerk. 2. Ook wanneer meer dan twee naamvals- of voorzetselbepalingen van een verschillende soort bij een zelfde bestanddeel des zins behooren en naast elkaar geplaatst worden, pleegt men duidelijkheidshalve de middelste door komma's af te scheiden; vgl. b. v. *een groot deel der Vlamingen is in de laatste eeuwen, door verschillende oorzaken, op een schrikbarende wijze verfranscht*; enz.

Voorts wordt ook wel eens een voorzetselbepaling bij een substantief of zelfstandig voornwoord (vgl. § 80g en 81c) door komma's afgescheiden (vgl. b. v. *het geld, uit de bank*, enz.), vooral wanneer men wil te kennen geven, dat die bepaling, alleen bij het laatste van twee of meer voorgaande naamwoorden behoort; vgl. b. v. *een canapee en stoelen met roode zitting*, zoo beide substantieven de bepaling bij zich hebben, doch *een canapee en stoelen, met roode zitting*, zoo alleen *stoelen* bepaald wordt; in dit laatste geval intusschen kan men zich ook helpen door achter het niet bepaalde woord een komma te plaatsen, alzoo *een canapee, en stoelen met roode zitting*.

§ 118. Men plaatst een *punt*:

- a. achter opschriften; b. v. *De bijzin. Slag bij Duins.*
- b. achter afkortingen; b. v. *nam., bijv. nw., zelfsth., vnw.*
- c. achter iederen *enkelvoudigen* en iederen *samengestelden volzin* (vgl. § 102).

§ 119. In plaats van de *punt* bezigt men achter enkelvoudige of samengestelde volzinnen ook wel een *kommapun*t, nam. wan-

neer men de in den volgenden enkelvoudigen of samengestelden volzin uitgedrukte gedachte in een meer innig verband met de in den vorigen volzin uitgedrukte gedachte wil voorstellen, dan dit bij 't plaatsen van een punt 't geval zou zijn. Gemeenlijk hangt het gebruik van een punt of van een kommapunt alzoo slechts van de willekeur des schrijvers af. Even goed is dus *Men is bezig in mijn vaderland spoorwegen aan te leggen. Het heeft lang geduurd, eer men er toe komen kon.* als *Men is bezig in mijn vaderland spoorwegen aan te leggen; het heeft lang geduurd, eer men er toe komen kon.* Evenzoo hangt het van de willekeur af te schrijven: *Ik wou u gaarne spreken. Om die reden ben ik hier gekomen.* of *Ik wou u gaarne spreken; om die reden ben ik hier gekomen.*

Ook bezigt men weleens de kommapunt in plaats van de komma om den *gevolg-* of *gevolgtrekkingaanduidenden nevensgeschikten* zin van den voorafgaanden zin af te scheiden, namelijk wanneer de eerstgenoemde niet met *en* aanvangt (vgl. § 117e). Vgl. de voorbeelden in § 104d, waar men overal de komma door een kommapunt kan vervangen. Evenzoo kan vóór den *tegenstellenden nevensgeschikten* zin (vgl. § 104e) een kommapunt in de plaats van de komma treden.

§ 120. De *dubbele punt* kan staan:

a. vóór een opsomming (gewoonlijk voorafgegaan door *namelijk*, *te weten*, *bij voorbeeld*, *het volgende*, *als volgt*, *als*); b. v. *Notaris C. zal een partij fijne sigaren in veiling brengen, als (nam., t. w.): 10000 manilla's, 5000 havanna's, 1000 panatella's, enz.;*

b. voor de aangehaalde woorden van iemand, zoo die namelijk niet onderbroken of gevolgd worden door een zin, waarvan de aangehaalde woorden als object of subject op te vatten zijn; dus niet b. v. in *»Kees,» zei hij, »je hebt verdriet.» »Met u wil ik niets te doen hebben,» was zijn antwoord.*

§ 121. Het *vraagteeken* plaatst men achter iedere rechtstreeksche vraag; b. v. *Wie is hij?* Na een *afhankelijke* vraag (vgl. § 109) echter is het gebruik er van verboden, tenzij die vraag bestaat uit de aangehaalde woorden van iemand. Dus *Ik vraag u, wilt gij het doen of niet. »Wie is er,» vroeg hij, »die mij helpen kan?«*

§ 122. Het *uitroepingsteeken* plaatst men achter een uitroep of een aanroeping, hetzij die door een volledigen of door een elliptischen zin uitgedrukt wordt; b. v. *Wat zijt gij dik geworden! Stijl! Vooruit! Vooruit mannen! Weg met hem!* enz.; evenzoo achter tusschenwerpsels (vgl. D. I, § 197).

§ 123. De *aanhalingsteekens* „ ” bezigt men bij de aanhaling van iemands woorden. De *gedachtestreep* — en het *beletselteeken* bezigt men, wanneer men een oogenblik de gedachte onderbreekt, ten einde met destemeer nadruk het volgende gedeelte der gedachte te doen uitkomen. B. v.: *Hij beloofde mij gouden bergen, en toen 't er op aan kwam wat voor mij te doen, — toen deed hij niets. Haar grootvader was hier ter stede een kruiener of zoo wat, en haar vader die heeft fortuin gemaakt de West.* (BEETS) Het beletselteeken wordt ook gebruikt na een plotseling afgebroken zin; b. v. *Ik houd u voor een*

